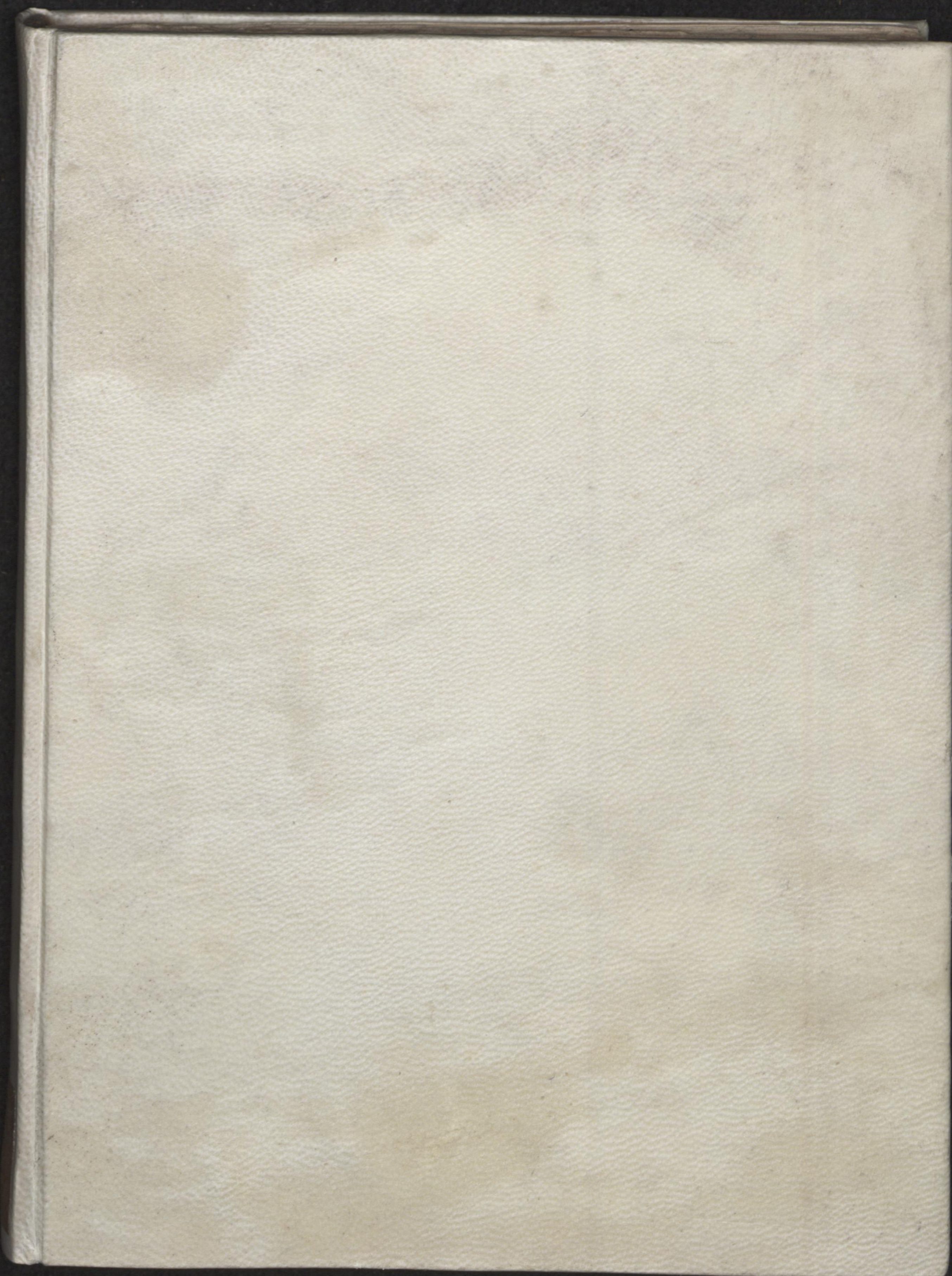
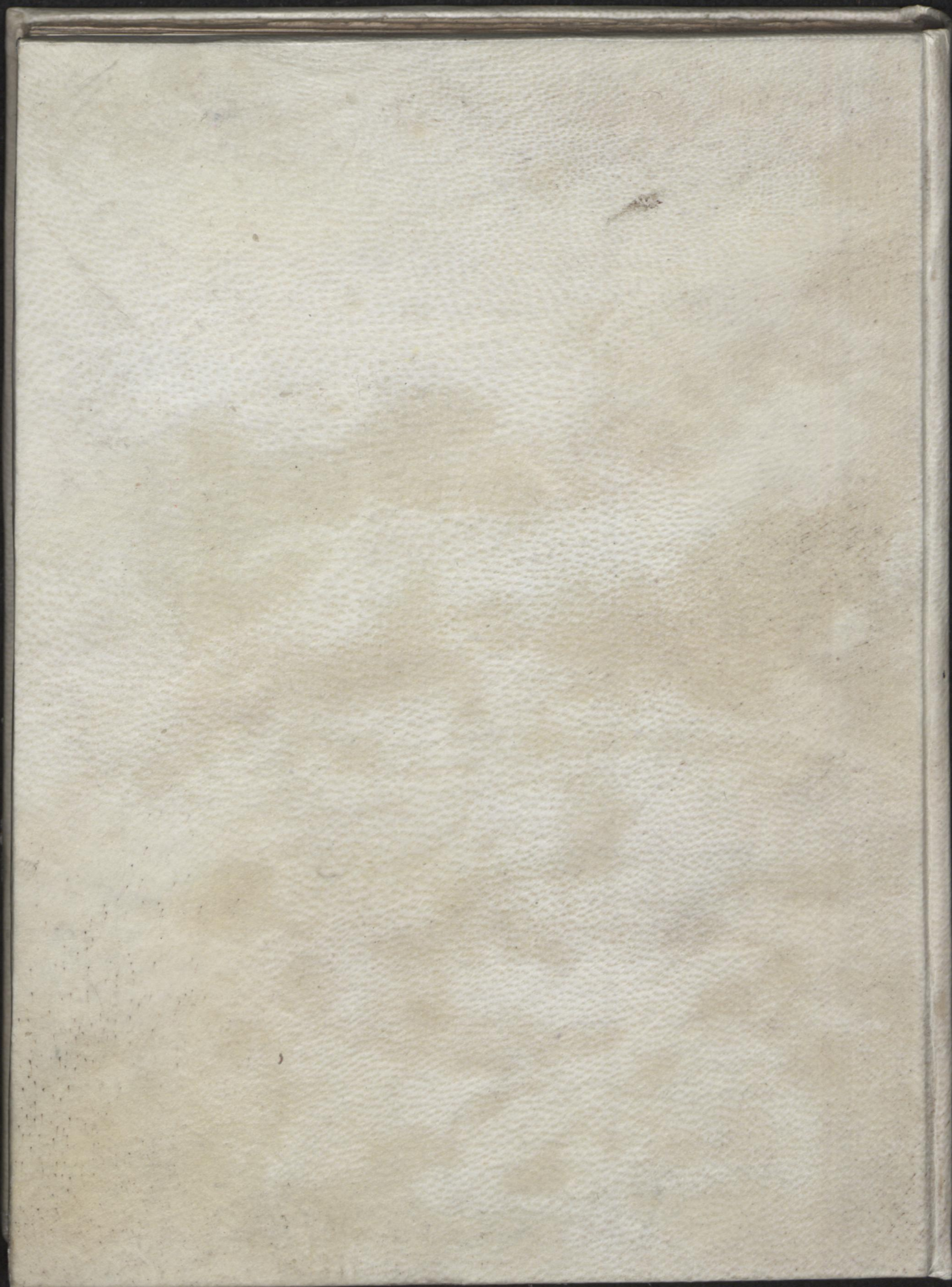

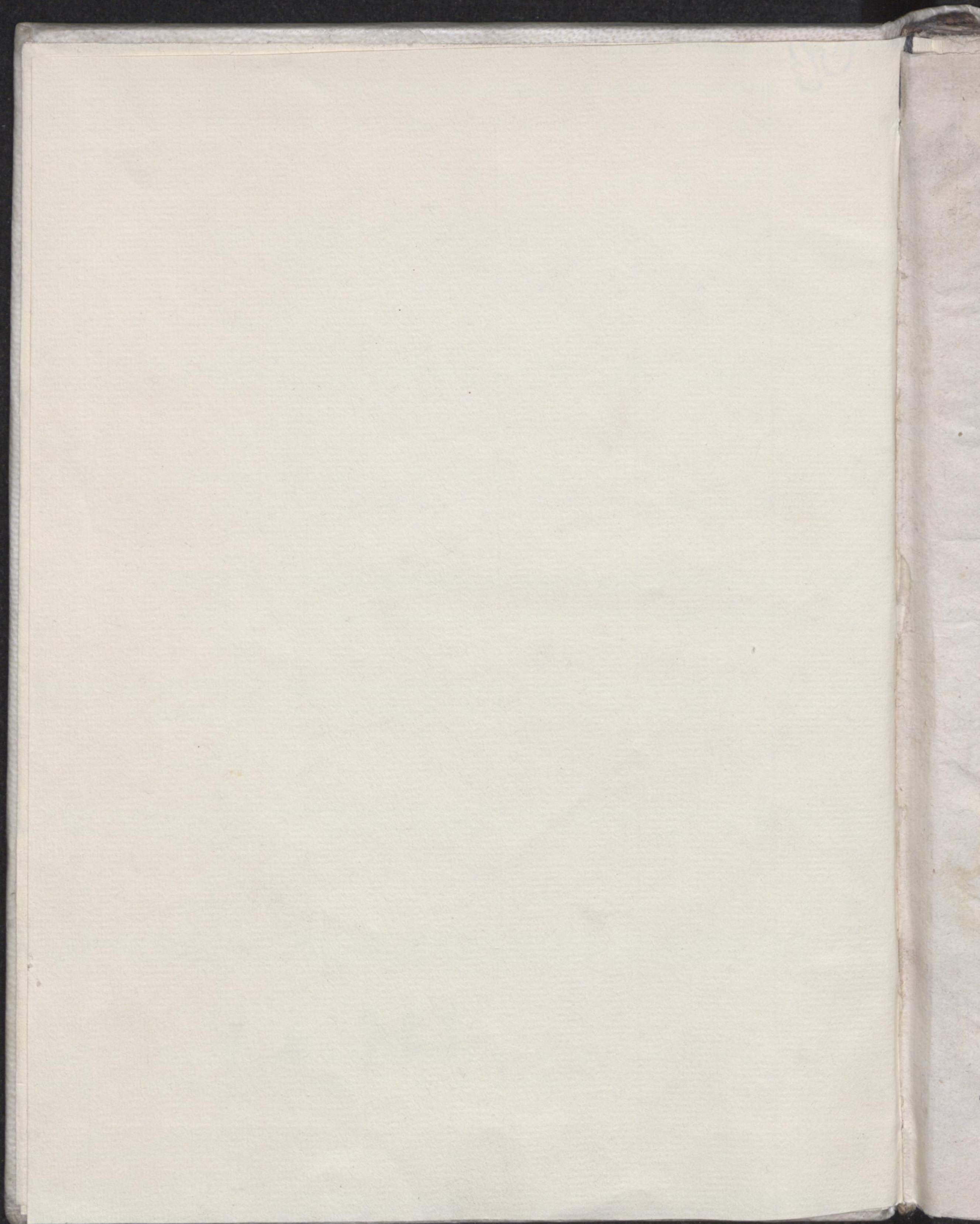

1
6
723

TRACTATVS
DE PILEO,
COETERISQVE CAPITIS TEGMINIBVS TAM SACRIS quam Profanis.

D. D. PETRO DE MARIDAT, *in magno Regis Christianissimi Consilio Senatori dicatus.*

LVGDVNI,

Sumptibus { IOANNIS CHAMPION, *ET* CHRISTOPHORI FOVRMY, in viâ Mercatoriâ, sub Signo Occasionis. } M. DC. LV.

CVM PERMISSIONE.

1

IN EFFIGIEM D. DE MARIDAT,
huic opusculo præfixam.

De tot honorificis Capitis, quæ pagina claudit,
Tegminibus, nullum clare Senator habes;
Nam vastum ingenium, spatiosaque gloria mentis
Pileoli exiguo non valet orbe tegi.

A. S. C.

ALIVD.

Imposuit Capiti nullam sculptura coronam:
Nam malè tot meritum cingeret vna Caput.

B. D. S.

ALIVD.

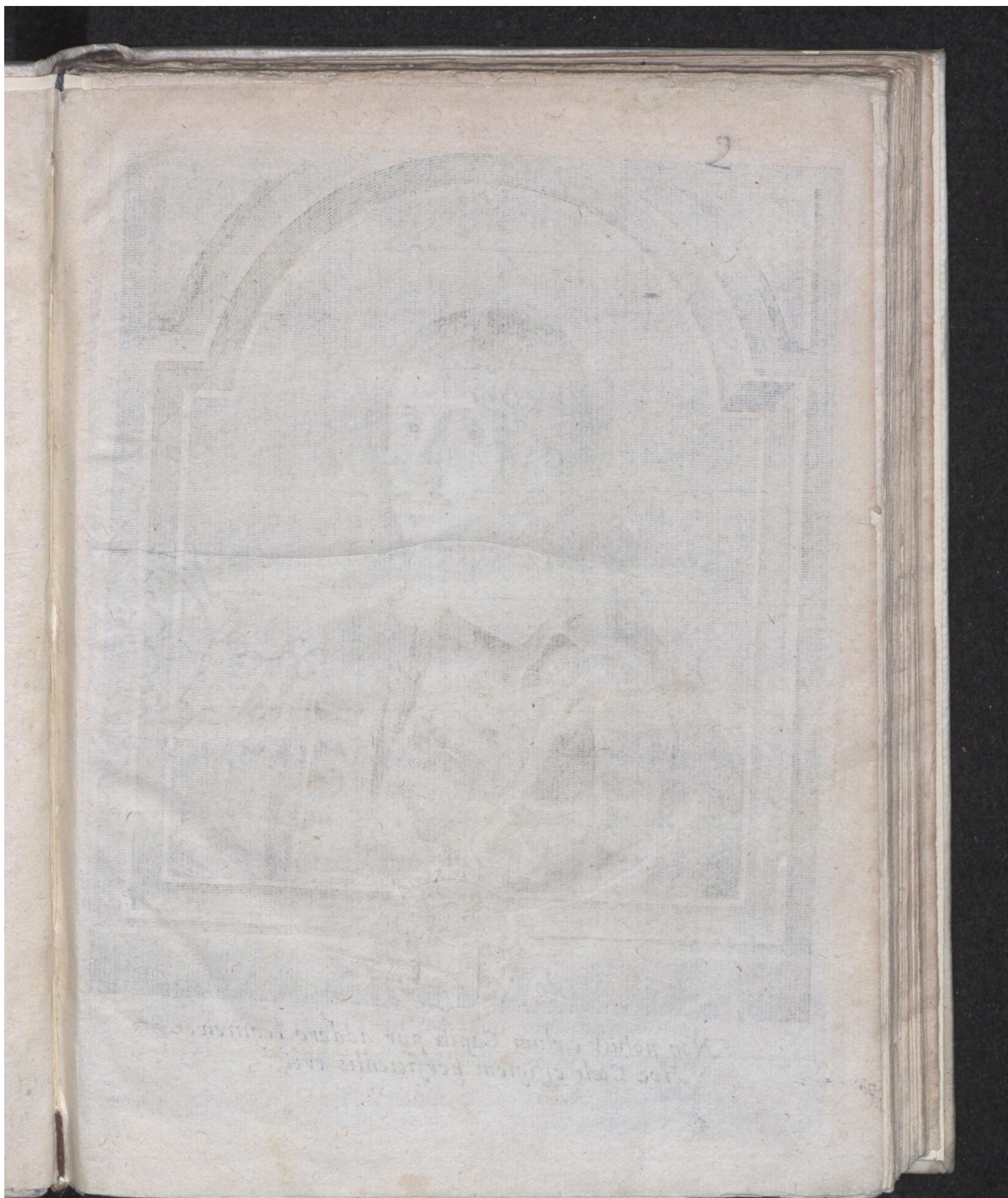
Pileus est clipeus, Caput vndique muniat illis
Quos tela inuidiæ non toleranda petunt,
Ingeniosorum MARIDAT dominatus in orbe
Et supra Inuidiam, cur egeat clipeo?

I. D. C.

ALIVD.

Pileoli nulla in vultum diffunditur vmbra,
Sic candor animi & vera libertas patent.

C. D.

Non potuit cælum Capiti par addere tegmen,
Hoc Cœli effigiem perficientis erit.

L. Spirinx sculp.

Amplissimo Integerrimoque viro,

D.D. PETRO DE MARIDAT,

IN MAGNO REGIS CHRISTIANISSIMI CONSILIO SENATORI.

ANSELMVS SOLERIVS, Cemeliensis, S.D.

QVÆ nunquam incedit nisi laureata mors vt in hac Rerum vniuersitate sic in hisce paginis de humano fastu triumphum agere debuit; ne si forte contingat, vt quis in huius libri lectione pretiosa micantium coronarum luce sponte se patiatur excœcari, sibi tenebras accersat indidem vnde lucem haurire credidit, quamobrem ne peragatur reus tanti mali; cœcam mortem ad cœcitatem vitæ pellendam scriptor induxit, qui mundi comœdiam Tragico fine Thrasonibus formidabilem exhiberet, & dum illustre diadema Regum in lugubre sudarium vertit à peiore consilio deterritos ad meliora reuocaret.

In te, tuosque mores si inspexerint (magni Consilij illustrissimum sydus) qui laborant huiusmodi vitio, eos facile accendes ad imitationem tui, quidquid

enim muneris, quod quidem inter maturioris prudentiæ viros censetur esse maximum, in te fortuna congessit, hoc virtutis tuæ fructus est, hoc innatæ iustitiæ decus, præmiumque fortitudinis inauditæ; à tuo tribunali longè arcet iniquorum adulationes, integritas vitæ, mentis firmitatem in suscepto bene semel consilio, nec principum frangit auctoritas, nec magnatum emollit gratia, nec potentum flectere potest amicitia. Animos omnium, & eorum etiam, qui humanam videntur naturam exuisse suauitate morum inescatos ad te vel inuitos trahis, locus ex quo ius præ potestate dicis, munitum vndique contra hostium petitiones propugnaculum est, portus, in quem secure, tutoque se recipiant, qui sibi à procelloso mari sentiunt imminere naufragium, carcer, in quo sub grauioribus catenis ingemiscit perfidia; palatium, in quo libere triumphat iuris dispensatio, cœlum denique, ex quo sapientiæ lux erumpit, quæ obscuras & implicatas mille modis & flexibus dolorum ambages detegit, facileque dissoluit, ò Tuum vitæ felix institutum qui natus es non tibi, sed publicæ tranquillitati, sed Ecclesiæ bono, sed eius Patrum, quos eo, quo par est, honore colis defensioni. Ad te quippe vndique accurrunt proceres infulati, pendere volunt Ecclesiæ firmamenta ex ore tuo res pauperum: quod sibi veritas & fortitudo consecrarunt, supremi illi cœlorum ac terræ domini tuo credunt patrocinio Christi patrimonium, ac vt vno verbo complectar, omnia dū illi sensi-

bus

bus humanis aspectabiles tuo volunt stare arbitrio populorum vota, pacem Ecclesiæ, salutemq; fidelium, tu verò huiusmodi viris, in quibus non sine reuerentia cernis aliquid humano fastigio maius diu noctuque, alacriter te totum impendis, quanta huius animi debet esse mundities & magnificentia, quem charitas in Ecclesiæ causas penitus immergit? quanta pietas, quæ te addicit pauperum & patrum vtilitati? quam defœcata est à terrena contagione mens illa, quæ res Dei continuo versat, quanta iudicij maturitas, quæ tam caute ac sollicite in eas incumbit, quæ nec dignitate cedunt vlli, nec pondere? quanta linguæ vis, quæ vna vel altera voce dum sacris principibus concordiam parit, subditis pacem affert, mutuòque vinculo nos connectit Deo.

Quid verò frustra in his diutius moror? quasi verò Res tibi aliter accidere poßit, de beneficiis Dei sentis & loqueris iuxta Dei mentem & affectum, quia totus Dei beneficiũ es quidquid es, merito ad id operis à Deo vocatus, vt in iis te ipsum & Deum amares, te ipsum ac Deum in iis amãdo ita verè ac sincere de te loqui, & de eius beneficiis decernere cogitares quid sis, & quem te Deus effecerit præclare nosti; cumque vides quàm fuerit in te tuosque beneficus, Dei exemplo in illustres illos Christi pauperes beneficus omnino esse didicisti; quod autem mirum est, ita tuum est quodlibet quod à te prodit, vt etiam sit Dei beneficium, sed quem solum vis esse & dici beneficum, licet in

6

multos per te sit beneficus, ipse tuum vult esse, dicique beneficium, dumque nihil tibi vis retinere, totum vult esse Deus in tua potestate, ô iacturam egregiam! vbi nihil amittitur, nisi quod malum est, totum que id lucramur quod bonum est, patere igitur vt tibi lingua saltem sim beneficus, tibique quod tuum est tribuam quod tamen tuum esse non vis, beneficum non poteris odisse, quia beneficus es: mendacium mihi placuit quia tibi gratum, dum lingua beneficum me dixi futurum cum enim tibi nihil pro summâ tuâ modestiâ deberi contendas, beneficus tibi videtur quisquis de te minus dicit, quam quod debet: in aëre tamen tuo est, quisquis de te loqui aggreditur verborum inopia meritorum copiam non æquante, hinc fit vt mißis verbis ad res ipsas vertar. Et commodùm sanè detulit, ad me nuper vnus è familiaribus apographum, in quo non minus iucunde quam erudite de iis cmnibus differitur quæ ad Capitis vel ornatum vel commodum provt res exigebat ex patrio more contulerunt varia tum ætatum tum hominum ingenia. Cum eum lectitassem aliquandiu, animus fuit non ante lectionis eius modum facere quam totum planè percurrissem, ita me demulcebat suauis ac multiplex rerum quæ in eo latebant, eruditio, hac re non parum delectatus vir, qui mecum erat omni scientiarum genere perpolitus rei perficiendæ occasionem, quàm meditatus ante fuerat, auidè prorsus arri-

puit

puit hortatus est vt eum facerem publici iuris, quod ego iam (vt est mutua inter se amicorum consensio) inter legendum animo præceperam ac ne quid tam vtile reipublicæ literariæ consilium pateretur moræ, aperuit nomen authoris, itâque calcar alte defixit, vt non parum incitauerit iam currentem; mox (vt his in rebus fieri solet) huic operi placuit asciſſere Mœcenatem suum, qui libro & præsidio pariter esset & ornamento, quis autem potuisset te dignior legi (Senator Amplissime) Cuius tanta est in huiusmodi studiorum fœtus propensio, si qui maximè refricant memoriam amicissimi viri, è cuius mente velut aurea scientiarum fodina & inexhausto ærario sapientiæ iam orbi nota, & ignota pariter eruuntur, patere tamen silentium nominis meum ne dum voluero placere tibi, celeberrimo scriptori, displiceam si nomen eius illustre, tenebris vel inuitus non credidero, Quæ fluet ex istius voluminis lectione iucunditas huic iusto tuo dolori afferet leuamentum, quod enim prodit à virò magno mediocre non est, & in minimis vt plurimum operibus maxima inest seges gloriæ si singularis periti cuiuspiam artificis accesserit industria, quanquam non impar est operi materia voluminis enucleatè proferentis quo genere ornamenti quælibet natio disiunctis temporibus pro multiplici sexuum, ætatum, ac dignitatum discrimine munitam illam arcem

ac domesticam rationalis animæ speculam nobilissimam corporis humani partem excoluit & texit, quo quid pulchrius ad speciem, iucundius ad oblectationem, ad eruditionem vtilius possit reperiri non video. Cum se tibi sistere videbuntur quæ plus habent apud mortales & decoris & dignitatis, tuoque tribunali non cateruatim sed seorsim ad nutum imperantis supplices accedere, de quibus pro mentis æquitate sententiam feras, solemnis tunc indicetur & ordinata totius pene orbis supplicatio quæ modo philosophos in lyceis, doctores in exedris, iudices pro rostris sedentes exhibeat; tum supremos duces ac principes in sublimiori sede Reges & imperatores in solio repræsentet coronis & diademate redimitos, exinde subiiciet oculis præsules & pontifices tum sacros tum profanos tiara, infulisque conspicuos, te dubio procul mouebit ad miserationis affectum quia sapis, ridicula in multis huiusmodi varietas inuentorum dum aperit leuitatem humanæ mentis, Catonianam morum seueritatem ad risum inflectet promicans è Senatorum honorariis cudonibus iubar tuæ grauitatis fiet ornamentum in Augustis Regum ac Pontificum ornamentis, diuinæ maiestatis characteres miraberis & coles.

Vale & Fruere.

CONSPECTVS OPERIS.

ARGVMENTVM.

AD Tegmina humani Capitis, exponenda & illustranda aggressus sum, vt de Pileo quadrato tractationem exequerer. Cur autem de Pileo dicere cogitatio subierit, non puto obscurum. Gestamen est, quotidianum & vsuarium. Eo in templis, in foro, scholis, domi, alibi, teguntur Capita. Tanti vsus ac commodi tegumento, vicem (vt sic dicam,) nonnullam rependere, expositione eorum quæ ad illud attinent, quis improbarit? Pallium pererudita lucubratione celebrauit Tertullianus, occasione accepta ex scommate quo ob pallij gestationem à togato quopiam notatus erat. Calceum in Patris sui gratiam qui calceariam factitarat, docta nuper & amœna scriptione, exornauit alius. In rem vestiariam Romanam, complurium accuratæ scriptiones leguntur. Eandem ad sacros homines restrictam, alij diligenter sunt exsecuti. Ius itaque nobis esto, de hoc vestium veluti apice pauca proponere. Ne tamen ieiunior & hiulca videretur tractatio, de aliis item Capitis & virilis & fœminei tegminibus, siue sacris, siue profanis, (quæ quidem verè tegmina sunt, coronis seclusis) disserere consilium fuit. Argumentum hactenùs intactum. Nam aliò planè spectauit lucubratio Pandulfi Collenutij, cui titulum fecit, *Capitis & Pilei Dialogus*, referente Lilio Gyraldo syntag. de Poëtis, qui cum anno 1507. rectè periisse testatur: fortassis ob improuidè communicata, quæ Caput eius sub Pileo agitarat.

SECTIO PRIMA.

CAPITIS IN HVMANO Corpore Dignitas.

QVAM ob causam amputatis reliquis humani corporis membris benè multis, vita superstes sit homini, resecto autem Capite, absque dilatione moriatur, rationem reddit D. Ambrosius l. de Noë & arca cap. 10. quia [Non est eadem cœterorum membrorum prærogatiua, quæ Capitis: Ideóque abscisso eo, vnde sensus nostri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra] Idem l 6. hexaëm. c. 9. in hanc rem egregiè. [Cognoscamus (inquit) humani corporis fabricam, instar esse mundi. Siquidem vt cœlum eminet aëri, terris maria, quæ velut quædam membra sunt mundi : ita etiam Caput, supra reliquos artus nostri corporis, cernimus eminere, præstantissimumque esse omnium; tanquam inter elementa cœlum, tanquam arcem inter reliqua vrbis mœnia. In arce autem hac, regalem quandam habitare sapientiam, secundùm Propheticum dictum, Quia *Oculi sapientis in capite eius.* Hanc esse cœteris tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem prudentiamque deferri. Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, nisi Capi-

tis velut Principis ſui imperialis quædam adminiculetur poteſtas? Ex hoc enim, aut deſtituuntur vniuerſa, aut omnia fulciuntur.] Quod S. Ambroſius humanum caput cum cœlo & arce componit, aſtipulatores habet alios. Cum cœlo ſuprema mundanæ huius fabricæ parte, Caput confert Artemidorus l.1. Onirocr. cap. 37. & lib. 2. c. 8. Fueréque ex priſcis, qui *cœli* nomine Caput donarent, vt author eſt Euſtathius Iliad. α. Ipſique Ægyptiorum Sapientes, humana ſpecie Serapidis ſimulachrum effingentes, cœlum ei imponebant pro Capite, vt idem teſtatur Euſtathius: quem Ioanni Grammatico Heſiodi interpreti in hanc rem adiungens Ludouicus Cœlius l.20. cap.13. ita ſcribit. [Idem Interpres, (*Ioannes*) alibi. Olympus cœlum eſt, & vniuerſus mundi ambitus, quod vndique colluceat. Sed & cœli quadam ſimilitudine Sphæroides hominis Caput, in quo eſt τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικὸν; id eſt hinc inde eniteſcens rationis facultas, *Olympus* dicitur. Sed & in primum Iliados Euſtathius, οὐρανὸν apud Homerum, ab antiquis pro Capite accipi ſcribit. Proinde Pallada, è cœlo fingi deſcendiſſe.]

Quod præterea Caput S. Ambroſius nomine arcis imperialis donabat, bellè confirmatur à Theodoreto ſerm. 3. de prouid. Vbi de Capite ait. [Illud arcis inſtar in ſummo ciuitatis huius (humani nimirum corporis) faſtigio, ſitum conſpice, in quo opulentiſſimus quoque hominis theſaurus, nempè cerebrum, quaſi in munitiſſimo caſtro cuſtoditur.] *Capitolium humani corporis*, ſcitè Caput nominat Iſidor. Peluſ. l. 5. epiſt. 249. tanquam arcem in corpore munitiſſimam. Hæc eſt arx ſublimis; in qua iuxta Lactantium l. de opif. Dei cap. 8. mens homi-

nis Imperatrix, ſedem fixiſſe videtur; quatenus ibi maximè oſtentat vim ſuam, per connexam ſibi in operando phantaſiam. Vnde Caput κράτα dictum, notat Ethymol. quod ſit potens in cœtera corporis membra, & illis imperet. Hoc rurſus accipe ex S.Ambroſio capite illo 9. [Quid (inquit) ſine Capite eſt homo, cum totus in capite ſit? Cum caput videris, hominem agnoſcis. Si caput deſit, nulla agnitio eſſe poteſt; iacet truncus ignobilis, ſine honore, ſine nomine. Sola ære fuſa principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorantur. Non immeritò igitur huic quaſi conſultori ſuo, cœtera membra famulantur, & circumferunt illud ſeruili geſtamine, ſicut Numen, atque in ſublime locatum vehunt. Vnde cenſoria poteſtate, quò vult dirigit quorundam obſequia ſeruulorum, & præcepta ſingulis obeunda decernit. Videas, Imperatori ſuo ſingula gratuito ſtipendio militare. Alia portant, alia paſcunt, alia defendunt, & miniſterium ſuum exhibent; parent vt Principi, ancillantur vt Domino. Inde velut quædam procedit teſſera; quam debeant pedes obire regionem, quæ militiæ munia manus conſummandis operibus exequantur; quam venter abſtinendi vel edendi formam, impoſitæ teneat diſciplinæ.] Inſigniter in hanc rem idem S. Ambroſius l.de Arca & Noë c.7.

Scripturas in eandem ſententiam, his verbis profert Clemens Alexand.4. Strom. [Caput eſt quod principale, & quod principatum obtinet. Si eſt autem Dominus viri caput; mulieris autem vir; vir eſt Dominus vxoris, vt qui ſit imago & gloria Dei. Quocirca dicit etiam

in epiſtola ad Epheſios; *Subiecti inuicem in timore Dei. Mulieres ſuis viris ſubiectæ ſint, ſicut Domino; quoniam Vir eſt caput mulieris, vt etiam Chriſtus caput Eccleſiæ; ipſe Saluator corporis. Sed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto; ita etiam mulieres propriis viris in omnibus.*] Apertè, loca Scripturæ quibus Chriſtus dicitur caput Eccleſiæ, & Vir caput vxoris, præferunt eam capitis poteſtatem Imperialem, quam ex D. Ambroſio adduximus, & priùs etiam tradiderat Plato in Timæo illis in hanc rem illuſtribus verbis. [Eſt caput membrum corporis diuiniſſimum, reliquorúmque membrorum Princeps, cui totum corpus connexum, dij ſubeſſe & parere iuſſerunt. Excogitauerunt enim motuum omnium quotcunque eſſe queunt, compos id fore.]

An ob hanc ipſam rationem, cum cœteris humani corporis partibus varia minuta Numina eſſent attributa, capiti vt principaliſſimo membro dictus eſt præeſſe, præſes & caput Deorum Iupiter? Notauit hoc Fulgentius Placiades l. 3. mythol. *in Peleo.* Quod enim Pelei & Thetidis nuptiæ, procreationem hominis ſignificarent, idcirco ex Domocride in Phyſiologicis, cenſet Fulgentius Poëtam finxiſſe, Iouem eò aduocaſſe omnes Deos, vt eorum cuilibet certum fœtus membrum concrederet. Et ipſum quidem Iouem ſibi caput aſſumpſiſſe tutandum; aliis verò Numinibus, alia corporis membra adſcripſiſſe; Mineruæ oculos, Iunoni brachia, pectus Neptuno, cinctum Marti, renes & inguina Veneri, pedes Mercurio. Adeundus qui hoc minutiùs proſequitur Adrianus Iunius l. 4. animaduerſ. c. 12. Itaque per caput, tanquam per rem maximè Sacram, & ipſi deorum ſupremo

premo

premo addictam, receptissimum erat concipere iuramentum, vt Athenæus l. 2. obseruauit. Præsertim verò iuramentum per Principis caput, habebatur solemnissimum. Quanquam despuendus est Iouius apud Zozimum l. 3. qui ad æternum cum Alarico bellum, se obstringens iuramento per Principis caput, ait huiusmodi iuramentum esse firmius illo quod per Deum ipsum concipitur. Non refugisse sanè Christianos, huiusmodi iuramentum, & id pro magno iuramento habuisse, aciem mentis inter sic iurandum dirigendo in Deum, habetur ex Tertulliano c.33. Apolog. respuente iuramentum per genium Cæsaris; approbante verò iuramentum per salutem, siue vitam, aut caput illius.

Manuducit hæc loquendi formula ad aliam, ex qua nobilitatem ac dignitatem capitis æstimare facilè licet. Passim namque *Caput*, pro toto homine dicitur. Locutio est Græcis ac Latinis peruulgata. Græcis *charum caput*, pro amico, perpetuum propè est. Latini *mille capita*, pro mille hominibus dicere soliti: Et Tullius Philipp. 2. [Duo capita nata sunt, post hominum memoriam teterrima & spurcissima.] Congessit multa in eam sententiam ex Latinis æquè ac Græcis Claudius Rangolius, 1. Reg. 15. v. 17. q. 8. & Lælius Bisciola t. 1. subsec. l. 9. c. 7. addens, frequens esse Græcis, & Latinis, ac Hebræis, vt quicquid principale ac summum in re quapiam est, *caput* dicatur. Qua ratione Tullius l. 2. de offic. in omni procuratione negotij & publici muneris, *caput* esse ait, vt auaritiæ etiam minima suspicio pellatur. Plato in Gorgia, *fabulis caput addere* dixit, pro eo quod est perfectionem ac consummationem illis apponere. Apud

Philonem l. de ſacrif. Abelis & Caini, *caput negotiorum* dicitur finis & perfectio eorum. Delrio in hanc rem plura ſuppeditabit adagiali 87. vet. Teſt. quem adeat qui hæc Grammaticalia captat.

Mihi ſatius videtur, præcellentiam Capitis humani ſupra omnia membra, colligere ex eminentia & ſupremo in homine ſitu, ac ex illis quæ continet. Fixa in eo eſt ſedes ſenſoriis omnibus, quæ nuſpiam alibi ſimul locum habent. Imo alibi ſolus tactus, qui omnium ſenſuum craſſiſſimus & maximè materialis eſt, reperitur, quia ob vitæ indemnitatem negari non potuit. Inhabitant in capite artes omnes, ex Hippocrate epiſt. ad Philopœmenen. Leguntur in eo omnes affectus, iuxta illud Fabij XI. Inſtit.cap.3. [Præcipuum in actione, ſicut in corpore ipſo, caput eſt, cùm ad decorem, tum etiam ad ſignificationem decoris. Illa ſunt, vt ſit primò rectum & ſecundum naturam. Nam & deiecto humilitas, & ſupino arrogantia, & in latus inclinato languor, & præduro ac rigente, barbaria quædam mentis oſtenditur.] Vita vniuerſa per caput diſpenſatur, & ex eo pendet. Itaque Lactantius 6. inſtit. cap.9. demonſtrans omnes virtutes morales abſque vera religione & fide inanes eſſe; & cætera iuſtum, ſi id deſit, non viuere vita iuſtitiæ, ſic diſſerit. [Omnis iuſtitia eius, ſimilis eſt corpori, caput non habenti, in quo tametſi membra omnia & locis ſuis conſtent, & figura, & habitudine; tamen quoniam deeſt id quod eſt omnium principale, & vita & omni ſenſu caret. Itaque membra illa formam tantummodò membrorum habent, vſum non habent; tam ſcilicet, quàm caput ſine corpore. Cui ſimilis eſt,

qui cùm Deum non ignoret, viuit iniustè. Id enim solùm habet, quod est summum, sed frustra; quoniam virtutibus tanquam membris eget. Itaque vt sit viuum, ac sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput; & omnes virtutes, quasi corpus: ita fiet homo perfectus, ac viuus. Sed tamen summa omnis, in capite est, quod quamuis constare non potest sine omnibus, sine quibusdam tamen potest. Et erit quidem animal vitiosum ac debile, sed tamen viuet: Sicut & is, qui & Deum nouit, & in aliqua re peccat. Dat enim veniam peccatis Deus. Itaque sine membris aliquibus, viui potest, sine capite nullo modo.] Apertè supponit in hac ratiocinatione Lactantius, vitam vniuersam à capite esse, nec nisi eo incolumi posse consistere.

De capitis dignitate, & micante in eo Dei sapientia, pluscula vide apud R. P. Theophilum Raynaudum in scalis à visibili creatura ad Deum, gradu X I. Videndi insuper Riolanus l. 4. Antropographia c.1. Tiraquellus ad l.2.Genial.c.19.*initio*. Cresolius 2.vacat.autumn.c.1.

SECTIO II.

Congruum fuisse, tantæ dignitatis membrum contegi, siue ad tutelam, siue ad honestationem.

QVanti sit in homine, caput, constat ex dictis. Indidem verò eruendum est, consentaneum fuisse, vt membrum adeò nobile subduceretur iniuriæ, adhibito operimento, sine quo malè affici faciliùs posset, & incommodis patere. Et vt per ostium necessitatis subiuit gloria,

gloria, iuxta egregiam Gregorij Nyſſeni ratiocinationem homil. 3. in Eccleſ. & orat. de mortuis; par fuit, integumentum eſſe, quod honeſtando item capiti, ſuum vſum haberet.

Aduersùs primum finem adhibendi operimentum capiti, quo foueretur & prohiberetur iniuria, videtur adduci poſſe frequens olim vſus (teſte Polydoro) habendi ſemper caput intectum. Sic Ægyptij, tantùm in grauiſſimo luctu operiebant capita; Extra eum euentum nudi erant, vt eſt apud Herodotum l. 3. *Sub initium.*

Iudæi in ieiunio & mœrore, operiebant capita, non quomodocunque, ſed illud obuoluentes vndique, lacinia togæ ab humeris reducta. Et ſic opertus inceſſit Dauid, 2. Reg. 15. fugiens truculentiam Abſalonis. Item in ieiunio, quia lugebant, operiebant capita, iuxta illud. *Operui in ieiunio animam meam.* In mœrore item, ob defectum longum pluuiæ, Iudæi Ierem. 14. operuerunt capita. Reliquo tempore, nudis erant capitibus, vt contendit Sancius Actor. 19. num. 10. & Sopranis digreſſ. de re veſtiar. Iudæo. diſp. 2. cap. 1. §. 1. refragante licet Abulenſi in c. 13. Leuit. q. 10. qui paſſim, & in communi vita Hebræos (vti nobis nunc ex vſu eſt) inceſſiſſe tecto capite exiſtimauit; allegans quod Leproſi vetarentur capita operire Leuit. 13. & quod ſummus Sacerdos ibidem c. 21. caput aperire vetaretur. Quæ peculiares prohibitiones. Viderentur ſuperuacaneæ, ſi Iudæi omnes in communi vita habuiſſent intecta capita. Quanquam apertio capitis ſuper mortuo, vetita Sacerdoti, intelligitur de raſura. Cæteræ verò rationes, tantùm probant, in certis occaſionibus, Hebræos togam ad ceruices adhærentem,

tegendo

tegendo Capiti adduxisse, etiam si vt plurimùm, essent intecto Capite, nec vllum haberent certum ac determinatum operimenti genus, Capiti duntaxat tegendo addictum, non galerum, non pileum, non aliud quidpiam tale. Erant ergo nudi Capita, vt plurimùm, in vita communi. Neque enim Capitis nuditatem excludebant teniæ illæ siue vittæ quibus fluentem cæsariem extra luctum coërcebant & religabant, non fœminæ tantùm, sed & viri. Erant enim admodùm angustæ, putà minimi digiti latitudine, & in modum coronæ cingentes Capita, ad capillos circum tempora coërcendos. Vnde quia tempore luctus, vel tondebatur coma, vel sinebatur fluere, dicebatur deponi corona. Et idcirco Ezech. 24. vbi Deus vetat lugeri mortuos quos ipse letho daturus erat, sic habetur. *Fili hominis, ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies, corona tua circumligata sit tibi, & calceamenta tua sint in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.* Et mox ad omnes, ipse Ezech. *Filij vestri, & filiæ, gladio cadent; & facietis sicut feci, ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis. Coronas habebitis in Capitibus vestris, & calceamenta in pedibus, non plangetis, neque flebitis.* Quia vetabat luctum suscipi, vetat præter cætera luctus argumenta, deponi coronam Capiti circumligatam, id est tæniam seu vittam tenuem, quæ præ tenuitate non non obstabat nuditati Capitis, in communi Hebræorum vsu receptæ, vt asserebam. Emanuel quidem Sa, ad prædictum locum Ezechielis, censuit apud Hebræos, in luctu v. g. deflendo mortuos, fuisse Hebræis in more,

aperto Capite & nudis pedibus esse. At Bellarminus, prolatis variis scripturis, puta 2.Reg.15.& 19. & Esther.6. ac Isaiæ 58. confirmat, Hebræos in luctu operuisse Capita, & quidem arctè & validè appresso tegmine. Hoc enim est quod ait, voluisse Isaiam cum dixit loco annotato; *Nunquid hoc est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum Caput suum?* Hanc Capitis contorsionem quasi circulum, putat Bellarminus, aliud non esse quàm operire vndique Caput, & tegmen arctè constringere. Idem volebat Dauid Psalmo illo 68. cum dicebat, *Operui in ieiunio animam meam*; id est operui me, & texi Caput ieiunando. Hebræa habent, *Fleui in ieiunio animam meam*, id est adhibui luctus ac fletus signum, operiens Caput; Sicque LXX. intellexerunt Hebræam vocem *flendi*. Nam sæpe verbum *flendi* sumitur pro fletus significatione, siue pro nota luctus & doloris. Vt cum Ægyptij S.Hieronymus rectè accipit de signis luctus, per totum Genes. vltimo, dicuntur fleuisse Iacobum 70. diebus: quod illud tempus adhibitis. Ratum igitur esto, Iudæos in luctu & mœrore operuisse Capita, quamuis in communi vsu nudarent Caput, vt affirmabam.

Apud alias nationes, idem vsus frequens erat. De Annibale, Catone Vticensi, & Masinissa, notatum est, quantacunque cœli inclementia vrgeret, nunquam operuisse Capita. Idem passim seruasse Græcos, obseruauit Turnebus l.8. aduers. c.4. Idipsum de Romanis docet Kirchmannus l.2. de funer. c.1. Sopranis tract. de re vestiaria Hebr. disp.2. cap 1. §.2. & Lipsius l.de Amphit. cap.19.

cap.19. qui excipit paucos euentus tantùm , putà Sacrorum, Ludorum, Saturnalium, Peregrinationis, Militiæ. De Saturnalibus Turnebus 8. aduerſ.c.4. accipit Martialem l.11. epigr. 7. vocantem, *Romam pileatam.* In luctu item, operta fuiſſe Romanorum Capita, docet illud Perſij Satyr.3.

Heſterni capite induto ſubiere Quirites.

Alia lectio probata Schegkio in præmeſſis Epiſtola x. habet, *Capite obnupto.* Eodem referri poteſt, obnuptio Capitis ſuſpendendorum infelici arbori, vt loquitur Liuius l.1. memorans legem horrendi carminis. Et quanquam Tullius orat. pro Rabirio, id antiquatum docet, vnde Verrina V. crimini dat Verri, quod ciues Romanos obuoluto capite ad ſupplicium abduci mandaſſet; tamen initio alius viguit vſus, qui item in aliis luctuoſis functionibus tenuit; vt cum quis pro Republica ſe deuouebat & ruebat in mortem, velato Capite id faciebat, vt eſt apud Tullium l.3. de natur. Deor. & apud Liuium l.8. Tribunus item plebis, bona alicuius damnati conſecraturus, Caput velabat tanquam in re luctuoſa. Videſis Tullium Orat. pro domo ſua. In vere quod ſacrum vocabant, & cæde omnium proximo verenatorum peragebatur, puerorum & puellarum velabant capita, ſicq; extra fines ſuos exigebant, ſubducta majori crudelitati, hoc eſt morti, vt Feſtus tradit & benè illuſtrat Pithoeus l.1. aduerſ c.6. Hæc ergo omnia, quod luctuoſa & triſtia eſſent, adhibita Capitis velatione peragebantur apud Romanos. & manauit is Romanorum vſus in Luctu, ad pleroſque. Exemplum luculentum legitur apud Gregorium Turonenſem in vitis Patrum cap.6. *in fine.* Ait enim

mortuo S.Gallo Episcopo Sanctissimo, Aruernenses viros, operuisse capita vt in morte vxorum.

Sed vt ad Romanos regrediar, quamuis in luctu, & aliis occasionibus ex Liuio Signatis, operirent capita; Extra eos tamen euentus, erant intecto capite. Quæ potest esse idonea conciliatio, dissidij quòd ea in parte agitat Pancirolus c. de Fibula. Tomo 1. qui est deperditorum.

Æquè primos Christianos, intecto capite exhibet Lucianus in Philopatore. Et persuasum sanè plerisque olim fuit, apertione & nuditate conciliari Capiti firmitatem, quod ex Varrone habet Plinius l. 28. cap. 6. & egregiè asseritur ex Synesio in disputatione pro Caluitio; qua euincit, Capita excæsariata firmari & obdurescere; comata autem mollescere ac imbecilla reddi. Id quod multò magis valet de Capitibus artificioso tegmine supra naturale capillorum operimentum obductis. Vnde Herodotus lib.3. Persarum obtecta Capita, adeò fragilia fuisse tradit, vt iactu lapilli pertunderentur: contra quam deprehensum est accidere Ægyptiorum Capitibus à pueritia apertis. Videbantur enim ærea aut ferrea. Hæc sunt quibus primus ille finis tegendi humani Capitis, quati videtur.

Negari tamen non potest, quin nuditas Capitis ei plurimùm incommodare possit. Nam idcirco non pauci, etiam cum vsus nudandi capitis vigeret, necessitate adacti, adhibebant Capiti integumentum. Notauit hoc de Augusto Suetonius cap.82. Hippocratem, eam ob causam pileatum exprimit vitæ Auctor, quanquam non me latet, varietas placitorum de eo Hippocratis pileo, obseruata

obseruata à Pierio l. 40. Sed quòd dixi, est verisimillimum, Periclem à capite supra modum acuto, dictum σχοινοκέφαλον, produnt pileo vti solitum, quo Capitis incommodum arceret. L. Tarquinius pileum ab aquila ereptum, & altè subuectum, mox verò Capiti restitutum, habuit pro regni omine, vt narrat Dionys. l.3. habebat ergo pileum. Nummos quibus Constãtinus Caput obuelatus exhibebatur, refert Eusebius l.4. vitæ cap.73. de plerisque gentibus idem contra Polydorum notat Broidæus l.8. miscell. cap.17. Quæ omnia docent, etiam cum vsus nuditatis Capitum vigebat, fuisse, qui ad fouendum Caput, illúdque incommodis grauibus subducendum, adhiberent integumentum. Idque demum in vsum communem transiit; ita vt extra sacra, aut nisi debita alteri cui quis astet veneratio, secus suadeat, Caput sit opertum atque contectum.

Aio, in sacris ex vsu communi nudari Capita, quod intelligo de vsu Christiano. Nam apud Romanos olim, & apud Hebræos, secus erat. Romani omnibus falsis Numinibus sacrificabant operto Capite, præterquam Saturno & Honori, ac Herculi. Causas vestigat Plutarchus quæst.11.& 13. Romana. In aliis sacris, operti capite erant. Et ex eo vsu, apud Minutium in Octauio, sic legitur. [Nudi cruda hyeme discurrunt, alij incedunt pileati, scuta vetera circumferunt, pelles cædunt, mendicantes vicatim Deos ducunt. *Tutulum* dictum illud Capitis operimentũ, à Sacerdote sacrificante adhibitum ex Numa Pompilio in Pontificalibus, notat Fulg. l. de vocibus antiquis V. *Tutulus.* Alia addit Gyraldus syntag. 17. Histor. Deor. & Interpretes ad illud 3. Æneid. quo

Helenus Æneam monebat, vt transgressus æquora, positis aris, meminisset.

Purpureo velare comas adopertus amictu.
Ne qua inter Sanctos ignes, in honore Deorum
Hostilis facies occurrat.

Et ad illud.

Et Caput ante aras, Phrygio velatus amictu.

Lucretius lib.3. eodem respexit cum dixit,

Nec pietas vlla est, velatum sæpè videri,
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras;
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante Deûm delubra.

Velatum ibi, non refertur ad lapidem, sed ad personam velatam, quæ versùs lapideum simulachrum velata vertebatur. Videndus Liuius lib.23. cum de Manitio Prænestinorum Prætore. Idem lib. 10. [Si conspiciatur cum capide ac lituo, Capite velato victimam cædat.] Varro l.4. de lingua Lat. *Ricam* ait, à *ritu* dictum, quòd Romano ritu, fœminæ, sacrificium cum faciunt, Capita velent. Apud Propertium l 2.eleg.19.

Ante tuósque pedes illa ipsa adoperta iacebit.

Apud Plautum in Amphytr. actu 2.sc.1. ab Alcmæna parturiente, Dij operto Capite inuocantur: Et apud eundem in Curcul. actu 3. sc. 1. Vnus quispiam, operto Capite Æsculapium salutat. Alopsus Vates apud Valerium Flaccum l.5.Manes venerando, Caput obnubit. Et quia hic erat mos patrius Romanorum, Macrobius l. Saturn. cap 10. ritum sacrificandi Satuno aperto Capite, vocat *institutum peregrinum.* Et l.1.Saturn.cap.8.ac l.3.c.6. vocat eum ritum *Græcanium*, à Romano quo sacrifican-

tes

tes & orantes Capita operiebant, discrepantem. Nam Itali, Authore Ænea, operiebant Capita in religiosis functionibus, vt est apud Aurelium Victorem in Breuiario Rom. Histor. ac apud Festum V. *Saturnia.* Nec aliter accipio, quod est apud S. Cyprianum initio libri de Lapsis, vbi describens constantiam SS. Confessorum, qui in tormentis fortes perstiterant, & vrgentibus Ethnicis nunquam assensi erant vt sacrificarent, sic habet. [Illustres manus, quæ non nisi diuinis operibus assueuerant, sacrificiis sacrilegis restiterunt. Sanctificata ora cœlestibus cibis, post Corpus & Sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerunt. Ab impio sceleratóque velamine quo illic velabantur sacrificantium Capita captiua, Caput vestrum liberum mansit.] Singulare est, quod velamentum quo Caput operiebatur inter sacrificandum fidei, erat ex panno albo, vt notat Acron ad Odam 35. libri primi. (Iuxta Seruium in 1. Æneid. manus obducebatur panno albo,) Factum id, insinuando albori & puritati, quò pertinere potest illud Symmachi lib. 4. epist. 42. [Alba velamina, non Segmentati amictus, fidem vestiant.] Liquet de vsu Romanorũ in operiendis Capitibus inter sacrificandum & orandum. In quam rem plura addensat Schegkius in Præmessis Epistola X. & Brissonius lib. 1. formul. *pag mihi* 40. Idem ab Hebræis seruatum, affirmabam. Turpe enim ac probrosum ducebant, orando aperire capita: idque ab Hebræis haustum, in vsu esse apud Turcas, scribit Giergiouitz l. 1. de Ceremo. Turcar. cap. 1. de Hebræis latè id prosequitur Abul. in cap. 13. Leuit. post q. X. cum de leprosi Capite nudando. Obseruat enim,

Hebræos

Hebræos cùm alibi, tum maximè in templo, instantes orationi, velasse Capita, opertos caputiis: id quod eos fecisse docet imitatione Mosis, non audentis aspicere contra Deum, ad rubi conspectum, & idcirco abscondentis faciem suam tegendo Caput caputio. Sacerdotes quoque, idcirco ait Abulensis habuisse varia Capitis tegumenta, quæ ibi describit minutatim, vt sacris operando semper haberent Caput velatum, quod colligit ex c.28. & 29. Exodi.

Causam huius ritus, sunt qui ad reuerentiam, ac veluti verecundiam comparendi coram Deo, reducant. Quod enim notauit Brassicanus in adagiorum farragine, Capitis operimentum, nota est pudoris. Qui enim verecundantur, (vt Theophrastus in characteribus dixit) faciem & Caput operiunt. Vnde apud Plautum non vno loco, frons perfricta & inuerecunda signatur his vocibus, *adeò nudo & aperto capite.* Et in conuiuio Alcinoi Odysseæ β Vlysses canentem Demedocum audiens, præ verecundia Caput operit. Et apud Arbitrum iuuenis, *Execratus aniculæ insidias Caput operui.* Socrates apud Platonem in Phœdro, ad parum pudicā orationem, Caput operit; quem locum notauit Antonius Iulianus Rhetor apud Agellium l.19. c.9. Helenam verecundantem, Q. Calaber l. 14. paralipom. Caput operientem inducit. In ipsa denique diuina Scriptura, quod Cherubin suam ad Deum reuerentiam faciei operimento testantur, ad totius Capitis obnuptionem pertinet. Atque ita Hebræam vocem *Panaf*, accepisse videtur Chaldæus Isaiæ 6. & passim Patres ac Interpretes, operimentum Capitis Seraphinorum, ad verecundiam eorum de suo imperfecto

in

in Deum affectu, referunt, & ad metum reuerentialem, quo astantes tantæ Majestati corripiebantur. Similiter ergo possumus philosophari de ritu operiendi Capita inter orandum, apud Hebræos recepto. Nec multum abest, quod eum ritum Abulensis supra, refert ad subiectionem & timorem; quorum index est Capitis velatio; habere enim supra Caput aliquid, est signum subiectionis ac metus. Vnde Apostolus, velamen Capitis, vocat *potestatem*, quia est nota timoris & subiectionis, quæ spectabant ad legem Mosaicam in timore & subiectione constitutam. Nec minùs commodè S. Epiphanius Hær.80. *quæ est Messalianorum*, indictum Iudæis, in sacris operimentum Capitis, refert ad Christi Capitis nostri obductionem respectu Hebræorum. Neque enim patens illis & manifestus erat Christus, vt hodie est: Idcircoque Lecturi Mosis libros, velabant Capita.

Nunc è contrario, orantes & sacrificantes, Caput aperimus; Nam lex noua, est lex perfectæ libertatis, vt Iacobus c.2. vocauit, nec timore, sed amore ducimur: quàm duorum Testamentorũ differentiam, ipsis *Ecclesiæ* & *Synagogæ* vocibus insinuatam, S. Augustinus frequentissimè agnoscit. Idcirco sacrificamus & oramus nudatis Capitibus. Ago de Catholicis. Nam Armenij, qui communi amictu sacrum faciebant, attendendi non sunt. [Eorum Episcopi, (inquit Isaac in 2.aduersùs eos Inuectiua, hæresi 25.) ac Præpositi,nedum sacris operando Caput tectum habent; sed & inter celebrandum,duplex Capitis operimentum assumunt; sicque duplici pileo rem sacram peragunt.] Catholici è contrario ferè omnes, præ reuerentia nudant Capita super sacrificium.

Nec potest opponi positio amictus super Caput sacrificantis. Nam amictus super os Casulæ reuoluitur, vt notauit Rupertus l. 1. de diu.offic. c.19. Tametsi primò superponitur Capiti, quia spineam Domini coronam exhibet. Idque spectantem Episcopum Alexandrinum, cum aliis quibusdam Episcopis, sacrificasse tecto Capite, scribit Simeon Thessalonicensis; affirmans, visos sibi ea ratione meliùs repræsentare spineam Domini coronam, vel sudarium quod fuerat super Caput eius. Et de his valet quod Alcuinus l.1. de diu.offic.c.38. ait, Græcos inter sacrificandum gestare pileos, seu *Cuphias*. At è contrario Simeon Thessalonicensis ait, toto Oriente, (iis paucis quos referebam exceptis,) omnes Episcopos & Sacerdotes, aperto Capite sacrificare, vt iuxta Paulum honorent Christum Caput suum. Et quia par est, inter sacrificandum, esse eo habitu quo quis inauguratus est. Atqui is qui consecratur, accipit consecrationem Capite denudato, præsertim Hierarcha, cui in consecratione Caput nudatum habenti, liber Euangeliorum superponitur. Is vsus est toto Occidente sacerrimus; ita vt ne pileolum quidem inter sacrificandum gestare liceat, vllauè id consuetudine præscribere, quæ potiùs vetustas erroris dicenda est, quàm consuetudo, vt benè ex S. Cypriano Epistola ad Pompeium, dixit Franciscus Meinardus disputatione de Iuribus Episcoporum *pag.* 59. agens contra perpaucos quosdam, etiam inter consecrandum Capite obuolutos; haud dubiè pileolo mobili. Neque enim qui sutiles ac textiles (vt Tertullianus loquitur l. de cultu fœmin. c.7. alieni Capitis exuuias Capitibus suis supparant in galeri modum, quasi vaginam Capitis,

Capitis, & operculum verticis, (*Calceum Capitis*, quod ex corio fiat, appellat Martialis l.12. epigr. 45. alias 37. Vulgo *Perruque*) iubentur illud Capitis operculum sacrificando deponere; cum vnum moraliter faciat cum Capite, nec à coma natiua internoscatur; contra quàm accidit in calcantica siue pileolo, cuius idcirco vsum super sacrificium Ecclesiastica decreta planè vetant, vt refert Gauantus in Comment.ad Rubr.Missalis p.2. titulo 2. Vnde tametsi olim ad celebrandum ex causa cum pileolo, sat erat necessitas celebrantis, absque alia licentia, vt vult Vgolinus de potest. Episcopi c.16.§.2.n.3. Saltemque sufficiebat facultas Episcopi, aut facultas Superioris, si ageretur de Regularibus; iuxta tradita ab Henrique l.9.c.26. num.2. & à Laymanno tract.5.c.6. num 6. tamen nunc, facultas dispensandi, vt sacrificetur cum pileolo, est solius summi Pontificis. Notatque Scortia l.3. de Missa c.4. Gregoriũ XIII. ægre dispensasse cum Niciensi Episcopo, vt excepto Sacro Canone, posset esse opertus pileolo, reliqui sacrificij tempore. Excutit latè hoc ius nouum, Annellus Persicus lib.2. de præcipuo Sacerdotis Officio c.3 dub 8.

Piis fidelibus ex vsu olim fuisse, pileolum deponere ad recitationem Euangelij, colligo ex Hildeberto in opere metrico de sacrificio Missæ, qui veniens ad ritum recitandi super sacrum Euangelij, ait.

Plebs baculos ponit, stat, retegitque Caput.

Tres attingit vno versiculo sacros vsus, in reuerentiæ notam adhiberi solitos ad Euangelij lectionem, positionem baculorum, stationem, & Capitis retectionem. Positio siue abiectio baculorum, vel spectat depositio-

nem ensis per accinctos, vti nunc assolet cum acceditur ad tribunal pœnitentiæ, vel ad sacram mensam: Nam præ reuerentia, & ad testandam subiectionem, qui accincti sunt ponunt gladios; quos non est nouum *dici baculos*; cum plerumque vagina, & operimentum externum ensis intus abditi, sit baculus viatorius, qua de re alibi ex Martiale, ipsóque Christo vetante vsum huiusmodi virgæ seu baculi, ense intus abdito velut grauidi, cum simplicis virgæ vsum alibi concedat Apostolis viatoribus: vel certè poni baculos cum audiebatur Euangelium, erat, baculum materialem qui ad manum alicui esset, deponere ad significandum non esse opus alio præsidio, homini qui Euangelio auscultaret. Addit Hildebertus stetisse populum. Assurgimus enim audientes Euangelium, ad obedientiæ significationem: idque fecisse etiam Regem & simul deposuisse diadema, S. Chrysostomus testatur hom. in illud, *attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* Stare enim, est expectantis nutum mandantis heri: quanquam stabant fideles incurui ac cernui, vt est apud Anastasium 1. Decretali prima, & Pamelius in Liturg. initio quinti seculi, rectè illustrat. Retectio denique Capitis, non erat submotio galeri, qui in ipso Ecclesiæ ingressu submouebatur, multo magis inter audiendum sacrum. Erat ergo retectio Capitis, deposito pileolo. Nam si coram Rege Caput adeò nudandum est, vt ne pileolus quidem contegens supersit; quanto magis coram Deo cuius vox est Euangelium, & qui adesse censetur, vbi adest Codex Euangeliorum, vt docebat ritus antiquus locandi super throno exquisitè ornato Codicem Euangeliorum in

media

media Concilij aula; in signum præsentis & Concilio præsidentis Christi; quod in Concilio Ephesino ac Florentino seruatum constat. Retegebat ergo Caput submoto pileolo plebs fidelis, cum Euangelium legebatur, astans venerabunda, & subiectionem suam testans Christo Regi suo, quasi præsenti; idque volebat Hildebertus. Quare multò minùs, Sacerdotem sacro operantem cum verbis Christi vtens, ipsius Christi Corpus conficit, obitque tremenda & horrenda mysteria, fas est pileolum Capite præferre, sed nudandum est Caput in subiectionis & reuerentiæ testimonium. Et ita accipienda est mandata sacris mystis apertio Capitis super sacrificium.

Fuisse hunc quoque vsum Græcorum Ethnicorum, vt sacrificarent aperto Capite, scribit ex Varrone Gyraldus Syntag.17. histor. Deor. In ara maxima idem à Romanis seruatum, habet Macrobius lib.3. Saturn. c. ex Balbo. Et rationem addit C. Bassus, quia ara maxima ante aduentum Æneæ in Italiam constituta erat; ante quod tempus ex vsu erat sacrificare aperto Capite; quod ab Ænea primùm, aiunt immutatum, ne in agri Laurentis parte sacrificans ab hoste perceptus abrumpere sacrificium cogeretur. Alij id referunt ad habitum simulachri, quod in ara maxima erat Capite operto. Ne igitur qui ibi sacrificabat Numen æmulari videretur, aperiebat Caput præter morem alibi receptum sacrificandi operto Capite. Sed ritus Romanis antiquiores in Italia, aliud ferebant; & aliud item (vt dixi) habuit vsus Græcorum, qui semper erant aperto Capite inter sacrificandum. Vtique ad testandam Numini subiectionem

in ſacrificio quod ad ſupremæ Dei poteſtatis recognitionem dirigitur. Ac proinde qui illud obit, eo debet eſſe habitu, qui reuerentiam præferat, qualem ex communi ſenſu præfert Caput apertum.

Erat hæc (vt præmittebam) altera occaſio aperiendi Caput: Ad venerationem quippè pertinere viſum eſt, tam nobilis membri nudationem. Verum eſt, hunc vſum non vbiuis olim viguiſſe, aut etiamnum vigere. Nam alicubi ad teſtandam venerationem, non aperiebatur Caput, ſed Caput contectum inclinabatur, vel corpus vniuerſum Capite aperto incuruabatur. Alibi oſculum manui imprimebatur; de quo vſu Pithæus 1. aduerſ. c.7. Sinæ, fronte humum feriunt, ex antiquo in hanc rem apud eos more. Caput autem aperire, apud eos more. Caput autem aperire, apud eos nefaſtum eſt, nec niſi iis qui ad ſupplicium rapiuntur, aperiunt Capita. Vnde qui ex eis fidem Chriſtianam ſuſcepere, tunc tantùm Capita aperiunt, cum ad Sacramentum Pœnitentiæ accedunt, vt criminoſos ſe fateantur; aliàs autem operto ſunt Capite. Et cum apud eos incongruentiſſimum eſſet, Sacerdotem ſacrificantem eſſe aperto Capite, exoranda fuit facultas à Summo Pontifice Paulo V. vt fas eſſet tecto Capite ſacrificare, qua de re inferiùs, cum de pileo quadrato. Iapones pedem calceo exuunt. At Romani, quod notauit Alciatus lib. 8. parergon. c.10. Si tecti Capita in virum honoratum incurrerent, ea aperiebant. Idque Syllam erga Pompeium ſolum ſeruaſſe, Salluſtius in fragmentis eſt Author, & Plutarchus in Cauſis. Nimirum ſigna reuerentiæ & honoris, cum ſint ex inſtituto, poſſunt variis locis ac temporibus

varia

varia esse, imò pugnantia. Vsus tamen aperiendi Capitis ad testandam venerationem, videtur admodùm congruus; quandoquidem membrum principalissimum hominis, veluti exponitur ad nutum eius qui honore dignus censetur.

Extra binas occasiones propositas, (sacrorum inquam, & venerationis deferendæ) vsurpatum iam olim meritò est; vt Caput tegeretur, ad tam pretiosi membri conseruationem atque tutelam. Et ita primùm circa pusiones ac infantes factum, apposito Capitibus eorum cucullo, qui postea adhibitus est erga Monachos, vt docerētur infantilem simplicitatem ac innocentiam custodire, vt philosophatur Cassianus l.1 de instit.cap.4. & S.Dorotheus doctrina 1.num.17. adducendi infra sectione 14 vbi etiam alia de hoc tegmine proferemus.

Per occasionem necessitatis tegminum Capitis, ad tam nobile membrum fouendum atque tuendum, aiebam accessisse plerasque honorificas tesseras, tegminibus illis assutas aut impositas; vnde decus & honestatio Capitis in vsu omnium ferè gentium. Et sanè honoris insignia nullo corporis membro præferri conuenientiùs possunt, quàm Capite; quod & membrum nobilissimum est, & eminentissimum, atque adeò maximè conspicuum. Quæ enim è collo suspenduntur, vt torques, aut thoraci vel pallio assuuntur, haud difficilè occultantur, & contuentium oculos effugiunt. Facillimè item visui subducuntur periscelides, quæ sunt in Anglia tesseræ honoris amplissimi, & à Gallis antiquis vsurpabantur vt honoris notæ, de quo Henricus Canisius ad epistolam 38. Alcuini. At quæ Capite gestantur,

occultari

occultari non possunt. Itaque non abs re, pleraque huiusmodi honoris argumenta vel signa ad honestandum hominem instituta, Capiti imponuntur; quo ipso Caput quoque honestant atque condecorant. Neque verò Apostolus, docens gloriam viri esse habere Caput obtectum, & ignominiosum illi esse Caput habere nudatum, abhorret à sensu proposito. Tametsi mandat, virum orantem habere Caput nudum tempore orationis, quo homo sistit se Deo, illiúsque imaginem in se repræsentat, per dominium quod nactus est in mulierem.

SECTIO III.

De pileo naturali, vtrique sexui æquè communi.

HAbemus duplex, tegminum (vt sic dicam, capitalium munus, tutelam scilicet & honestationem Capitis: In quo vtroque munere, perbellè natura arti præiuit. Quàm bellè enim coma Caput & tutatur & honestat? Tutamen est per se perspicuum: Nam & ad arcendum frigus, & ad depellendas iniurias Capitis ab aëris inclementia, nihil præsentius naturali hocce galero, vt vocat Chrysostomus hom. XI. ad pop. Venustas autem & condecoratio Capitis ab hac naturali calantica, eiusmodi est, vt meritò dixerit Dio Pruseus orat. 35. [Qualísnam fieri possit pileus, vel Arcadicus, vel Laconicus, qui melius Capiti quadret, quam sua coma?] Quid verò è contrario inuenustius, Capite caluo & capillis nudato? Renitatur quantumcunque Synesius,

Synesius, & collectis omnibus viribus ingenij quo valuit plutimum nitatur suadere, nihil decere Capitis elegantiæ ob caluitium. Oculus ipse æquus æstimator, aliud statuit. Monstrant quod dico, artes caluorum aptantium Capiti galericulum; & subdititia coma imponentium oculis spectatorum, ne turpitudine nudi Capitis offendantur, quod ab Othone Imperatore factum, Suetonius cap.12. testatur, & facetè de more in Phœbo derisit Martialis l.12.epigr.45. sic scribens.

Hœdina tibi pelle contegenti,
Nuda tempora, verticémque caluæ,
Festiuè Phœbe tibi dixit ille,
Qui dixit, Caput esse calceatum.

Quod enim galericulus hic, ex pellibus & coriis pararetur æquè ac calcei, non inficetè, Caput à caluo Phœbo *calciari* iocatur. Apud Ruffum Auienum carm.X.

Caluus eques Capiti solitus religare capillos,
Atque alias nitido vertice ferre comas.

Ridiculum populo conspiciente, Caput exhibuit ab aduersis Boreæ spiraminibus.

Nam mox detecto nituit frons nuda galero,
Discolor apposita quæ fuit ante coma.

Capillamentum vocat, eóque cælatum Caligulam exhibuit in eius vita Suetonius c.10. Scio non semper galericulum tegendæ caluæ adhibitum, sed plerumque à fœminis quæ ægriùs caluescunt, ad nigras vel albentes comas occulendas appositum, iuxta illud Tertulliani l.de cultu fœmin.c.7. [Affligitis præterea, nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum; nunc in galeri modum quasi vaginam Capitis & oper-

culum verticis, nunc in ceruicem retrò ſuggeſtum.] Et mox. [Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti; ne exuuias alieni Capitis, forſitan immundi, forſan nocentis & gehennæ deſtinati, ſancto & Chriſtiano Capiti ſuppares.] Ex variis alia in eandem rem corrogat Adrianus Iunius l. de Coma c. 7. Aliàs item adhibitum galericulum conſtat, ad capillos defendendos ab inquinatione: vel vt Plautinam vocem adhibeam *collutulatione* per vnguenta, iuxta illud Martialis l. 12. epig. 50.

Ne lutet immundûm, nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madidas condere pelle comas.

Itaque ad prohibendam capillitij natiui inquinationem, vel ad eiuſdem colorem externa ſpecie demutandum, & ementitionem perſonæ, (vt de Caligula in nocturnis diſcurſationibus dixit Suetonius, & de Meſſalina Iuuenalis deſcribens eam ſubeuntem Lupanar, nigrum flauo Caput abſcondente galero, quod varij de galericulo accipiunt) adhibitum quandoque galericulum, & ita applicitum vt cutis vera videretur, admitto. Ex primaria tamen & frequentiùs recepta inſtitutione, ad probrum nudi Capitis auertendum videtur inductus, quia naturalis illius tegminis defectus, non ſecus ſe habet ad humanum Caput, quàm viduitas foliorum ad arborem, & cornium à cornigeris animalibus abſentia, vnde admodum deuenuſtantur.

Neque ago de fœminis ſolùm, in quibus argumentum magnum laudis, à coma ducitur, vt liquet ex poëmate de coma Berenices: & è contrario, comæ & quidem promiſſæ, defectio in muliere, ducitur ignominiæ vt Apoſtolus quoque attigit, & pereleganter expreſſit

Apuleius l.2. Milesf. *non multùm à principio*, ſic ſcribens. [At verò quod nefas dicere, neque ſit huius rei vllum tam dirum exemplum, ſi cuiuſlibet eximiæ pulcherrimǽque fœminæ Caput, capillo exſpoliaueris, & faciem natiua ſpecie nudaueris; licet illa cœlo deiecta, mari edita, fluctibus educata; licet inquam, Venus ipſa fuerit, licet omni gratiarum choro ſtipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo ſuo cincta, cinnama fragrans, & balſama rotans, calua processerit; placere non poterit, nec Vulcano ſuo. Quid cum capillis color gratus & nitor ſplendidus illucet; & contra ſolis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat aſpectum; & nunc vt aurum coruſcans in leuem deprimitur vmbram, nunc coruina nigredine cœruleos columbarum colli floſculos æmulatur, vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui diſcriminatus,& ponè verſum coarctus, amatoris oculis occurrens, inſtar ſpeculi reddit imaginem gratiorem? Quid? cum frequenti ſobole ſpiſſus cumulat verticem, vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat? Tanta denique eſt capillamenti dignitas, vt quamuis auro, veſte, gemmis, omníque cœtero mundo exornata mulier incedat, tamen niſi capillum diſtrinxerit, ornata non poſſit abire. [Idem monſtrat vſus decaluandi adulteras, de quo Petrus Faber l. 3. ſemeſtr. c.21.& 22. Fœminas item Chriſtianas, ab Ethnicis ignominiæ cauſa decaluatas, habetur ex Actis S. Martinæ c.6. quæ eam ob cauſam acriter expoſtulauit cum Alexandro Imperatore. Idem habetur ex Actis S.Fauſtæ, & ex Actis S.Charitinis.

Non igitur de sequiori duntaxat sexu ago, non deuenustationem à defectu naturalis galeri agnosco; sed etiam de viris, quos capillitio decorari monstratum est à R.P. Theophilo Raynaudo in opella cui titulus: LAVS BREVITATIS, & illustrari præterea potest, ex eo quod pulchritudo cœli, quæ iuxta Siracidem species est in visione gloriæ, confertur cum pileo, à Iuliano orat. 5. cum agit de pileo stellato Atydi per Cybelem imposito; quasi eodem planè modo cœlum tellurem condecoret, quo præclarum comæ tegmen nostra Capita. Quanquam non sicut venustas fœminæ ex capillitij promissione proximè petita est, ita in viro, similem comæ prolixitatem ad decus pertinere contendo; qui sciam plerisque sapientibus, memorato proximè opere adductis, quin etiam Apostolo; displicuisse in viris comæ nutritionem. Præter cæteros verò S. Gestacus fertur in comatos conclamasse; & capilli quos alicui resecuisset, non renascebantur vltra mensuram à Sancto Viro definitam, vt est in eius Actis c. 9. S. Simeon Salus, petiit à Deo & exorauit, ne cresceret coma Capitis sui. S. Godefridus Ambianensis Episcopus, in die Natalis Domini coram Roberto Flandriæ Comite, repulit super sacrum, oblationem omnium prolixè comatorum instar mulierculärum. Quamuis igitur studiosa comæ nutritio, promissionis eius affectatio virum non honestat; tamen moderata comæ diffusio consentaneè ad vniuscuiusque statum, non modicè confert ad virilem speciem. Adeundus in hanc rem præter cæteros S. Ambrosius l. de Noë & Arca cap. 7.

Nugiuendus quispiam, argumentum præterea duxerit

rit ex alio naturali pileo: Nam eſt & alius infantium naturalis galerus, quem aliqui, & decori & tutelæ eſſe volunt. E triplici enim membrana qua fœtus in materno vtero obuoluitur; quarum prima χορίον ſeu *ſecundina* appellatur; ſecunda ἀγατοίδες à farciminis forma; tertia ἄμνιος à mollitudine; contingit interdum duas poſteriores, faciem ac Caput infanris ſic obuoluere, vt galeatum videatur. Nomen *Diadumeni*, tributum eſſe Imperatori, qui ſic pileatus è matris vtero prodierat, ſcribit Lampridius in *Diadumeno*. Et æquè obuolutum Ferdinandum Daualum prodiiſſe ex vtero, notauit Paulus Iouius l. 1. Piſcar. inde coniectans eximij illius Ducis inſignia decora, poſtea conſecuta. Quod ſi veritate niteretur, (cum ſit ineptum & vanum) magnam Capitis ab eo tegmine honeſtationem contineret. Quando in hunc naturalem pileum incidi, nolo prætermiſſa quæ de eo ſcribit his verbis Anton. Mizaldus centur. 1. memorab. n. 18. [Infantes plerique in lucem prodeunt, obducto Capite veluti pileo, aut vitta quadam membranoſa, vel Capitio Monachali; quod maritos in ſuſpicionem ſuarum vxorum quandoque pertraxit, vt de hiſtoria teſtatur Antonius Guainerius. Ab eo tegmine, obſtetrices & deliræ aniculæ, infantibus bona ex colore rubicundo; vel mala ex nigricante, præſagire ſolent. Hinc ſanè crediderim, Gallicum prouerbium natum fuiſſe, *il eſt nay coiffé*; *natus eſt vittatus vel pileatus*, de eo cui vltrò ſuppetunt bona, partúmque eſt amplum à parentibus patrimonium. Non omittam, quod obſtetrices apud nonnullos, magno ſolent vendere huiuſmodi pileos infantiles, credulis aduocatis, qui hinc ſe adiuuari putant.

Auctor Leuius Lemnius.] Locus Lemnij habetur lib. 2. de occultis natur. mirac. c. 8. Esséque eam fatuitatem olim Romanis Causidicis persuasam, Lampridius scribit *in Diadumeno.* Ego tametsi tutelam Capitis infantilis, dum in inferioribus terræ degit, ex hoc tegmine, non inficior; Tamen venustationem vllam Capitis, aut infantis ex eo operimento, vel præsignificationem insignis alicuius dotis ei tegmini consertam, non agnosco; repudiauitque etiam eam prænunciationem Delrio 4. Magic. c. 2. q. 7. sect. 1. tractans decimam quartam ariolationem. Itaque non vtor hoc naturali galero, ad monstrandum, naturam arti præiuisse in tutando & decorando per tegmina aduentitia Capite: quale argumentum ducebam ex vulgato naturali galero, siue ex capillitio. Præteriui eum naturalem pileum qui in puello Paderborma nato visus est, vt scribit Petrus Seruius in opere de vnguento armario n. 33. Cum enim hæretica mulier Sacerdotibus Catholicis esset infensissima, puerũ peperit amictũ pileo & pallio Catholicorũ Sacerdotum. Hoc dimisi tanquam miraculo factum, vt quod bos vitulum pepererit cucullatũ cum Lutherus cucullũ abiecit, vt notauit in opere de Apostasia c. v. *initio.* Theoph. Rain.

SECTIO IV.

De primo artificiali inter Christianos Capitis tegmine, æquè communi vtrique sexui.

EXpositis naturalibus humani Capitis integumentis, progrediendum est ad artificialia; qualia per Satyram

ram quàm plurima congessit Hadrianus Iunius in Nomenclatore num.127. & 128. Sed rudibus duntaxat singulorum notionibus propositis prætergrediens, quod aliud non ferret institutum Lexicographi, cuiusmodi ipse eo loco erat. Vix plura dedit Lazarus Baiffius comment. de re vestiaria c.19.& 20. quibus Capitis fœminei & virilis integumenta recenset. Quare relictus nobis est liber campus, in quo nemine præpediente exspatietur oratio.

Primum inter Christianos Capitis tegmen, sacrum est & vtrique sexui commune, & idcirco hîc attingendum. Hoc est, velamen impositum Capiti infantis baptizati. Non dico vestem candidam, cuius crebra fit mentio cum de Baptismi ritibus agitur, (tametsi hæc quoque *Velamenti* nomine insignitur à S. Ambrosio l. de iis qui myster. initiantur c. 7.) Sed ago de velamine soli Capiti imposito: quod item secerno à *corona*, quam ex vsu erat imponi baptizatis, ex myrto, vel palma, aliisvè similibus, vt disertè habetur in Ordine Confirmationis ex ritu Æthiopum, & apud Seuerum Alexandrinum, sub finem operis de ritibus baptismi: longè aberat ab huiusmodi florea corona, velamen Capitis de quo agimus; Erat enim ex panno. Vnde in Concilio apud Belluacum, cuius plagulam refert Gratianus de consecr. dist. 4. c. *Si qui voluerit*, (est numero 121.) vocatur *pannus*. A Nicephoro l.3. c.37. cum agit de baptismo pueri Hebræi, vocatur *arcana & mystica galea*. In Ordine Romano cum describitur ritus Baptismi conferendi Sabatho Sancto, vocatur *chrismale*. Sic enim ibi habetur [Deportantur ipsi infantes ante Pontificem, & dat singulis stolam

stolam candidam, & Chrismale, & decem siliquas.] Quæ verba expressit Albinus Flaccus lib. de diuin. offic. cap. *de Sabatho Sancto.*

Finem collati, recèns baptizato, huius velaminis, attigit paucis verbis Glossa ad cap. *Si quis*, de consecr. d.4. Quod enim baptizati vertex à Sacerdote liniretur Chrismate, oportuit Caput hoc tegmine obuolui, ne chrisma diffluerct. Et quia vnctio Chrismatis, Symbolum est vnctionis Sacerdotalis ac Regiæ, propterea veteres hoc velamen exponentes, aiunt, hoc velamen Regij diadematis, aut cidaris Sacerdotalis, Symbolum fuisse. Ad Sacerdotium Christianum latè dictum, quo omnes baptizati inaugurantur in Sacerdotes, iuxta S.Petrum, refert hanc vnctionem Tertullianus l. de baptism. c. 7. verbis illis. [Egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione; de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in Sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Mose Vnctus est, vnde *Christus* dicitur à *Chrismate*, quod est, *Vnctio*, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo Patre.] Verùm quia Reges non minùs quàm Sacerdotes inungebantur ad regiam dignitatem, idcirco ad ius regni in Baptismo collatum ei qui initiatur, refertur chrisma ab aliis Patribus, vt à Saluiano l.3. de prouid. vbi ait, assignatum Christianis esse [generationis nouæ munus, sancti baptismatis gratiam, diuini Chrismatis vnctionem. Scilicet vt sicut apud Hebræos quondam, id est peculiarem ac propriam Dei gentem, cum Iudicarius honor in potestatem Regiam transcendisset, probatissimos & lectissimo viros, per vnguentum regium Deus vocauit in regnum, sic omnes

homines

homines Christiani, cum post Chrisma Ecclesiasticum omnia Dei mandata fecissent, ad capiendum laboris præmium vocarentur ad cœlum.] Quæ accipio de inunctione Chrismatis in Sacramento præcisè Christianis ad salutem necessario, hoc est in Baptismo. Eam enim Chrismationem à Sacerdote in vertice factam, aliam fuisse à Chrismatione Confirmationis, rectè agnoscit, priorem suam opinationem retractans, Pamelius ad librum Tertulliani de Baptismo num. 48. & benè asseritur à Feuardentio ad 1. Irenæi c.18. n. 7. ac in appendice ad Castrum V. *Baptismus*, hæresi 8.

Commodiùs ad Regiam simul & Sacerdotalem dignitatem mysticè Christianis per Baptismum obuenientem, referri possit ea in Baptismate inunctio, per Chrisma, quod passim pro vtriusque dignitatis Symbolo proponitur. Ita insigniter Augustinus in appendice ad Sermones 40. nouos, Serm. 3. & creditus Cyprianus de vnctione Chrismatis. Itaque consequenter, hoc velamen ad vtramque illam dignitatem pertinere censetur. Ita perspicuè Rabanus l.1. de instit. Clerico. c.29. [Tegitur (inquit de baptizato,) post sacram vnctionem, Caput eius mystico velamine, vt intelligat, se diadematis Regij, & Sacerdotalis dignitatis portitorem, iuxta Apostolum; *Vos estis* (inquit) *genus Regale & Sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo, hostiam viuam, sanctam, Deo placentem*, & reliqua. Nam Sacerdotes in veteri Testamento, quodam mystico velamine, Caput semper ornabant.] Iuo similiter serm. de Sacramentis Neophitorum. [Completis iam Baptismi Sacramentis, cum baptizatus de fonte ascenderit, sacro Chrismate vngitur in vertice,

vt cognoſcat ſe promotum eſſe in Regium genus & Sacerdotale;id eſt, vt à Chriſti conſortio, vocetur *Christianus*, & æterni regni ſit cohæres, &c. Exinde traditur Chriſtiano veſtis candida; vt qui primæ natiuitatis decorem, vetuſtatis pannis obfuſcauerat, habitu regenerationis, gloriæ præferat indumentum. Tegitur etiam poſt ſacram vnctionem, eius Caput ſacro velamine, vt intelligat ſe diademate Regni, & Sacerdotali, (ſicut dictum eſt) dignitate potirj.] Similia Gulielmus Durandus l. 6. ration. c. 82. num. 15. niſi quòd velamen de quo agimus, vocare videtur rotundam mithram, & ad Regnum myſticum referre;veſtem autem candidam, ad Sacerdotium item myſticum. Græci tametſi non inungebant verticem Baptizati, tamen hoc tegmen Capitis adhibebant in Baptiſmo, ad ſignificationem myſticam, non Regni aut Sacerdotij,ſed tutelæ militi Chriſtiano in tam pretioſo membro neceſſariæ. Vnde *galea* vocabatur, vt colligitur ex illo Nicephori loco, quo deſcribit pueros imitantes ritum Baptiſmi. [Lacinias veſtis lineæ diuidentes in partes, ſimulachra amictus qui in talibus vſurpantur, faciebant, & ſuper Caput myſticam galeam præclarè efformabant.]

Quia verò omne decus nobis in Baptiſmo collatum, promanat à Chriſti ſanguine, eius mentio facienda meritò fuit in hoc Symbolo ornamentorum per Baptiſmum aduenientium. Baptiſmus ſanè non eſt in aqua ſolùm,ſed in aqua & ſanguine,iuxta Apoſtolum.[Quid eſt enim aqua ſine Cruce Chriſti? Elementum commune, ſine vllo Sacramenti effectu.] Verba ſunt S.Ambroſij l.de iis qui initiantur c.4. Eóque ſpectauit Theophanes

Nicenus

Nicænus l. contra Iudæos adductus à Turriano l.2. de dogmat. character. vocans Ecclesiam, *Porphyram*; & Christianos, *Porphyrogenitos*, quia nascuntur in purpura, hoc est in Christi sanguine; quo aqua, Christianorum vterus, perfundatus necesse est, vt ad Christiani regenerationem fiat idonea. Itaque vt id significaretur, panno illi de quo agimus alicubi insuebatur filum rubeum, vt scribit Gulielmus Durandus lib. 6. rationalis cap. 82. num. 17. & 18. vt intelligeretur aquas nostras genitales, rubrari sanguine; quod de mari rubro in nostri Baptismi typum dixit Prosper p. 1. de promiss. c. 38.

Gestabāt Neophyti hoc Capitis tegmen per octiduum à Baptismo, æquè ac vestem candidam. Et ita colligitur ex D Augustino serm. 160. de tempor. c. 2. vbi hæc præter cætera. [Hodie octauæ dicuntur infantium: reuelanda sunt Capita eorum, quod est indicium libertatis. Habet enim libertatem ista spiritalis natiuitas, propriè autem carnis natiuitas seruitutem.] *reuelata* post octiduum, ait Capita infantium; (quo nomine, vt mox exponit, etiam adulti corpore, tunc baptizati donabantur, quia facti erant infantes Dei;) At reuelatio illa Capitum, remotionem tegminis Caput operientis supponit. Itaque illuc vsque, gestabatur sacrum hoc velamen: Et cum deponebatur, poterat adhiberi ad tegendum alium, quod de veste candida non erat in vsu. Nam hæc vnicuique propria erat, vt notauit Vicecomes lib. 5. de Baptis. cap. 15. & perspicuum est ex narratione quam de Murita & Elpidophoro contexit Victor Vticensis lib. 3. persecut. Vandal. At velamentum Capitis de quo agimus, poterat esse vsui in alio Baptismo, iuxta illud

Concilij Belluacensis apud Gratianum *c. Si Quis*, de consecrat. dist. 4. [Si quis voluerit chrismate pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum.]

Durauit Velamen hoc Capitis recèns baptizatorum, sat longo tempore; cum eius meminerit Iuo Carnotensis qui seculo duodecimo ineunte florebat. Post illum tamen, videtur abiisse in desuetudinem. Vnde ab Hugone Victorino, (qui non ita multò pòst vixit,) nulla fit eius mentio, in satis minuta rituum Baptismi expositione, quam adhibet lib. 1. Erudit. Theolog. de Sacram. c. 19. & 20. Fini autem cui hoc Capitis tegmen deseruiebat, nempe prohibendo effluxui sacri Chrismatis, eiúsque dehonestationi, si Caput recèns linitum mansisset intectum, alia ratione consultum est; nempe abstersione sacri Chrismatis, adhibito albo gossypio. Neque tamen prorsus obliterata est vsurpatio huius ceremoniæ, quandoquidem, (vt Pamelius notauit exponens ritus Baptismi in notationibus ad librum Tertulliani de Baptismo;) vsus etiamnum viget, vt post Baptismum & vnctionem verticis à Sacerdote peractam imponatur Capiti baptizati vestis candida; ad vsus antiqui memoriam, quo Caput baptizati obuoluebatur sacro tegmine, statim à baptismo & verticis inunctione.

SECTIO V.

De Operimento fœminei Capitis vniuersè.

AD artificialia Capitis humani tegmina delabens, ordior à muliebribus; quod iuxta Apostolum maximè

ximè proprium ſit fœminei Capitis, operiri. Priuſquàm verò ſigillatim dicam, prætermittendum generatim eſt aliquid de fœminei Capitis operimento.

Congruere fœmineo Capiti tegmen quo operiatur, Apoſtolus diſertè tradit 1. Cor. 11. Vbi interrogatus à quibuſdam Corinthiis, ſaluuſne eſſe deberet mulieribus, vſus patrius procedendi aperto Capite, reſpondet id eſſe planè indecorum; nec tam videri debere conſuetudinem, quàm corruptelam meritiſſimò recidendam. Et quanquam Apoſtolus non agit de mulieribus aliò quàm ad orandum procedentibus, & in templo vacantibus orationi; tamen rationes eius perſpicuè ferunt, omnem fœminæ proceſſum in publicum intecto Capite, eſſe indecorum ac refugiendum. Argumentatur ergo in primis Apoſtolus, ex eo quod mulier ſubiecta ſit viro, velut Capiti ſuo, & toti è quo deciſa eſt, vt benè expendit ibi creditus Ambroſius; ac proinde velanda ſit in ſignum ſubiectionis. Perinde enim eſſe videtur, mulierem intonſam eſſe, ac inuelatam Tonſuram autem comæ muliebris (extra religioſum ritum de quo poſtea;& extra paucos euentus ex cauſa idonea, quos Apoſtolum non excluſiſſe, benè notat. Turrianus ad l. 1. conſtit. Clem.c.3.) omnes habent vt probroſam, quia amolitur naturale ſignum ſubiectionis, viro à muliere debitæ. Et idcirco Tertullianus l. de corona militis cap.14. tegmen Capitis fœminei, vocat *humilitatis fœmineæ ſarcinam.* Et l.de vel.Virg.c.17. vocat *iugum illarum.* Concilium Gangrenſe c.17. vocat *ſubiectionis memoriam.* Chryſoſtomus 1.Cor. 11. *Signum muliebris ſubiectionis.* Roborat Paulus hanc argumentationem,à contrario.Probroſum quippè

est viro, Caput inter orandum obtegere, quia ipse Deo soli subiectus est; & principatus diuini terrena imago. Vnde non debet subiectionis ad terrenum quippiam indicia præferre, sed Caput habere nudum.

Agit (vt vides) Apostolus, de viro & fœmina orantibus; & hanc in signum subiectionis, vult, precando ad Deum adire contectam: Illum verò in signum exsolutionis à mulieris potestate, vult esse nudo Capite inter accedendum ad Deum. Si tamen aliquando testanda viro esset sua ad Deum subiectio, non vetaret Apostolus, virum donare tegmine Capitis eam subiectionem testante. Quo pacto eliditur apparens collisio Apostoli, & Auctoris homiliæ de vno legislatore, perperam inscriptæ Diuo Chrysostomo. Is quippè Auctor expendens amictum Pontificis Aaronici, cuius prima pars erat tiara Caput operiens, sic disserit. [Quandoquidem Pontifex Caput erat populi, par erat eum qui Caput esset omnium, in Capite eius rei symbolum exhibere. (Absoluta siquidem & remissa auctoritas ferri nequit; quæ verò sui imperij symbolum impositum gerit, legi subiicitur & paret.) Itaque iubet, Caput minimè esse nudum, sed coopertum, vt discat populi Caput, se Caput habere. Idcirco etiam in Ecclesia cùm ordinatur Sacerdos, Euangelium Christi, Capiti imponitur; vt discat, quamuis sit omnium Caput, se tamen legibus istis subiici; & eum qui omnibus imperet, legis imperio subesse, eumque qui omnibus dat mandata, à legibus mandatum accipere: Propterea nobilis vir quidam ex veteribus, cui nomen Ignatius, quíque Sacerdotio simul & martyrio decoratus fuit, ad Sacerdotem quendam scribens dicebat;
nihil

nihil ſine tua voluntate geratur, neque item tu quicquam abſque Dei facias voluntate. Quod igitur impoſitum habeat Euangelium Pontifex, ſignum eſt, eum eſſe ſub poteſtate conſtitutum. Propterea dicit Paulus de muliere quæ velamen habebat, quod erat imago poteſtatis. Erat igitur tiara, figura poteſtatis.]

Eſto igitur, ſi quando viri ad Deum ſubiectio ſit teſtanda, operiat vir quoque Caput ſuum; at in quotidiana precatione in publico Eccleſiæ cœtu, vbi promiſcuè viri mulieréſque conueniunt, par eſt, vt gloriam & imaginem Dei ſe exhibeat, atque adeò præferat apertum Caput. Neque ob præſentes Angelos neceſſe eſt Caput operiat, cum ipſe quoque ſit quodammodò Angelicæ dignitatis, vt S. Baſilius l. de vera virginit. philoſophatur. Mulierem verò quia propter virum facta eſt, eíque reuerentiam & obedientiam debet, par eſt habere Caput obductum, ſiue (vt Apoſtolus loquitur,) poteſtatem, ἐξουσίαν ſupra Caput habere *propter Angelos*. Id eſt, vt malos Angelos inter orandum & de ſpiritu concipiendum, ea ſigni ſubiectionis ſuæ oſtentatione confundat, vt S. Paulinus Epiſtola 4. ad Seuerum ſcitè & piè admodùm diſſerit. Quanquam de ſenſu qui magis literæ inhæret, actum plenè in tractatu de ſobria ſexus mollioris per ſacras homines frequentatione cap. 8. à Theoph. Rayn. Sed hæreamus in loco propoſito.

Vox ἐξουσία, quam ibi vſurpat Apoſtolus, propriè ſonat potentiam, & authoritatem. Vnde quod Latinè apud Marcum c. 6. legitur, *dedit eis poteſtatem ſpirituum immundorum:* Et Ioannis 1. *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*; Græcè eſt ἐξουσία. Et apud Lucam c. 22. *qui poteſtatem habent*

ſuper

ſuper eos, benefici vocantur; Verbum Græcum eſt, ἐξουσιάζω quod ſonat, principari & dominium habere, vt etiam Plato epiſt. 3. δύναμιν ἐξουσίας facultatem & ius dominandi appellauit. Mulier ergo orans debet habere ſuper Caput poteſtatem, id eſt tegmen Capitis quod teſtetur mulieris ſubiectionem ad virum, & viri in eam principatum, & auctoritatem à Deo naturæ inſtitutore collatam. Eáque geſtatio adeò decet mulierem, vt accipere vel habere poteſtatem, paſſiuè intellectum, idem ſit quod eſſe fœminam. Locus eſt in eam rem inſignis, Eccleſiaſtici 47. vbi Siracides deſcribens probroſam Salomonis mulieroſitatem, ait. *Inclinaſti femora tua mulieribus, poteſtatem habuiſti in corpore tuo, dediſti maculam in gloria tua.* Quid ſit Salomonem habuiſſe in corpore ſuo poteſtatem, varij variè exponunt, vt latè proſequitur Pineda l.7. de Salom. c.7.n.4. Nam aliqui id accipiunt de miro Salomonis corporeo robore in conſueſcendo mille vxoribus. At hoc eſt à ſcopo Sapientis alieniſſimum. Ianſenius accipit de poteſtate, veriùs licentia, abutente ſuo corpore. At textus primigenius apertè ſonat ſubiectionem, ſiue poteſtatem paſſiuam, non actiuam. Verus itaque & genuinus Siracidæ ſenſus eſt, exprobrare Salomoni, non quod habuerit ipſe poteſtatem & dominium in corpus ſuum; ſed quod præ ſumma eneruatione corporis per monſtroſam libidinis effrœnationem, adeò degeneraſſet à maſcula fortitudine, vt veluti tranſiſſet in fœminam; ita videretur habuiſſe in corpore ſuo poteſtatem, id eſt tegmen fœminei Capitis, indicem effœminationis, & veluti degenerationis in mulierem, præ ſubiectione naturali ad virum, obnoxiam poteſtati ſiue velamento.

Qua

Qua ratione, de Hercule effœminato dictum est actu 1. Hippol. *Crinem mithra preßit.* Et Phryges ab effœminatione, dicti *Phrygiæ.* Eadem loquendi forma, Ioannem VIII. quod à mascula Nicolai decessoris fortitudine desciscere visus esset, iactatum est, esse fœminam. Vnde fabula de Ioanne Papissa, quam mēdacij & nugacitatis ferè frustra reuincunt, Panuinius, Baronius, Remondus, ac Leo Allatius; cum verissimus sensus ex quo Ioannes audiuit fœmina, sit quem attigi. Et è contrario, mulieres si quæ virili animo, quasi in viros euasissent, donatæ sunt nominibus masculinis; vt Melania dicta est *Melanius*, vel *Melanium*; Albina audiuit *Albinus*, vt benè notauit Rosuedius ad epistolam 44. S. Paulini. Et S. Franciscus referente Pisano l.3. conformit.4. part.2. Iacobam matronam Romanam masculei pectoris, volebat vocari *Fratrem Iacobum.* Salomon ergo habuit in corpore suo potestatem, non secus ac Hercules canente Deianira, nullam muliebritatis notam reiecit. Et idem de Sardanapalo habet Iustinus l.1. & de quodam Syriæ Rege Dio orat.4. Mulier autem, hanc potestatem viro probrosam habere debet. Nam si omittat demissionem suam signo illo externo testari, incurret in odium Sanctorum Angelorum Ecclesiæ præsidum, qui superbam, & debitæ viro reuerentiæ ac subiectionis signa dedignantem, auersabuntur. Hæc Apostoli argumenta, vniuersaliter probant, decere vbiuis in publico fœminas, velamentum Capitis. Et hanc fuisse Apostoli mentem, confirmat, Tertullianus l.de vel.Virg. *ferè per totum.* De Melania Romana ita scribitur in eius vita apud Surium Tomo 1. Vnde liquet de eius mente in hoc negotio, & de B.Pauli iuxta eam

 sententia.

ſententia. [Erat quidem hæc lex apud Romanos, vt nullus vir nec mulier ad Imperatorem aut Imperatricem operto Capite accederet. Ea verò legem nihil curans velata acceſſit: non Tyrannorum mores, ſed Pauli legem maximè dicens oportere conſeruare; qui non ſinit mulieres nudo Capite incedere.] Latè de hoc Apoſtoli præſcripto, præter Interpretes ad hunc locum, Andreas Sauſſayus l. de myſtic. Galliæ ſcriptor. *in Paulo* ritu 10. & *in S. Lino* præcepti Paulini renouatore, ritu 2. qui rectè notauit, Centuriatores centur. 1. l. 2. c. 10. occaſione illius præcepti allatrantes S. Linum, quod ad rem minimam & Pontificia cura indignam deſcenderit, proponendo præceptum de velamine Capitis muliebris, non aduertiſſe, ſe eadem operâ Apoſtolum impetere, cui non eſt viſum indignum Apoſtolica cura, eò ſe dimittere. Ita Illyricus & ſocij ſpurcitiam ſuam atque laſciuiam prodentes, quibus obnubi muliebria Capita ita vt liberè non paſcant oculos plenos adulterij, indignum viſum eſt Pontificia ſollicitudine.

Explorata ergo eſt mens Apoſtoli, de mulieribus in publico velandis. Idem ſemper tulit omnium benè moratarum gentium vſus. S. Macarius homil. 12. *ſub finem*, ait mulieres Apoſtolorum tempore, loco velaminis habuiſſe crines paſſos. Sed hoc non video quàm verè dicatur. Apud Hebræos enim iam à gentis exordio velari ac contegi ſexus fœminei Capita, ex vſu fuit. Ita ferunt verba Abimelechi ad Saram diuina reuelatione ab iniuria ereptam. *Hoc erit tibi in velamen oculorum, ad omnes qui tecum ſunt, & quocunque perrexeris memento te deprehenſam.* Senſus eſt, Abraham verè vir tuus, cui te reſtituo inta-

ctam, erit pudicitiæ tuæ protector, cui hoc veluti flammeo, quali nubentes & illuc vsque intactæ, sponso traduntur, te addico puram. Idque omnibus in quos incides testatum volo. Vtere hoc flammeo, vt omnes te vxorem norint; ac deinceps quisquis Abrahamum esse virum tuum rescierit, à te & ancillis tuis oculos auertat. Munusculum quo te dono, erit omnibus in signum quod sis velata, & viro astricta. Quare ne deinceps illius coniugium verbo eiures. Memento te hac ex causa, deprehensam in simulatione periculosa, & specie mendacij, quæ posset in causa esse vt ab alio tanquam viro non alligara, vitiareris. Itaque *velamen oculorum* de quo agit Abimelech, est tegmen subducens oculis contuentium, Caput & faciem Saræ. Ita eum locum exponunt, Prado in cap. 12. Ezech. ad vers. 18. & Delrio ad c. 20. Genes. Nec me mouent quæ in contrarium latè vrget Salazarius cap. 3. Isagoges in Cant. §. 4. (in quem his pridem conscriptis incidi,) & Martinus Roa tom. 2 singular. l. 3. c. 4. subdens c. 5. suam expositionem, qua vult, *per velamen oculorum*, significari prætextum, ne videatur & incurrat in oculos domesticorum Saræ, iniuria ei illata, cum abducta est in domum Abimelechi. Sed non adscribo; quia nulla erat iniuria Saræ, quod ad regium coniugium non renitens & viro non addicta (vt putabatur, & vir eius asserebat) abduceretur ipso insuper eius fratre existimato, optimè propter eam habito. Deinde proposita interpretatio videtur distorta, & omnibus retrò Patribus incomperta, nec ab vllo interprete hactenus tradita: Apud Lippomanum quidem, in catena ad eum locum, inter omnino mul-

tas istius loci Interpretationes, refertur vna qua operimentum oculorum sumi dicitur pro prætextu excusationis à Sara adhibendæ, & ad domesticos, & ad externos, cum audituri essent tantam Abimelechi erga Saram liberalitatem. Sed neque ea interpretatio quadrat; cum potiùs in suspicionem vocanda videretur Sara, præ tanta largitate. Et hic prætextus est longè alius, quàm qui ab Auctore cum quo agimus, proferebatur. Quare sistamus in assignata primùm interpretatione, quæ & simplicissima est, & genuina; fertque, velationem faciei fœmineæ, inter Hebræos iam à tempore Abrahami inualuisse.

Vsus iam tunc vigens apud Hebræas mulieres, deinceps tenuit, ita vt Tertullianus l. de corona militis c.4. dicat; [Apud Iudæos tam solemne est fœminis eorum velamen Capitis, vt inde dignoscátur.] Quod statim confirmat exemplo Rebeccæ, ad primum Isaaci conspectum, inuadentis peplum quo velaretur: & exemplo Susannæ, quæ cum iudicio sisteretur, Danielis 13. operta erat Caput, pro more cœterarum mulierum Hebræarum. Quanquam à spurcis senibus qui videbantur regere populum, iussa est discooperiri, reipsa quidem vt vel conspectu tantæ pulchritudinis fœdam cupiditatem pascerent qua tenebantur, vt Scriptura notauit; in speciem autem, vt ostenderent, Susannam fidem coniugij violasse. Idcirco enim in sacrificio Zelotypiæ num. 5. Mulier adulterij suspecta, adducebatur ad Sacerdotem Iudicem, Capite nudato, vt insinuaretur eius impudentia; qua transgressionis cubilis sui insimulabatur. [Detecto Capite, (ait S. Cyrillus l. 14. de ador. cum Numero-

rum

rum locum verſans) mulier ad Iudicem ducitur, id eſt non conſueto decentique ornatu. Et quænam eſt huius rei ratio? Dedecoris namque crimen eſt, & turpitudinis accuſatio. Recordare verò, mulierem, aperto Capite orare Deum, à Paulo legis peritiſſimo non permitti; cum velari eam debere ex ipſa naturæ lege ducto argumento, probet. Nam comæ (inquit) ei pro velamine datæ ſunt. Non ergo decenti ornatu mulier erat, quæ de indecenti crimine accuſabatur.] Itaque decens & conſuetus mulierum Hebræarum habitus erat, Capita habere contecta.

Idem apud alias gentes vſus viguit. De Græcis mulieribus habetur ex Apuleio l.7. Mileſ. vbi Græcæ mulieris Caput, mitella textili opertum repræſentat. Nec obſtat quod Plutarchus l. de Apophtegm. Laconicis *in Charilla*, & Clemens Alex. 2.pædago. c.10. docent Virgines Lacænas intecta facie, mulieres operta prodiiſſe in publicum: quod hæ maritum iam nactæ cui ſoli placere deberent, faciem meritò tegerent, extra domum, & viri conſpectũ: illæ faciem oſtentarẽt, & quaſi publicarent; inde ſi placerent, captandæ à maritis. Hoc inquam, antedicta non cõuellit. Neq; enim virgines Lacænæ erant intecto capite tametſi erant intecta facie; quod vtrũque habebãt mulieres iam viris addictæ. Propterea enim in earum mundo muliebri, numerabantur *Faciales*, vulgo *maſques*. Vnde in veteribus Gloſſis adductis à Rigaltio ad Onoſandri Strageticon cap.1. δὸς προσωπίδιον, *Da facialem*. Fuiſſéque olim eas laruas, purpureas, idem Auctor demonſtrat. Plinius lib. 12. cap. 14. *perſonas* vocat. Potuerunt igitur Græcanicæ illæ virgines, nudari faciem tecto Capite.

De Romanis mulieribus velato Capite procedentibus; ſicut mares nudo & aperto, teſtis eſt Plutarchus q.14. Rom. Idque aſtruunt exempla; non vulgarium modò mulierum, ſed etiam Auguſtarum, Liuiæ, Marciæ, Fauſtinæ, quas nummi antiqui Capite obducto repræſentant, addito lemmate PVDICITIA. Poppæam item Sabinam, Neronis coniugem, tradit Tacitus l.13. Annal. nonniſi velatam, (quia ſic decebat) & infrequenter in publicum prodiiſſe. Quid quod Valerius lib.6. cap.3. ſcribit C. Sulpitij Galli vxorem, à marito reiectam, quod Capite aperto foris verſatam cognouiſſet? Etiam barbaris mulieribus perpetuum fuiſſe Capita tegere, Tertullianus auctor eſt l. de vel. Virg. cap.17. referens, Arabicas mulieres, non Caput modò habuiſſe tectum, ſed & faciem, contentas dimidiam frui lucem, procedendo; vnum duntaxat oculum liberatas, ne totam faciem proſtituerent. Idque apud eas ſuo tempore retentum, ait S. Hieronymus in c. 4. Eſaiæ.

Inter Chriſtianos quoque, huiuſmodi velamentum nubentibus eſſe iam olim adhibitum, docemur ex S. Ambroſio qui lib.3. de Virgin. cum retuliſſet exprobratum ſibi eſſe quod puellas nubere prohiberet, conſecrans eas integritati, reſpondet: [Vtinam poſſem, flammeum nuptiale pro integritatis mutare velamine.] Et lib. de viduis. [Suaſimus (fateor) vt veſtem mutares, non vt flammeum ſumeres.] Scitè in exhortat ad Virgines, cum præmiſiſſet; Virgines eſſe nubes leues & lucidas, addit è contrario de coniugatis.

tis. [Nubes ſunt & graues nubes, quæ nupſerint. Namque à nubibus, verbum *nubentium* tractum arbitror. Denique operiuntur vt nube, cum acceperint nupturæ velamina. Et verè graues nubes, quæ ſuſtinent ſarcinam Matrimonij. Nam etiam grauari aluo feruntur, cum ſemina conceptionis acceperint.] Non pugnat hæc notatio *nubendi*, cum ea quam ex ipſo S. Ambroſio lib. 1. de Abrah. cap. 9. retulimus ſuperiùs, ducta ex eo quod puellæ Caput, obumbretur pudoris gratia. Nam *nubes* quoque, ab operiendo & obnubendo ſunt dictæ. Quæ nubendi & nuptiarum notatio, Ælio & & Cincio apud Feſtum V. *Nuptiæ*, meritò eſt probata, exploſis aliis friuolis notationibus ibidem adductis. Quod ergo inter Chriſtianos quoque, ſpõnſa nubens velamine operiretur & obnuberetur, meritò verba quoque *nubendi*, & *nuptiarum*, apud nos vſurpantur. Apud S. Ambroſium, quia hoc velamen à Sacerdote imponebatur, vocatur *velamen Sacerdotale.* Sic enim habet Epiſtola ad Vigilium. [Cum ipſum coniugium, velamine Sacerdotali & benedictione ſanctificari oporteat, quomodò poteſt coniugium dici, vbi non eſt fidei concordia?] Et eodem pertinet quod Siricius Papa, Epiſtola ad Mediolanenſes contra Iouinian: ait; [Nos ſanè nuptias non aſpernanter accipimus, quibus velamine interſumus.] Videtur hanc ob cauſam, hoc eſt quia velamen à Sacerdote imponebatur, & certa prece ſanctificabatur, dictum eſſe *cæleste velamen* à Nicolao I. ad Conſulta Bulgar. c. 3. cum explicat ritus nuptiales Latinæ Eccleſiæ; vbi etiam addit, tale velamen non ſuſcipi in ſecundis

nuptiis,

nuptiis, ſicut neque ſuſpicitur benedictio, quia receditur ab vnitate cui ſoli Deus in coniugiis benedixit. Quod autem Nicolaus, non puellæ duntaxat, ſed vtrique coniugi velamen à Sacerdote impoſitum ſignificet, non eſt opus eo loquendi modo dictum arbitrari; quo ob nexum, quod vnius proprium eſt, alteri item adſcribitur: Sed poteſt ſimpliciter accipi vt ſonat; cum hodiéque, in pleriſque Eccleſiis is vſus vigeat; vt ſponſus & ſponſa inter exprimendum coram Sacerdote conſenſum, velo operiantur. Sicut olim, ſub thalamo, id eſt ſub velo ſuſpenſo vtrumque inumbrante, contrahebatur nuptiale fœdus, vt aduertit Sancius proleg.3. in Cant. & in c.2. ad illud, *Sub vmbra illius quem deſideraueram ſedi*; ſub quam vmbellam quia ſponſus & ſponſa admodùm ornati ſubibant, nihil mirum, ſolem orientem, Pſal.18. dici procedere vt ſponſum de thalamo.

Fuere tempore Tertulliani, quibus videretur vſum adeò vniuerſalem tegendi fœminea Capita, ab Apoſtolo ad Corinthios firmatum, ad ſolas fœminas virum expertas pertinere; ſaltem in templo. Nam extra templum quidem, vſum vbiuis receptum ſeruabant, vt diſertè tradit Tertullianus cap.13. cuius hæc eſt oratio. [Quid ſingula perſequor? Solemnem manifeſtæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem. Sed virginari volunt ſola Capitis nuditate, vno habitu negantes quod toto ſuggeſtu profitentur. Si propter homines habitu abutantur, impleant illum etiam in hoc, vt & apud Ethnicos Caput velent. Certè in Eccleſia Virginitatem ſuam abſcondant, quam extra Eccleſiam celant. Timent extraneos; reuereantur & fratres: aut conſtanter audeant &

in

in vicis Virgines videri, ſicut audent in Eccleſiis. Laudabo vigorem, ſi aliquid & apud Ethnicos Virginitatis nundinarint. Eadem natura foris, quæ intus; eadem inſtitutio, apud homines & apud Dominum, eadem libertate conſtat. Quò ergo foris quidem bonum ſuum abſtrudunt, in Eccleſia verò promulgant?] Hanc abuſionem, Tertullianus toto eo libro potenter euertit; vt Virgines quoque, etiam in templis, tecta debere præferre Capita, accuratiſſimè confirmat. Nec aſſentior nupero ſcriptori qui diſp 3. de re veſtiaria Iudæorum c.1.§.6 librum illum à Tertulliano iam Montani ſomniis dementato conſcriptum ait, & contra vſum Eccleſiæ Virgines habendi inuelatas, pugnare contendit. Sed hæc omnia gratis dicta ſunt, & præter cæterorum omnium mentem.

Quoad fœminas verò, ſupponit Tertullianus, vt per ſe notum ex vſu receptiſſimo, & Apoſtoli mandato, indubiè ac nemine refragante illas aſtringente, neque in templo, neque alibi, potuiſſe tegmen Capitis abijcere. Vnde cap. 17. ſic concitatur in quaſdam mulieres ad quas orationem conuertit, poſt diſcuſſam Virginum cauſam. [Sed & vos admonemus, alterius pudicitiæ (hoc eſt coniugalis) mulieres, quæ in nuptias incidiſtis; ne ſic à diſciplina velaminis exoleſcatis, ne quidem in momento horæ, vt quia reijcere illa non poteſtis, alio modo deſtruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim & lanis quædam non velant Caput, ſed colligant à fronte quidem protectæ: quâ propriè autem Caput eſt, nudæ. Aliæ modicè linteolis, (credo ne Caput premant) nec ad aures vſque demiſſis cerebro tenus ope-

riuntur. Misereor si tam infirmo auditu sunt, vt per tegmen audire non possint. Sciant, quia totum Caput mulier est. Limites & fines eius, eò vsque porriguntur, vnde incipit vestis. Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, vt ceruice quoque ambiantur: Ipsæ enim sunt quas subiectas esse oportet; propter quas potestas supra Caput haberi debet; velamen iugum illarum est.] Tantúmne? Protensiùs certè tegmen, passim fuisse adhibitum, mox dicam. Sed Tertullianus Capitis tegmen, *ne in momento quidem horæ reijciendum*, quod in omni rigore, ac etiam intra domesticos parietes, præferre mulier teneretur, exponere eo loco contentus fuit. Et mox idem Tertullianus, Angelum in somnis Christianæ cuidam fœminæ, velaminis spatia metatum esse, à Capite ad lumbos vsque, testatur. Itaque quod cap 15. dixerat, velamen fœmineo Capiti esse galeam, & clypeum protegentem aduersùs ictus tentationum, aduersùs iacula scandalorum, aduersùs suspiciones & susurros æmulationum, accipiendum est de clypeo oblongo, quales olim in vsu, maiorem partem corporis obtegentes. Quanquam aliquæ adeò tenuibus velis operiebantur, vt subtus posita retiola crines complectentia apparerent, & capillorum elegantia in oculos incurreret. Quod cauendum monebat S. August. epist. 109. verbis illis. [Ne sint vobis tam tenera Capitum tegmina; ne retiola subter appareant.]

Quod tamen, etiam domi velari mulierem volebat Tertullianus, ex austeriore eius genio profectum est, nec ab Apostolo Patribúsve inductũ. Clemens certè Alexandrinus pereleganti in hanc rem loco, contrarium tradit.

Ita

Ita enim habet l.3. prædag.c.11. *Sub finem.* [Mulier semper tecta sit, nisi domi fuerit. Est enim honestus habitus, & ex quo nihil possit offensionis suscipi. Ipsa enim nunquam labetur, si & verecundiam & vestem ante oculos posuerit; nec ad peccati lapsum, alium prouocabit, dum vultum suum aperit. Hoc enim verbum requirit, quandoquidem conuenit eam tectam orare. Dicunt autem, Æneæ vxorem propter insignem honestatem, ne cum Troia quidem caperetur, perterritam, se detexisse: sed etiam dum ab incendio fugeret, mansisse coopertam.] Eiusdem operis l.2.cap.10.ad *finem* Clemens cum retulisset laudes, à petulantibus quibusdam tributas fœminis, quarum intectas partes quaspiam conspexissent, addit: [Nolo pudicas fœminas præbere talium laudum causam, iis qui per huiusmodi laudes, vt probrum eis afferant, venantur. Nec verò solùm calcaneum nudare est prohibitum; sed etiam Caput tegere, & vultum adumbrare iussum est. Neque enim honestum est, corporis pulchritudinem, esse hominum aucupium.] Hæc ratio tegendi Caput mulieris, non vrget eam, cum intra domum versatur. Video S.Ambrosium adscribi Clementi. Nam lib.1. de pœnit. c.13. præfatur, non esse alligandum sinui ignem impuri amoris, qui edaci flamma libidinis consumat animam, ideóque coërcendum esse vultus alieni aspectum, addit. [Vel consuetudo nos doceat: Ideò velamine obnubit Caput suum mulier, vt etiam in publico tuta verecundia sit; non facilè vultus eius in adolescentis oculos occurrat; nuptiali velamine tecta sit, ne vel fortuitis occursibus pateat ad vulnus, vel alienum, vel suum. Sed vtrumque, suum vulnus est. Quod si

tegmine Caput velat, ne temerè aut videatur, aut videat, (dum enim Caput velatur, vultus abſconditur) quanto magis velare ſe debet pudoris tegmine, vt etiam in publico, habeat ſuum ipſa ſecretum?] Quin etiam iuxta creditum Ambroſium 1. Cor. 11. Apoſtolus mandans vt fœminæ Caput velent, non agit niſi de Eccleſia & conuentu publico ad pſallendum, vel etiam prophetandum. Sic enim format Apoſtoli eo loco argumentationem. [Mulier ergo idcirco debet velare Caput, quia non eſt imago Dei, ſed vt oſtendatur ſubiecta. Et quia præuaricatio per illam inchoata eſt, hoc ſigni debet habere, vt in Eccleſia propter reuerentiam Epiſcopalem, non habeat Caput liberum, ſed velamine tectum: nec habeat poteſtatem loquendi, quia Epiſcopus perſonam habet Chriſti. Quaſi ergo ante iudicem, ſic ante Epiſcopum, quia Vicarius Domini eſt, propter reatus originem ſubiecta debet videri.] Affine eſt quod Tertullianus l. de Cor. milit. c. 4. obſeruat, Suſannam in pomario, & (vt ipſe vocat) in ſtadio mariti, aperto viſam Capite, in iudicio tamen comparuiſſe velatam, quia rea venerat, erubeſcens de infamia ſua. Mulier ergo in Eccleſia, coram Epiſcopo Iudice & locum Dei tenente, velatur, de ſuo reatu & inuecto per eam peccato erubeſcens; Domi autem ad Caput velandum non adigitur, quicquid Tertullianus affirmarit, contrarium vt proximè audiſti, de Suſanna faſſus. Quod Laurentius Landtmeter l. 1. de vetere Clerico & Monacho part. 1. cap. 3. ex Oecumenio 1. Cor. 11. & ibidem Eſtio, perpetuum ipſe quoque, operimentum vbiuis mulieri indictum contendit, audiendus non eſt.

SECTIO

SECTIO VI.

Sigillatim de profanis vſuariis Capitis fœminei integumentis.

QVia iuxta Apoſtolum, priùs eſt animale quàm ſpirituale, & ex ſeculi fœminis Virgines Deo dicatæ oriuntur, recenſebo ſigillatim primo loco, tegmina profana mulierum ſeculi, deinde ad ſacrarum mulierum integumenta progrediar, quæ adeò ſunt illis congruentia, vt Tertullianus l. de vel. Virg. c.16. hortetur Virgines, aſſumpto velamine mentiri aliquid coniugij, vt ſtatum Virginum ſeruare poſſent: Nam ſubiectio ad virum per velamen expreſſa, earum maximè propria eſt, quarum eſt ad virum conuerſio, hoc eſt quæ nupſerunt. Vnde aliquatenus ſe nuptas mentiuntur, quæ aſſumunt eam notam, coniugatarum præcipuè propriam. Itaque iure ordimur à tegminibus profanis fœminarum de ſeculo, ſiue quæ iam viris ſeruiunt, ſiue quæ deſtinantur vt ſeruiant, & *Virgines hominum* nominantur à Tertulliano eodem libro c.3. nec ſemel alibi.

Inter hæc Capitis tegmina, ordiendum à flammeo quaſi initiante mulierem. Nonius enim, flammeum ait tegmen eſſe quo Matronæ Capita operiunt, vtique cum nubunt, & Matronæ primùm dicuntur. Vnde Tacitus annali 15. propudioſas Neronis cum Pythagora pocillatore vt viro nuptias referens, cum reliqua omnia in nuptiali pompa adhiberi ſolita, auſpices, faces nuptiales, thorum genialem, interueniſſe docet, tum nominatim

ait; [Imperatori impositum flammeum.] Et Quintil, declam. 306. vetulam nubentem alloquens; [Operis (inquit) flammeo canos.] E contrario S.Hieronymus in Epitaphio Paulæ, vt Virginem notaret consecrandam, ait; [Neptis, Christi flammeo reseruatur.] *flammeum* porrò aliqui dictum volunt à flaminica, quæ eo semper vtebatur, nec facere diuortium poterat. Benè, nisi geminum *m* obstaret, & à colore potiùs ductum fuisse id nomen, suaderet: Erat enim primùm flammei, id est lutei coloris, Plinio teste l.21. c.8. & iuxta illud Lucani lib.2. Pharsal.

Lutea demissos velarunt flammea vultus.

Sicut luteos nubentis soccos, Seneca exhibet in Medæa. Et insinuat Catullus apud Brissonium de ritu nupt. *pag.*29 Postea tamen mutatus est flammei color. Nam album fuisse Festus docet; purpureum verò antiquus Interpres Iuuenalis ad Satyr.6. Vtrumque colorem nectit S.Isidorus, adductus cap. *Fœminæ* 30.q.5. alborem referens ad vitæ munditiam, purpuram verò ad sanguinis posteritatem; Ni mauis eum colorem cum eodem Iuuenalis scholiaste, referre ad ruboris custodiam eo colore insinuatam; in quem finem adhibitum nubentis Capiti tegmen, & ab ea obnuptione dictas nuptias, S.Ambrosius auctor est l.1. de Abrah.c.9. Ad imitationem nuptialis huius velaminis, & ob proportionem cum eo, velum consecratum quo piæ Virgines Christo nubebant, dictum flammeum, proximè dixi ex Hieronymo & infrà pleniùs prosequar. Quanquam quod Latinus Interpres vitæ Chrysostomi, per Georgium Alexandrinum cap 55. cum de sacris Virginibus, abrepto Capitis operimento

dehonesta

dehonestatis agit, Græcam Georgij vocem *μαφόρια*, expressit per Latinam vocem *flammei*, perperam expressit, vt mox patebit.

Mitra tametsi nomen est polysimon, propriè tamen significat tegmen Capitis muliebris. Non dico significare vestem (vt malè aliquibus visum apud Petrum Fabrum l.1. Semestr. cap.15.) Sed tegmen Capitis. Varias quas dixi huius vocis notiones, recensuit Paschalius l.4. de cor. c.20.& 21. Nam interdum quidem, sumitur pro nocturno virilis Capitis pileolo: aliàs pro fascia, seu lamina pectus muliebre contutante, cuiusmodi item æreas mitras interiùs, circa imam ventris partem gestabant prægnantes, ad maiorem fœtus securitatẽ & indemnitatem, easq; mitras in primo partu soluebant, & Dianæ appendebant: quod dicebatur *Zonam soluere* iuxta Paschalium: reclamantibus omnibus aliis, qui solutionem Zonæ, referunt ad cinguli nouæ nuptæ ex lana ouis confecto, & vincto nodo Herculano, exsolutionem per virum. Videsis Brissonium de ritu nupt. *pag. mihi* 25. Sed & *mitræ* notio pro Diademate, non infrequens antiquis. Cœterum maximè propriè, mitra tegmen fuit ad fœmineum Caput operiendum. Sed aliquandò quidem, sonat Capitis muliebris redimiculum, è quo pendebant fasciolæ quæ *phylla* dicebantur, quod florum instar dependerent, ait Onuphrius in calce libri de vocibus Ecclesiasticis obscurioribus. De hac *mitræ* notione, pro fascia citra apicem capillos obligante, videndus Ludou. Cœlius l.16.c.10.& Pradus ad c.21. Ezech. ad illud *tolle cidarim.* Hoc sensu, Iudith. c.10. dicitur imposuisse *mitram super Caput suum.* Et apud Nasonem in Epistola Deianiræ ad Herculem, subsannatur vir,

Ausus

Ausus & hirsutos mitrâ redimire capillos.

Id quod etiam Iarbas 4. Æneid. ridet in Paride, cum semiuiro comitatu. Et l.10. ridentur Troës obsessi, habentes redimicula mitræ. Aliàs verò mitra, integrum Capitis tegmen signat. Quæ videtur notio *mitræ* apud Papinium libro 9. vbi Atlantiades negans se effœminatum, ait, haudquaquam deformes vertice mitras induimus. Lyranus Iudith. 10. muliebre huiusmodi Capitis tegmen *Calanticam* esse censet. Ipse *Cuffam* vocat Gallicè *vne coiffe.* Et suffragatus videtur Seruius ad locum Maronis annotatum, qui pileum contraponit mithræ; & hanc muliebri Capiti tegendo, illum virili addicit. Vtraque ex variis locis Auctorum illustrata mitræ forma, per multiplicatas spiras, variis locis ac temporibus habuit locum. Quare non abs re, mitram inter Capitis fœminei tegmina recensitam voluimus, non inter nuda ornamenta; cuiusmodi erant *vittæ*, siue Matronales multiplices, siue Virginales simplices, de quibus plenè Bernartius ad librum 5. Thebaidos *sub finem.* Matronales autem duntaxat aut Virginales vittas dixi, quia famosis mulieribus, æquè vittarum ac stolæ vsu interdicebatur. Vnde Naso, scripta obscœna non pudicis sed impudicis scripta excusans, aiebat.

Scripsimus hæc illis, quarum non vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.

Et idem iterat, negans se de illis, aut ad illas scripsisse,

Quas stola contingi, vittáque sumpta vetat.

Præterea alibi, sic canit in eandem sententiam:

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris;
Queisque tegit medios instita longa pedes.

Non

Non potuit distinctiùs, vittas pudicis innuptis aut nuptis mulieribus adscribere.

Stolam Caput quoque mulierum operuisse, monstrat illa eius descriptio apud S. Isidorum l.19. cap.25. [Stola matronale operimentum quod cooperto Capite & Scapula, à dextro latere in læuum humerum mittitur. *Stola* autem Græcè vocatur, quod superemittatur. Eadem, & *ricinium* Latino nomine appellatum, eo quod dimidia eius pars retrò reiicitur, quod vulgò *Mauortem* dicunt. Vocatam autem dicunt *Mauortem*, quasi Martem. Signum enim maritalis dignitatis & potestatis, in eo est. Caput enim mulieris vir est; inde & super Caput mulieris est.] Hæc stola, metonymicè esse videtur illa instita insigne pudoris in Matronis, de qua Ouidius l.1. de Arte proximè adducto disticho.

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris
Quæque tegis medios instita longa pedes.

In eodem libro, vt proximè quoque referebam, pudicas describens, vocat,

Quas stola contingi, sumptáque vitta vetat?

Matronarum quippè honestarum propria erat stola, iuxta illud Cœcinæ Seueri apud Tertullianum l.de pallio c.4. [Matrona sine stola, in publico?] Et consonat illud Martialis,

Quis floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Et Flaccus 1. Serm Satyr.2. eodem respexit, cum dixit.

—— Sunt qui nolunt tetigisse nisi illas
Quarum subsuta talos tegit instita veste.

Quia solæ Matronæ pudicæ, stolatæ erant; & stolam

ad talos vel medios pedes demiſſam, ambiebat inſtita. Et idcirco interdum *ſtola*, pro matrona vſurpatur, vt apud Papinium corruptos mores ſub Domitiano deſcribentem.

Omnis plebeio teritur Matrona tumultu.

Hinc eques, Hinc iuuenum cœtu ſtola mixta laborat.

Probroſum enim antea erat, Matronam & honeſtam mulierem, in publicum procurrere. At ſi abſque ſtola apparuiſſet, exautoraſſe ſe videretur; & Lentuli Auguris conſultis, pro ſtupro erat pœna, ait Tertullianus c. illo 4. libri de pallio.

Quod addebat S. Iſidorus, *Mauortem* ad ſtolam & fœminea Capitis operimenta pertinere, firmatur ex Seruio ad 1. Æneid. vbi ait; [Ricinius dicitur, ab eo quod poſt tergum reijcitur, quod vulgo *Mauorte* dicitur.] Similiter Nonius. [Ricinium, quod nunc *Maſortium* dicitur.] Suidas cum *cridemnone* idem eſſe ait. Paſſio Pauli, ex Lino, & Beda in Martyrol. 20. Septembris Fauſtam & Plautillam Mauorte opertas Capita, referunt. Et idem ipſum fuit tegmen Capitis S. Soteris, quæ palmis cœdi iuſſa; [vbi audiuit hanc vocem, vultum aperuit; ſoli inuelata atque intecta Martyrio;] vt de ea loquitur S. Ambroſius ſub finem exhortationis ad Virg & lib. 3. de Virg. attingens martyrium, huius *piæ* (vt vocat) *parentis*, ac *auctoris generis ſui*. Quomodò ergo Virginis, vt habent tabulæ Eccleſiaſticæ 10. Februar? Erat itaque *Mauors* huiuſmodi, aut *Maphorium*, vt ex Gloſſis Arabicis Latinis habet Meurſius, & Suidas ac Phauorinus; vel *Maſors* V. Litera pro *digamma* F. & viciſſim de more vſurpata: Erat inquam *Mauors*, tegmen, ſed latius & potentius, quàm vt Caput

ſolum

ſolum contegeret. Vnde S. Hieronymus epiſt. 22. ſugillans ſacras Virgines ineptientes, & luxum ſecularem abſurdè vſurpantes, ait præter cætera. [Et per humeros Hyacinthina lana, mauorte volitans.] Vbi Marianus, notari ait Virginum illarum vanitatem, quæ Mauortem vt ex Caſſiano l. de habitu Monachi cap. 7. patet, anguſtum alioqui amictum adeò laxum haberent, vt per humeros quos tegebat, vna cum eo Hyacinthina læna illi adiuncta velare videretur. Longè etiam ampliorem Mauortem exhibent acta Concilij Pictauienſis, in cauſa Regiarum puellarum, & Abbatiſſæ cœnobij Sanctæ Radegundis. Hæc enim à puellis accuſabatur, quod ex Mauorte holoſerica, per Didimiam donata Eccleſiæ, ornaſſet ſponſam neptem ſuam, iis in illam vſurpatis, quæ pallæ altaris ex tali Mauorte confectæ ſuperfuiſſent. In ſtatuis, eandem Mauortis formam conſpici, notat Baronius anno 593. num. 80. rectè à matronali Mauorte & prælonga & laxa, anguſtam monachorum breuemque Mauortem ſecernens de qua rurſus Caſſianus l. 4. c. 13.

Pallia fœminea, quæ item prælonga & laxa erant, Caput quoque operiebant. De cuiuſmodi pallio, valet quod Geneſ. 24. Rebecca aduentantem Iſaacum ſponſum audiens, citò pallium ſuum arripuit, & vultum operuit, vt Tertullianus exponit l. de vel. Virg. cap. 11. necnon S. Ambroſ. l. de Iſaac c. 2 ac Hieronym. in c. 3. Eſaiæ & ſcitè S. Paulinus in Epithal. Iuliani & Iæ, ſic canens.

Pulchra Rebecca ſacrum cum Sponſa veniret ad Iſaac
Simpliciter velo tecta pudoris erat.
Non legitur variis veniſſe ornata lapillis,
Sed ſuper obducto prædita palliolo.

Quo pudibunda suum texit velamine vultum,
Oblatam sponsi Virgo pauens faciem.

Esse nuptialem amictum, & vnà cum Capite faciem quoque velasse, ait Nyss. hom.12. in Cant. θέριστρον dixere LXX. quod esse æstiuum peplum, Pollux docet, ac Suidas, & benè Lippomanus Genes.38.vers.14.vbi de theristro quod Thamar ementiens fornicariam, sumpsit. Hebrææ siquidem mulieres, peplum à Capite ad talos ferè demissum, gestare solebant; quo Virgines & faciem quantum per viæ initionem licebat, & corpus totum operiebant; Vxoratæ corpus quoque, dempta facie; Fornicariæ autem habitum Virginum ementiebantur, & se totas peplo contegebant, vt fecit Thamar Gen.38. Vnde quod Cant.1. ait Sponsa, *ne fortè vagari incipiam*, iuxta textum primæuum, sic habetur. *Cur ero quasi desuper amicta*, id est, *velut meretrix huc illuc oberrans*, quæ est superamicta, & contecta per totum, præferens externa specie Virginem, vt procos faciliùs abducat? Iidem LXX. Ezech.16. voce nouata, huiusmodi theristrum dixere τριχάπτον, de qua voce pulchrè ibi S. Hieronymus, qui vertere maluit, *indui te subtilibus*: quia hoc peplum valdè tenue erat & subtile, interque ea textilia numerandum, quæ Seneca *nebulam lineam*, *&* *ventum textilem* appellauit. Idem Hieronymus ad Lætam, statuit hoc pallium esse pudicitiæ signum, & humeros texisse docet in Epistola de suspecto contubernio.

Quid est autem, quod Luitprandus Cremonensis Episcopus suam ad Nicephorum Phocam legationem describens, Imperatorem Græcorum, ait fuisse theristratum? Idem lib.3. Historiæ cap.5. ait, Imperatorem

penè

penè laceratum fuiſſe, per canes ab Hugone Rege miſſos, eo quod Græcorum more opertus theriſtro, veluti monſtrum canibus apparuiſſet? Num Theriſtrum à viris quoque, Capiti tegendo adhibitum? Idem Luitprandus deſcribens eandem legationem ſuam ad Nicephorum Phocam, *pag.* 102. [Cum pileatus equitarem (inquit.) Méque Curopalates à longè proſpiceret, filio celeriter directo, mihi mandauit, fas non eſſe, quempiam, vbi Imperator eſſet, pileatum, ſed theriſtratum incedere. Cui; mulieres, inquam, noſtræ tiaratæ, & theriſtratæ, viri equitant pileati.] Aliud planè eſt virile hoc theriſtrum à fœmineo, quod peplum à tegendis ἐν θέρει, hoc eſt in æſtate & caumate, fœmineis corporibus, eſt denominatum, vt S. Hieronymus docet Iſaiæ 3. & in Hebraicis Traditionibus, vtrobique notans, eſſe pallium & genus Arabici veſtimenti, quo mulieres Arabiæ ac Meſopotamiæ tegebantur. Cum Maphorte, aut (vt ipſe loquitur) Maphorio, *theriſtrum* confundit Philo Carpathius in cap. 5. Cant. Apud Suidam, Maphorium eſt operculum Capiti colligatum κεφαλόδεσμον, vt apud eum, videre eſt V. κρήδεμνον. Apertiùs verò Euſtathius Iliad ξ. κρέδεμνον ait Capitis eſſe velamentum ad humeros vſque demiſſum; quod ne ventorum vi decuteretur, Capiti obligaculo quopiam aſtringebatur; vnde à Suida κεφαλόδεσμος eſt appellatum. Hoc igitur breue Capitis operculum, quod non niſi ad humeros demittebatur, viris quoque in vſu erat, vt habetur ex Caſſiano *Maphortem* illud denominante l. de hab. Mon. cap. 7. meminitque eiuſdem *Maphortis*, cui poſtea pallij nomen indit Fortunatus l. 2. de vita S. Hilarij. Sed & Tertullianus l. de Pallio c. 14.

Herculem in Theristro fuisse referens, huiusmodi maphortem signabat.

Calyptram, Delrio Genes. 24. v. 75. agens de pallio quo Rebecca se operuit, censet idem esse quod *theristrum* & *flammeum nuptiale*. Hadria Iunius, quorumuis fœminei Capitis tegminum nomen esse vult, calyptram. Verùm propriè calyptra, erat speciale Reginarum tegmen: vt propterea Aëtio pictor, apud Lucianum, Alexandri & Roxanes nuptias repræsentans in tabula, expresserit Alexandrum detrahentem Reginæ calyptram. Plato item in Alcibiade 1. meminit agri in Perside cui nomen erat *Reginæ calyptra*, quia agri illius prouentus erant attributi Reginæ in sumptus Calyptræ. Sicut pendi solitam Reginæ Lusitaniæ, nomine soccorum, certam pensitationem Acta S. Xauerij produnt. Similia ex Tullio Verrina 5. Athenæo ac Diodoro notat Brissonius lib. 1. de regno Persar. *pag.* 100. Legesis item Dausquejum ad orat. Basilij Seleuc. de Adamo. Videtur Calyptra idem esse cum *Regillo*, quod Reginas operuisse & inde nomen traxisse ait S. Isidorus l. 19. Orig. c. 25. Inter supellectilem Deorum atque Dearum, enumeratam ab Arnobio in calce libri sexti, habentur *caliandria*, aut vt alij legunt *caliendra*; quæ videntur esse Regilla & Calyptræ Dearum, vt exposuit Turnebus lib. 23. aduers. cap. 27. dicens idem esse quod *recina*, vtique restricta ad Reginas, cuiusmodi censebantur Deæ omnes. Rursúsque l. 7. cap. 20. *caliandria* Arnobij arbitratur esse ea Capitis operimenta quæ Græci κάλυπτρα vocant: quo allegat illud ex 1. Serm. Flacci Satyr. 8. —— altum Saganæ *Caliandrum*, vbi non omnes Interpretes veram illius vocis notionem expresserunt

presserunt. Lambinus enim & alij quidam, Gualtero non improbante, exponunt comam ascititiam. Sed quod dixi, verius videtur. Meminit item *Caliendri* tanquam fœminei pepli, Tertullianus cap. 4. de pallio, expostulans, sui æui fœminas eierasse omnia quibus oberrare facilè, & videre ac videri prohiberentur; & inter cætera, *Caliendrum* prætermisisse commemorat.

SECTIO VII.

Sigillatim de tegmine Capitis mulierum Deo deuotarum, & sacrarum Virginum.

VT in cœteris omnibus prælucere exemplo par erat seculi mulieribus atque Virginibus, mancipatas Diuino obsequio fœminas, siue viduas, siue quas Tertullianus l. de vel. Virg. c. 3. nominat *Virgines Dei*; ita hac quoque in parte, studiosè præluxerunt, cum sedulò velantes Capita, tum adhibentes tegumentum quod modestiam & humilitatem insinuaret. Nec obest quod aliquando legimus, Virginem sacro velamine operiendam non esse, ante annum ætatis quadragesimum. Sic enim edicitur in Concilio Agathensi cap. 19. & in Concilio Cæsaraugustano c. 8. firmatúque in Majoriani Imperatoris Nouella. Imo apud S. Gregorium l. 3. epist. 11. dicitur, non nisi sexagenariam, esse velandam. Hoc inquam non abest antedictis. Quamuis enim velamen sacrum quod certo ritu ab Antistite consecrabatur, alicubi non imponebatur ei quæ longi illius temporis in Conciliis prædictis præscripti virginitatem non probasset; tamen cum

multo anteriùs virginitatem profiterentur, hoc eſt anno ætatis 16. vel 17. (vt habetur ex S. Baſilio Epiſt. 1. ad Amphiloch. cap. 18. vel anno 25. vt eſt in Concilio Carthaginenſi III.) nemo non videt velamine vſas; id quod S. Ambroſius infinities teſtatur, ſed expreſſiſſimè l. 3. de Virgin. At S. Gregorius non agebat de velo conſecrationis, ſed de velo prælationis. Vetat enim eligi Abbatiſſam ante eam ætatem. Et veriſimile eſt irrepſiſſe mendum; ac vbi legitur *velari permittat*, legendum eſſe *creari permittat*, vt benè coniecit vir doctiſſimus Petrus Monodus in Hierologio V. *velum prælationis.* Omitto paucas quas occulta flamma concupiſcentiæ, in ipſa ſacra vita vaſtabat, quas pœnitebat profeſſionis, & pigebat confeſſionis; (verba ſunt D. Auguſtini l. de Sancta Virginit. cap. 34.) addens de aliis: [in quibus eſt quidem placendi appetitus, aut de elegantiore veſtitu quàm tantæ profeſſionis neceſſitas poſtulat, aut Capitis ligamento notabili, ſiue pro tumidis vmbonibus capillorum, ſiue tegminibus ita teneris vtuntur, vt retiola ſubtùs poſita appareant.] Has liquet non fuiſſe de Capite obtegendo ſollicitas; ſed quæ initæ profeſſionis memores erant, magno ſtudio, ea quoque in parte ſeruiebant modeſtiæ, & humilitati decenti ſacram Virginem.

Habemus ſtudij prædicti inſignia exempla in Actis Sanctorum. Ac primùm Sancta Matrona, cùm deſerto ex reuelatione marito, inter viros ſpecie Eunuchi, profeſſa eſſet vitam Monaſticam, deprehenſa ex diuino viſo à Baſſiano Abbate, audiuit increpantem; [Quomodo cùm ſis mulier, ad Diuina Sacramenta acceſſiſti nudo Capite, & in pacis ſalutatione os tuum ſecurè exhibuiſti fratribus?

fratribus?] Illa verò ait Metaphrastes sanctæ mulieris exercitationem describens 8. Nou. [Quod ad diuina quidem dona attinet (inquit) simulans imbecillitatem, non omnino auferens tegmen quod erat in Capite, ita ad Sacramentorum accedebam communionem: Charitatis autem apud fratres signum, nunquam recusabam. Neque enim hominum vultibus, sed hominibus Angelicam imitantibus impatibilitatem, meipsam offerre existimabam.] Admisit excusationem Bassianus, sed ita vt adderet, [de cætero ô filia, oportet te vittam tuo Capiti imponere, propter legem naturæ.] Non existimabat pius Abbas, fas sibi esse dispensationem interponere in ea lege quæ mulierem, etiamsi Deo addictam, iubet Caput contegere. Acta Sanctæ Melaniæ iunioris, quæ à marito Apeniano ex consensu diuulsa, Deo se mancipatarat, aliud studij prædicti exemplum luculentum continent, vt iam supra retuli. Contra legem namque vigentem apud Romanos, vt nullus vir, nec mulier ad Imperatricem operto Capite accederet. Melania legem nihil curans, velata accessit non tyrannorum mores, sed Pauli legem maximè dicens oportere conseruare; qui non sinit mulieres nudo Capite incedere. Sic ibi de accessu S.Melaniæ ad Verinam Imperatricem. Describens item res gestas S.Rictrudis Hugbaldus Elnonensis refert eam perempto Adabaldo Coniuge, cum à Dagoberto Rege ad alias nuptias destinaretur, super conuiuium cui Rex accumbebat, velum è sinu promptum, suo Capiti imposuisse, signum addicti Deo obsequij, & alieni à mortalibus nuptiis animi. [Vt verò (addit Hugbaldus) quod in interiori gerebatur homine, id etiam exterior

præ ſe ferret, ſicut mentis mutarat habitum, ita mutauit & corporis, &c. Impoſuit autem Capiti, tetrum quendam amictum, vt interioris hominis luctum & pœnitentiam deſignaret.]

Quis hic eſſet teter Capitis amictus, Rictrudi impoſitus, æſtimare poſſe videmur, ex operimento Capitis quòd adhibebat inter Tabennioſitas ſancta illa Virgo anonyma, cui cognomen fuit *Salem*, id eſt, *inſana*, iuxta Palladium cap. 41. Lauſ. vel *à Dæmone vexata*, iuxta Pelagium l. 5. vitæ Patrum libello 18. num. 19. Eam in Parthenone, trecentarum, iuxta Palladium, imò iuxta Pelagium quadringentarum Virginum, viliſſimis quibuſque coquinæ miniſteriis addictam, & verè iuxta Prouerbium *ſpongiam Monaſterij*, omniumque ſororum peripſema, Spiritus Sanctus per Pitirum; ſiue Poyterium Abbatem, cui ab Angelo eſt antelata, ſimilem fecit in gloria Sanctarum & magnificauit. Monitus enim eſt Abbas, vt in eo Pathenone quæreret Virginem ipſo religioſiorem; & notam accepit; [Vnam ex ipſis illic inuenies, habentem in Capite coronam, ipſámque cognoſce te eſſe meliorem.] Corona illa quæ eſſet, ſic paulo poſt exponitur à Pelagio. [Cum ad eum fuiſſet exhibita, vidiſſetque panno frontem ipſius inuolutam, proiecit ſe ad pedes ipſius.] Palladius diſtinctiùs [Aliarum quidem Virginum erat eiuſmodi habitus, vt eſſent tonſæ & haberent cucullos in Capite. Ipſa verò panno Caput obuoluta, obibat earum omnium miniſterium, *&c.* Ea ergo adducta, vidit magnus, eius faciem, & pannum in Capite & fronte eius, & cadens ad pedes eius dixit ei, Benedic Amma.] Aiebam operimentum vſuarium quod à S. Rictrude adhibitum

hibitum Capiti referebat Hugbaldus, fuisse huius rationis; fasciam scilicet crassam & vilem, in modum coronæ, inconditè obuoluentem Caput & in frontem vsque demissam, cuiusmodi est plerumque in vilissimis ancillis, & rusticanis mulieribus, tegmen Capitis. Quanquam velum quoque à S. Amando consecratum, quod sibi super conuiuium testem calcati seculi imposuerat, adhibuisse non dubito. Sed ea ancilla Dei, anonyma, pro more cœterarum eius oræ Sanctimonialium tonsa erat, quod de Sancta Rictrude non est proditum.

Hoc ipsum seruatum esse in Monasteriis Orientalibus, tradit in hunc modum S. Hieronymus Epist. 48. [Moris in Ægypti & Syriæ monasteriis, vt tam Virgo quam vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renunciantes, omnes delicias seculi conculcarint; crinem, monasteriorum matribus offerant desecandum; non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ Capite, sed ligato pariter ac velato: Nec hoc quispiam, præter tondentes, nouit, & tonsas: nisi quod, quia ab omnibus fit, penè scitur ab omnibus. Hoc autem duplicem ob causam, de consuetudine versum est in naturam: vel quia lauacrum non adeunt; vel quia oleum nec Capite, nec ore norunt; nec à paruis animalibus quæ inter cutem & crinem gigni solent, & concretis sordibus, opprimantur.] En desectum capillum, nec tamen intectum Caput; sed ligatum pariter & velatum per Sanctas Virgines & Viduas. De vsu illo tondendi sacrarum Virginum Capita per Orientem, est locus illustris in Actis S. Syncleticæ, conscriptis per S. Athanasium cap. 2. Postquàm enim narrauit, eam parentibus defunctis accepta

ſecum ſorore cœca, diſtribuiſſe omnia ſua in pauperes, ſubdit [Accerſito ſene quodam prouectæ ætatis, curauit præcidi comam Capitis ſui. Tunc enim primùm dicitur abieciſſe omnem κόσμησιν, hoc eſt *mundum* & *compturam*. Nam in vſu erat apud mulieres, vt comam vocarent κόσμον, & cum comam poneret, dicebantur poſuiſſe mundum & compturam. Erat autem præciſio iſta comæ, ſymbolum iam animum purum eſſe, & expurgatum ab omnibus ſuperfluitatibus & excrementis: Et tunc primùm dignata eſt, vt ſolemni nomine vocaretur Virgo.] Fortaſſis, quia coma muliebris, eſt nota poteſtatis viri in mulierem, iuxta Apoſtolum; vt ſignificaretur, per addictionem puellæ ad Dei obſequium, excuſſum ab ea eſſe iugum virilis poteſtatis, idcirco attondebatur. Sed ſunt præterea myſticæ cauſæ complures, de quibus Hipparchus non indiligenter. §. 5. à num. 9. De vario variis in locis vſu tondendi aut non tondendi Moniales, latè Bened. Haëftenus lib. 5. diſquiſ. Monaſtic. tract. 9. diſp. 6. Neque verò eum vſum ſacra virginum Capita attondendi, abſolutè reprehendit S. Hieronymus, cum epiſt. 22. ait [Sunt nonnullæ exterminantes facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes; quæ ſtatim vt aliquem viderint, ingemiſcunt, demittunt ſupercilium, & operta facie, vix vnum oculum liberant ad videndum: veſtis pulla, cingulum ſacceum, & ſordidis manibus, pedibúſque venter ſolus, quia videri non poteſt, æſtuat cibo. His quotidie pſalmus ille canitur; *Dominus diſsipauit oſſa hominum ſibi placentium:* Aliæ virili habitu, veſte mutata erubeſcunt eſſe quod natæ ſunt; crinem amputant, & impudenter erigunt facies Eunuchinas. Sunt quæ ciliciis

veſtiuntur,

vestiuntur, & cucullis fabrefactis, vt ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.]

Non reprehendit (vt dicebam) in his Virginibus & deuotis mulieribus S. Hieronymus, crinem amputatum & opertam faciem, vix vno oculo ad videndum liberato; quæ ipsa in aliis probauerat. Reprehendit ergo duntaxat, vanitatem ex qua, ista fiebant ab aliquibus, præsertimque resectionem capilli fœminei, vt mares viderentur, veste etiam muliebri in masculinam commutata, sanè illaudabiliter. Aliquando quidem ex peculiari inspiratione Spiritus Sancti cui nulla lex est posita, Sanctæ mulieres, viros habitu sunt ementitæ vt Eugenia quæ *Eugenius* dicta est; Euphrosina quæ *Smaragdus*, Pelagia quæ *Pelagius*. De Antonina, Theodora Alexandrina, Athanasia, Susanna, Marina, Anastasia patricia, Anna Matrona, Apollinari, Glaphyra, Iachelina, Hildegunde, Raderus in Virid. p.1.4.& 20. Septemb. Hallucinatus tamen quoad Annam Matronam quæ dicta est *Euphemianus*, vt est in Menæis 29. Octobris. Ipse verò Euphemianam quandam excogitat, quæ dicta sit Euphemianus, ab Anna Matrona diuersam. Suppetunt item aliarum multarum exempla; Anonymæ apud Sophronium in Prato c.170. & Papulæ apud Gregorium Turonensem de glor. Confess. cap. 16. Videndus Baronius anno 316. & anno 527. Honestauit hunc agendi modum peculiaris afflatus Spiritus Sancti, cœteroqui enim prostat diuinum edictum ne fœmina virili schemate amiciatur, nec vir fœmineo, prospiciente Deo ne viri effœminentur, & mulieres sint plus æquo viriles, vt disserit Philo l. de fortitudine. Itaque meritò arguebantur à D. Hieronymo,

quæ talia præſtabant, præſertim ad vanitatem aucupandam.

Tectum igitur atque ligatum erat ſacrarum Virginum & viduarum Caput, nonnullo tamen diſcrimine, & inter ipſas, & inter ſeculi mulieres. Nam viduæ non velabantur eo velamine ritibus ſpecialibus conſecrato; quod erat Virginum proprium; iuxta illud Gelaſij Epiſt. ad Lucaniæ Epiſcopos, poſtquàm edixerat ſeruanda in velandis Virginibus. [Viduas autem velare, Pontificum nullus attentet, quod nec auctoritas diuina delegat, nec canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitus vſurpandum; eíſque ſic Eccleſiaſtica ſunt ferenda præſidia, vt nihil committatur illicitum.] Donauit quidem velamine conſecrato S. Rictrudem Viduam B. Amandus, vt ſupra ex Actis eius retuli; ſed id de ſimplici quapiam benedictione veli, accipiendum eſt, longè alia ab ea, qua vela ſacrarum Virginum conſecrabantur. Niſi à S. Amando bona fide factum eſt; ex ea abuſione quam Gelaſius improbauit, nondum tunc extirpata inter ſuos. Paſſim velum viduis impoſitum, vocabatur *velum conuerſionis*, niſi ſi aliquando latè accepta voce, conſecrari dicebantur viduæ quoque, quatenus Deo ſe addicebant. Qua ratione in Concilio Aurelian. cap. 3 (quod refertur 27. q. 1. can 16.) Sic edicitur. [Viduas quæ ſpontanea voluntate, ab altari conuerſionis ſacræ velamen ſuſcipiunt, decreuit S. Synodus, in eodem propoſito permanere. Non enim fas decernimus, poſtquàm ſe Domino ſemel ſub velo conſecrauerint, iterum eis concedi; Spiritui Sancto mentiri.] Latè accepta voce, (vt præmiſi,) dicitur vidua conſecrare ſe Deo ſub velo, & ſacræ conuerſionis

ſionis velamen ſuſcipere, quamuis abeſſet conſecratio ſolemnis, adhiberi ſolita in velatione & vera conſecratione Virginum. Et idcirco Gelaſius ſcribens ad Epiſcopos Lucaniæ c.23. diſertè ait, viduas ſub nulla benedictione velari. In Concilio Nicæno can. 19. ex Arabicis, benedictio viduæ præ benedictione Virginis, dicitur *benedictio Laica*, quod eſt additum valdè diminuens, & penè ſonans profanam & non ſacram benedictionem. Et in Concilio Triburienſi cap. 25. dicitur; [Vidua ſi ſponte, velum conuerſionis, quamuis non ſacrum, ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas, oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, Sanctimoniæ habitum vlteriùs debet habere: licet Sacramento formare velit, eo tenore velamen ſibi impoſuiſſe, vt deponere poſſit.] Aliqui codices mendosè legunt, *velum conuerſationis*. Nam quamuis apud S.Gregorium l.7. epiſt 18. conuerſatio ſumatur pro vita religioſa, tamen vt plurimum ea vox non niſi addito adiuncto quopiam, *Sanctæ* videlicet, aut *ſacræ*, eam habet notionem. *Conuerſio* autem vt patet ex toto titulo de conuerſ. coniugator. abſolutè & ſimpliciter tribuitur iis qui ſoluto per viduitatem, aut vltrò diſſociato quoad conuictum coniugio, renunciant ſeculo. Eiuſmodi itaque erat velum viduarum Deo ſe addicentium. Videſis Suarem tract.9.de relig c.11.

At Velum Virginum ſacrarum, illud erat quod Tertullianus l.de vel.Virg.c.10. *Honorigeram notam Virginitatis*, appellauit: *qua Virgines ſuſpiciantur & circumſpiciantur, & magnificentur à fratribus.* Et cap. 16. vocat *armaturam pudoris, vallum verecundiæ, murum ſexui fœmineo ſtructum, qui nec Virginis emittat oculos, nec admittat alienos.* A D. Ambro-

ſio

sio in confutatione relationis Symmachi pugnantis pro præmiis Vestalium Ethnicarum, vocatur *ignobile velamen, vsu nobile castitatis.* Opponit enim velum Sacrarum Virginum Christianorum, vittis quas Capita Vestalium Ethnicarum decorasse testatur. Id quod etiam Prudentius lib. 2. contra Symmachum attigit, cum dixit de Vestali.

---Sedet illa verendis
Vittarum insignis phaleris.

Idemque describens Vestalium capillum in spiras quasdam plexum & diuisum, tum vittis illigatum, ait;

Perfundunt quia colla comis bene, vel quia cingunt
Tempora tæniolis & licia crinibus addunt.

Præ illa ergo Vestalium, diaboli Virginum, vanitate in Capite ornando, velum Christianarum Virginum Deo dicatarum, dicitur à S. Ambrosio *ignobile velamen*, quia constabat crassa & vili materia, & personæ seculum calcanti, & fastui ac pompis secularibus abrenuncianti deseruiebat; dignitate tamen & significatione mystica erat nobilissimum, & nota sublimissimi in Virgine gradus.

Hoc vt intelligatur, recolendum est, velum hoc consecratum impositum esse sacris Virginibus ad imitationem quandam veli quo Virgines seculi obnubebantur cùm viris tradebantur, vnde *nubendi* & *nuptiarum* vocabulum, vt supra notaui ex S. Ambrosio l. 1. de Abrah. c. 9. Obseruâtque Varro l. 4. de lingua Lat. & Arnobius lib. 3. mare dici *Neptunum*, quia terras *obnubit*, id est operit, vt nubes cœlum, voce deriuata à *nuptu*, id est, *opertione*; à quo *nuptu* dictæ *nuptiæ*, quia quæ viro tradebatur,

velamine

velamine obtegebatur Caper.l. de Orthogr. [Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit Caput ſuum genáſque.] [etiam apud Ethnicos, (ait Tertull. l. de vel. Virg. cap. 11.) velatæ ad virum ducuntur. Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore & ſpiritu, maſculo mixtæ ſunt, per oſculum & dexteras, per quæ primùm reſignarunt pudorem ſpiritu, per commune conſcientiæ pignus quo totam condixerunt confuſionem; quanto magis tempus illas velabit; ſine quo ſponſari non poſſunt, & quo vrgente, ſine ſponſalibus Virgines deſinunt eſſe?] Itaque Virgo ſeculi nubens, tegebat Caput, ſiue obnubebatur, indéque *nupta* dicebatur, vt ſupra contra aliam vocis illius notationem à Feſto adductam, dixi.

Per proportionem ergo ad hoc velamen carne nubentium, Virgo ſacra velamen accipiebat, quia ſpiritualiter Chriſto nubebat, vt loquitur S. Innocentius I. Epiſt. 2. ad Victricium Rhotomag. cap. 12. Idque eſt quod S. Hieronymus epiſt. 27. intendebat, cans, *Socrum Dei*, Matrem Virginis Deo conſecratæ. Riſit quidem hoc Ruffinus, inuehens in S. Hieronymum. Sed huius auctoritas in Dei Eccleſia eſt longè potior, & idcirco illi inhæremus. Verum eſt, primariam Chriſti viri ſponſam, eſſe Eccleſiam, è qua progignitur Chriſto noua ſoboles, vt Apoſtolus ſæpè tradit, & declarat latè Theophilus in Tractatione de Cereo Agno. Tamen ad Virgines quoque ſacras, vt Eccleſiæ partem lectiſſimam, eadem denominatio extenditur. Sunt enim ipſæ quoque, abſque macula & ruga, ac dignæ Chriſti conſortio, quia Eccleſiæ & Chriſti coniunctionem puriſſimam congruè repræſentant. Vnde quia in iis quæ ſunt

vitiatæ, deest mystica illa significatio, etiam si vitiatæ essent ante Baptismum, ex D. Augustino l. de bono coniug. c.18. velari & consecrari non possunt Valétque id etiam quando vitiatio, sine culpa, & renitente puella interuenisset, ex S.Leone Epist.87.c.5. Et verum quidem est ex doctrina S. Augustini 1. Ciuit. c.18. quamuis renisus ille possit ad renitendam formaliter virginitatem & ius ad aureolam sufficere; tamen eiusmodi puella defectu significationis propositæ, consecrari non potest. Sicut neque Catechumenus bigamus, admitti potest ad ordines, ob exclusionem significationis prædictæ per bigamiam. Esto, in foro Ecclesiæ, valeat quod Rupertus affirmat l.de læsione Virginit. cap.16. corruptam occultè, posse velari & consecrari. Virgines autem, & materialiter & formaliter, hoc est vitij cum Virginitate materialiter sumpta pugnantis expertes, quia aptè Christi cum primaria sponsa sua nitentissimam coniunctionem repræsentant, meritò censentur sponsæ Christi. Quid in hanc clariùs, quàm quod spirituale hoc nubendi genus esse, ait Optatus lib.6. & ideò acriter expostulat, quod Donastitæ, soluerent crinem ancillarum Dei, quasi eas iam Christo nuptas vellent sponso non demortuo qui in æternum viuit & viuet, nubere iteratò. Sed præclarè præter cæteros, has nuptias spiritales expressit Auctor libri ad Virginem lapsam (siue Ambrosius, siue quispiam alius) cap.5. [Non es (inquit) memorata diei sanctæ Dominicæ resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam. In tanto itaque solemni conuentu Ecclesiæ Dei, inter lumina illa, splendida, inter candidatos Regni cœlestis, quasi Regina Regi nuptura processeras. Non es

memorata,

memorata, qualis allocutio facta est illa die ad te: Aspice filia, & intuere, & obliuiscere populum tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus. Aspice ergo quantus ad sponsi tui, & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam sub tantis testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem spoponderis. Faciliùs te oportuit sanguinem cum spiritu fundere, quàm perdere castitatem tuam. His tunc in illo die consecrationis tuæ dictis, & multis supra castitatem tuam præconiis, sacro velamine tecta es, vbi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, *Amen.* Vincor lachrymis, cum hæc recordor, compungor stimulis cùm hæc exempla considero. Nam si inter decem testes confectis sponsaliis, nuptiis consummatis, quæuis viro fœmina coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium; quid putes fore si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram Angelis, exercitibus cœli, facta copula spiritalis, per adulterium soluitur? Nescio an possit ei digna mors, ac pœna cogitari. Dicet aliquis; Melius est ergo nubere, quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterum quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Et iam si voluerit nubere, communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.] Vocat *sacrum velamen*, quia & conceptis precibus consecrabatur ab Episcopo solo, & ad altare Dei conferebatur: de quo extat apud eundem Ambrosium insignis locus l. 1. de Virgin. *in ipso fine.* Et sicut in Ecclesia, non omnes dies sunt Nuptiales, ita neque Virginum consecratio atque velatio.

Constat, diem dierum reginam (vt dicam cum Nazianzeno orat. 19. & 42. Augustino q. 121. ex vtroque mixtim, Ephremo serm. de Cruce Domini, Epiphanio orat. de resurr. Dom.) his nuptiis fuisse solemnem, consentaneè ad latum postea à Gelasio decretum episto. ad Episcopos Lucaniæ: qui tamen alios præterea dies his Virginum cum Christo nuptiis addicit, his verbis. [Deuotis quoque Deo Virginibus, nisi aut in Epiphaniarum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalitiis, sacrum minimè velamen imponant, nisi forsitan (vt de Baptismo dictum est,) graui languore correptis, ne sine hoc munere de seculo exeant, implorantibus non negetur.] Collati die Paschatis, velaminis meminit S. Ambros. ad Virg. laps. c. 5. & in exhort. ad Virg. Quanquam Liberius Papa, S. Marcellinam ipsius S. Ambrosij germanam, in Saluatoris natali, velo sacro contexit; vt scribit ipse S. Ambrosius initio libri tertij de Virgin. Et maximè accommodatum censet fuisse talibus nuptiis eum diem, quo Virgo posteritatem acquisiuit. Et *bonas* eiusmodi *nuptias* appellasse in sua allocutione Liberium, ibidem testatur S. Ambrosius. Postea Alex. III. dominicæ cuiuis diei, velaminis impositionem addixit, de tempor. ordin. lib. 1. tit. 11. c. 1.

Tandem solemnitatem hanc habitam esse Nuptialem (vt præmisi,) monstrat Augustinus Epistp. 179. gratulans Probæ Demetriadis auiæ, & Iulianæ matri, nobilissimæ illius Virginis consecrationem, ait id esse *cæleste consortium*, idest, coniugium, (vt mox subdit,) quod non habet finem. Et in calce Epistolæ, missum ad se velationis apophoretum, testatur. Vnde licet æstimare,

summam

ſummam ſolemnitatem qua hæ ſacræ nuptiæ peragebantur, cum in eis darentur apophoreta, vt aſſolet in magnificentiſſimis nuptiis. Nomen ipſum *veli ſacri*, confirmat quod dico. Dicebatur enim [flammeum Virginale, ad imprecationem Pontificis Sanctum operiens Caput;] vt eſt apud S. Hieronymum Epiſt. 8. *Chriſti flammeum conſecrans puellam* vocat Epiſt. 48. At hæc vox, vt apud Nonium videre eſt c. 14. eſt vox Matronalis, & ad coniugio illigatas pertinens. Et idem de *Mitella* vel *mitrella* dici poteſt, vt ex Apuleio 7. Miles. habetur. Et tamen eo nomine, Afri Chriſtiani donabant operimentum Capitis ſacrarum Virginum, ex lana auro ac purpura contextum, vt eſt apud Optatum lib. 6. vbi flebiliter expoſtulat, Virgines ſacras ſpoliatas mitrellis ab Epiſcopo impoſitis, cineribus aſperſas Capita, & ſalſa aqua perfuſas, vt exuerent primam conſecrationem; & ritu Donatiſtarum de nouo conſecrarentur, vel potiùs profanarentur, ſoluentes iteratò crinem; ideſt repetentes ritum illum qui in nuptiis crinium ſolutione adhibebatur. Veteres enim cœlibari haſta quæ in corpore gladiatoris abiecti occiſíque ſtetiſſet, nubentis Caput comebant, iuxta illud ex 2. Faſtor.

Nec tibi quæ cupidæ matura videbere matri,
Comat Virgineas haſta recurua comas.

Aberrant, qui *haſtam recuruam* interpretantur calamiſtrum; Quid enim calamiſtro & haſtæ? Agit igitur de haſta cœlibari, ſacra Iunoni Nuptiarum præſidi, quæ de nomine Sabino *haſtæ*, dicebatur Iunonis Curetis nomine. Videſis Philippum Beroaldum initio Annotationum, qui alia in eam rem ex Feſto & Plutarchi proble-

 matis

matis adducit. Senſus ergo Naſonis eſt, menſe Februario, quem eo libro deſcribit, ſuperſedendum fuiſſe nuptiis, & haſtæ cœlibaris admotione, ad diſcriminandam nubentium comam, eo quod nuptiæ eo menſe (quippe parentalibus addicto,) futuræ eſſent ominoſæ & inauſpicatæ. Eiuſmodi ritum cœlibaris haſtæ, ſuo tempore deſueuiſſe, Arnobius l 2. ſublatos ritus enumerans, ita monſtrat. [Cum in matrimonia conuenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis, nubentium crinem cœlibari haſta mulcetis?] Quaſi dicat, non ſanè quoad haſtæ gladiatoriæ admotionem. Nam ſolutio crinium nouæ nuptæ, retenta videtur, etiam poſt Arnobium; & inde fortaſſis manauit vt Virgines nondum Viris addictæ, dicerentur *eſſe in capillo*, quod multis teſtimoniis confirmat Hotomanus in Dictionario Feudali V. *In capillo.* Ex tali ergo vſu ſoluendi nouarum nuptarum crines, impij Donatiſtæ, Virginum ſacrarum pridem Chriſto iunctarum crinem ſoluerunt, quaſi tunc primùm nuberent Chriſto, ſponſo immortali; cuius connubium (quantum ex ipſo eſt,) nunquam ſoluitur. Concinne ergo Afri Chriſtiani, tegumentum Capitis matronarum coniugio illigatarum, accommodabant Chriſti ſponſis, tanquam ei ſancto fœdere copulatis; niſi quod cum mitra matronarum eſſet amplior, Virginum verò ſacrarum anguſtior, illa ſimpliciter *mitra* dicebatur, hæc *mitrela* vocabatur; ſiue *mitella* eliſo *r*: quo pacto ea vox legitur apud Tullium orat. pro Rabirio, & apud Apuleium l. 6. Miles. *Mitrulam* dixit Solinus c. 30. agens de baſiliſco. Aurum huic mitræ Virginum intexebatur. Sic enim accipio quod Optatus lib. 6. hæc ſigna profeſſæ voluntatis deſcribens, vocat *mitrellas*

aureas,

aureas, quas à Donatistis projectas queritur, vt alias imponerent. Nihil quippè est necesse, arbitrari, hæc Capitis sacrarum Virginum ornamenta, apud Afros fuisse ex puro auro, vel etiam ex Circello auri solidi integrata esse, qualem in Romani Pontificis Callisti II. phrygio expressit Sugerius Abbas in vita Ludouici Crassi. Aliena esset hæc structura à Virginum sacrarum statu, vt per se liquet. *Aurea* ergo *mitrella* dicitur, quæ ex aureis aliquot filamentis intexta erat, cuiusmodi haud ita pridem erat tegmen Capitis Matronarum nostratium. Purpura verò tingebantur hæ Sacrarum Virginum mitellæ, vt Optatus docet, ad significandam transcriptionem earum in domum Regis æterni: id quod significasse clauum purpureum vestibus Monachorum assutum, docet S. Dorotheus doctr. 1. Nisi malis eam purpuram referre ad sacrarum Virginum perpetuum Martyrium: quo etiam in Monachis referri potuit illud assumentum purpureum. In quam rem plenè actum est in Tractatione de Martyrio per pestem p. 1. quoad martyrium Virginitatis c. 4. quoad Martyrium verò Religiosæ vitæ c. 3. Quanquam autem hæc sacrarum Virginum calyptra, vt plurimum *mitella*, vel *mitrella* dicebatur, vt præmonui; quæ verò matronarum Capita tegebat, simpliciter nominabatur *mitra*; tamen aliquando *mitræ* nomen, pro Virginibus erat in vsu, iuxta illud Optati l. 2. de Felice Donatistarum Episcopo agentis. [Compressam ab eo puellam cui mitram ipse imposuerat; à qua paulo ante *Pater* vocabatur, nefariè incœstare minimè dubitauit.]

Quandoquidē igitur velamen consecratū, erat flāmeam nuptiale Christo nubentiū, meritò affirmabam, summam esse

eſſe huius velaminis nobilitatẽ, nec à D. Ambroſio dictum eſſe *ignobile*, niſi ratione materiæ. S Auguſtinus, velationẽ Demetriadis nobiliſſimæ Virginis ex Anicia familia celebrans ep. 179. decus ab huiuſmodi velo, præfert dignitati Conſulari, quæ apex erat & vertex dignitatũ ſeculi: & glorioſius eſſe decernit illi familiæ, Virgines Chriſti fœminas habere, quàm Viros Conſules, mundum. Concludit verò. [Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior ſanctitate, quod ſit per diuinum conſortium præcipuam in cœlis conſecutura ſublimitatem, quàm ſi eſſet per humanum connubium, prolem propagatura ſublimem.] Quanquam quia apud Deum, nulla dignitas æquè honeſtat, atque gratia interior virtutes habens comites, iure S. Ambroſius in Inſtit. Virginis c. 17. antepo. nit velamini adeò nobili & auguſto, velamina virtutum, ſic commendans Deo ſacram Virginem quam tunc conſecrauerat. [Non ſolitaria dos pudoris eſt. Succingat ſacræ Virginis crinem, modeſtia, ſobrietas, continentia, vt virtutum accincta comitatu, purpureo Dominici ſanguinis redimita velamine, mortificationem Domini IESV in ſua carne circumferat. Hæc ſunt enim meliora velamina, quæ ſunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia reuelatur.] Hoc dixit S. Ambroſius eodem loquendi modo, quo S. Auguſtinus, maternitatem B. Virginis quæ eminentiſſima eſt dignitas, poſtponit Sanctimoniæ qua Chriſtum corde concepit.

Vt hic velaminis Virginei puellam Chriſto planè addicentis nexus cum Chriſto eſſet expreſſior, ea externa ſpecie eius efformationem præſcribebat Petrus Abelardus, quæ ad id eſſet accommodata. Sic enim Sanciebat

epiſt. 8.

epist. 8. [Vela sponsarum Christi, non de serico, sed de tincto aliquo lineo panno fiant. Duo autem velorum genera esse volumus; vt alia sint scilicet Virginum iam ab ipso (sponso Christo) consecratarum, alia verò minimè. Quæ verò pudicarum sunt Virginum, Crucis sibi signum habeant impressum: quo scilicet ipsæ integritate quoque corporis, ad Christum maximè pertinere monstrentur: Et sicut in consecratione distant à cæteris, ita & hoc habitus signo distinguantur: quo & quique fidelium territi, magis abhorreant in concupiscentiam earum exardescere. Hoc autem signum virginalis munditiæ, in summitate Capitis, candidis expressum filis virgo gestabit. Et hoc nullatenus antequàm ab Episcopo consecretur, gestare præsumat. Nulla autem alia vela, hoc signo insignita sint.]

SECTIO VIII.

Integumenta Profana Virilis Capitis in vsu communi, apud varios varia.

PROFANA & Sacra fœminei Capitis tegmina, prosecuti hactenus sumus. Nunc ad virorum integumenta progredimur, initio facto à tegminibus profanis vsuariis; dicturi consequenter de tegminibus sacrorum hominum. Inter profana tamen, secernemus tegmina Capitis quæ in vsu communi vsurpabantur, ab iis quæ potestatum sublimiorum propria erant, apud Romanos, Græcos, & Barbaros.

Ac primùm quod ad tegmina capitis Romanorum in

communi vſu attinet, recolendum eſt quod ſect. 2. præmiſimus, Romanos paſſim Capitibus nudatis inceſſiſſe, extra Sacra, ludos, Saturnalia, Peregrinationem, Militiam, grandis Luctus expreſſionem, ac nominatim Damnationem; ac cum Sol aut imber aliúdue ſimile incommodum vrgeret. Tunc enim Capita tegebant, vt Lipſius l. de Amphit. c. 19. & 20. eruditè monſtrat. Tegebant autem vel togæ parte, vel palliolo, vel pileolo, aut galero, ac poſterioribus etiam temporibus, linteolo. Quod de toga dixi, diligenter exponitur ab Octauio Ferrario l. 1. de re veſtiaria c. 10. & 11. Monſtrat enim exeri ſolitum è toga brachium, & ſummam togæ oram à dextro humero defluxiſſe. Eandem tamen togæ partem deiectam cum res ferebat, facilè fuiſſe reuocatam; ita vt Caput tegeret, aut inuolueret. Rectè ſummam togæ oram inſeruiſſe tegendo Capiti tradit; contra quàm Lipſius, qui imam togæ laciniam ad velandum Caput tractam cenſuit. At veteres nummi & lapides, planè monſtrant, trahi ſolitam partem togæ ſuperiorem ad ceruicem quæ dextro humero deiiciebatur, & ſiniſtro inſidebat. Idémque habetur ex facto Cæſaris, qui caſurus, Caput vt in magno luctu obuoluit, ſimúlque ſiniſtra manu ad ima crura togam deduxit, honeſtati conſulens, vt narrat Suetonius. Et idem feciſſe Pompeium cum oppreſſus eſt, ſcribunt Dio atque Plutarchus. Non nego, quin aliquando rejecta ſit pars togæ inferior, ad Caput ea inuoluendum. Sic enim Scipio Naſica, togam imam in rugas contractam ac complicatam Capiti impoſuit, vt eſſet ei pro galea in ſubito contra Gracchos incurſu, de quo Plutarchus. Et idem videtur accidiſſe iis qui præ deſperatione, in ſummo

mo discrimine Caput inuoluebant reducta toga, aut quibus obtorquebatur collum, vestis circa illud astrictione & inuolutione. Sic ille apud Flaccum l.2. Sat.4.

Nam malè re gesta; cum vellem mittere operto
Me Capite in flumen, dexter stetit.

Et Liuius l.4. agens de plebe famem non ferente. [Capitibus obuolutis, se in Tiberim præcipitauerunt.] Similiter Tullius. Orat.6. in Verrem. [Quem obtorta gula, de conuiuio, in vincula atque in tenebras abripi iussit.] Et Orat 7. [Ciues Romanos, Capitibus inuolutis ad necem rapiebat.] Idque est quod obtorto collo, & faucibus intortis vel adstrictis, aut ceruice astricta tractos aliquos, legimus apud Plinium l.7. §.44. Iuuenalem Sat.10. Suetonium in Iulio cap.62. Tacitum l.4. annal. & alios. Veste enim ab imo reducta, & supra Caput ac circum collum & fauces intorta, rapiebantur. Et hæc videtur ea multa toga de qua Naso 5.Fastor.

Non pudet, & vultus velamine celat amictos
Oráque sunt multa, regia tecta, toga.

Tegebantur igitur Romanorum Capita per togam, vel summam, vel imam reductam. Facta tamen interdum contectio Capitis, adhibito palliolo. Sic enim Suetonius Claudium ægrum, Caput palliolo texisse scribit, cum ludum gladiatorium memoriæ matris ederet. Tullius item testatur, Pisonem inuoluto Capite prodiisse soleatum; quod de inuolutione Capitis pallio facta necessariò accipitur, cum neminem soleatum, (qualis tunc Piso erat,) simul fuisse togatum, idem Tullius doceat Philipp. 2. & orat. pro Cœlio. Disertè Seneca epist. 14. de Mœcenate. [Hunc esse qui in tribunali, in rostris, in

omni publico cœtu, sic apparuerit, vt pallio velaret Caput, exclusis vtrinque auribus.] Plautus item in Curcul. [Isti Græci palliati, Capite operto qui ambulant.] Denique Petronius. [Operauerat Ascyltos pallio Caput.] Et: [Coccino pallio adrasum incluserat Caput.]

Aliàs pileo, aut galero, vel linteo factam obductionem, monstrant varia Autorum loca. Nam pileo vsum Tarquinium, constat ex eius abreptione & in Caput repositione per aquilam, vt est apud Dionysium Halicarn. l.3. De Nerone sic Suetonius. [Post crepusculum, statim arrepto pileo vel galero, popinas inibat.] In saturnalibus (quippè liberrimæ vitæ diebus,) vsurpatus pileus, nota libertatis. Eóque spectat illud Martialis.

Permittis puto pileata Roma.

Item illud eiusdem.

Dúmque decent nostrum pilea sumpta Iouem.

De pileo incantato Sereniani Ducis, affectantis Imperium, Ammianus lib. 14. A nonnullis adhibitus pileus Thessalicus siue petasus, de quo mox. Et ita de Augusto, Suetonius. [Domi non nisi petasatus sub Diuo spatiabatur.] In militia vsus erat pileorum ex pellibus quos *Pannonios* vocat Vegetius lib. 1. cap. 20. ex pellibus inquam ouium villosis, vt ex Athenæo lib. 6. habetur. Passim tamen pilei è lana conficiebantur: cuiusmodi plerunque sunt pileoli lecticarij: quali vsum S. Bernardum, eóque in Hispaniam transmisso, edita esse miracula, scribitur lib. 4. vitæ cap. 4. Aliàs pilei, apud Romanos è lacernis cæsis concinnabantur, vt apud nos pilei quadrati: quod ex Papinio & Martiale scribit Pierius l. 40. c. de pileo. Pleniùs in eam rem Magius l.3. Miscell. c.7.

Quod

Quod de linteolis tegendo Capiti vſurpatis addebam, ad poſteriora tempora pertinet, & tanquam mollitiem ſapiens, ſugillatur à S.Hieronymo ad Pammach. verbis illis. [Caput opertum linteo, galeam recuſat.] Ad Marcellam quoque, comatos linteatóſque iuuenes, improbat. Aliter tamen accipiendum eſt illud Saluiani lib. 7. de prouid. quod vir eruditus, in hunc quoque ſenſum allegauit; [Cum muliebrem viri habitum ſumerent,&c. & fœmineis tegminum illigamentis Capita velarent.] Aio hæc tegmina à Saluiano memorata, non fuiſſe tegmina linteolorum viris aptata; ſed verè fuiſſe tegmina fœminea, quæ ſpurci illi, ementientes ſexum, aſſumebant; cum omni deteſtatione proſciſſi ibi à Saluiano, & à S. Aſterio homil. in feſtum Calendarum, ac etiam à S. Maximo homilia de iiſdem Calendis. Quare tale Capitis tegmen, non eſt inter virilia Romanis recepta numerandum.

Venio ad virilia Capitis tegmina à Græcis vſurpata. Nam Græci tametſi paſſim nudis erant Capitibus; tamen aliquando ex iiſdem cauſis ex quibus Romani,aſſumebant pileos. Negat id vniuersè Polydorus lib. 3. de Inuent. rerum cap. 18. Sed rectè affirmat Brodæus lib. 8. Miſcell. cap. 17. Sic Vlyſſem pileatum, plerunque exhibent. Et Hippocratis imago, pileata viſebatur. Caſtores item ſoliti pingi cum pileis quia Lacones fuerant, quibus pileatis pugnare mos fuit, vt Feſtus ſcribit. Itaque Catullus *pileatos fratres* vocauit eo Scazonte.

A pileatis, nona fratribus pila.

Quem verò latent pilei Theſſalici, & Macedonici, & Athenienſium crobyli? De Theſſalicis galeris, arcendo

Soli accommodatis, multa habet Adrianus Iunius lib. 2. animaduerſ. cap. 6. Erant enim marginati, ac iidem cum Petaſo; quales ſunt galeri noſtrates: At pilei communes, marginati non erant ſed quales pilei noſtri dormitorij. Communis Macedonum pileus, erat *Cauſia*, ex *Polluce* lib. 10. cap. 36. Quanquam enim erat Regibus Cauſia peculiaris, cui diadema apponebatur, vt ex Plutarcho in Demetrio, & Athenæo lib. 12. liquet, erâtque etiam potentioribus Macedonibus certum Cauſiæ genus illuſtre ſupra communem omnibus Cauſiam, vt demonſtrat in Ecumene Plutarchus; tamen pileus quoque vulgaris Macedonicus, *Cauſiæ* nomine donatus eſt: ſicut Tiara apud Perſas, & popularis, & Regius pileus erat. De huiuſmodi Cauſia communi accipiendus eſt Strabo lib. 15. cum ait riſiſſe Calanum, conſpecto Oneſicrito, Alexandri ad Indicos Philoſophos Legato, ferente Cauſiam. Hoc ipſum eſſe quod Demoſthenes Orat. de legatione malè obita, vocauit πιλίδιον malè à Budæo transformatum in *comam aſcititiam*, notauit, Adrianus Iunius lib. 2. animaduerſ. cap. 6. Vetus Ethymologicum, *Cauſiam* confundit cum *Camelauco* de quo poſtea. *Crobylum* Athenienſibus erat Capitis inuolucrum Cauſiæ & tiaræ ſimile. Quanquam eſt crobyli apud Tertullianum lib. de vel. Virg. cap. 10. alia notio: ſumit enim crobylos, pro plexis crinibus; & Athenienſibus tribuens cicadas pro inſigni & nota, *Crobylos* ſumpſit pro Scrobiculis, ſeu Scrobulis, & foraminulis aurium, ad inferendas gemmas. In altera verò editione, ſumpſit *crobylum*, pro *ſtrobulo*, ſiue pro nuce pinea ex auro, quod erat Barbarorum geſtamen. Verùm bis impegit Rhena-

nus;

nus; cum *crobylus* nuſquam tale quid ſonet, vt benè aduertit Adrianus Iunius lib.2. animadu. cap.1. Apud Thucididem in 1. & Lucianum in Nauigio, Crobylus ſonat plexum crinium deſinentem in acumen; quo etiam pacto ſumpſiſſe videtur *Crobylos*, Tertullianus. At apud S. Aſterium homil. in Feſtum Calend. *Crobylus* pro tegmine Capitis fœminei accipitur, in ea acri caſtigatione virorum effingentium ſe in mulieres, & veſtitum quoque muliebrem adhibentium, quaſi pœniteret illos eſſe quod erant, vt S. Maximus eandem inſaniam caſtigans dixit homil. de Calendis. Apud Athenienſes, *Crobyli* erant pilei ad tegenda virorum Capita quales ante deſcripſi.

Tiara paſſim tegebat Perſarum Capita, indéque apud omnes conſpicui Perſæ. Vnde aſtus Cimonis, qui nauibus aliquot Perſicis interceptis, vt eſt apud Diodorum lib.11. fefellit & oppreſſit Perſas, nihil ſibi metuentes à nauibus quarum vectores tiaris inſignes, Perſas ſe eſſe mentiebantur. Erat porrò tiara quintuplex, vt eruditè proſequitur Paſchalius lib. 10. de Coro. Vnus erat omnibus communis; alter procerum; Iudicum tertius; quartus ſacrificantium, de quo Valerius Flaccus;

Subligat extrema patrium ceruice tiaram.

Quintus ac poſtremus, majeſtati Regiæ peculiaris. Hærendo autem in tiara omnibus apud Perſas communi, S. Hieron. Daniel. 3. ait, genus fuiſſe pileoli Perſis Chaldæiſque commune. A mitra ſecernebatur, quod tiara in occipitio ſubſtringebatur. Vnde illud docti Poëtæ in 8.

---Et

—— Et longæ redimicula mitræ,
Mœonia mentum mitra, crinémque madentem.
Subnixus,&c.

Plerisque Barbaris, fuere in vsu pilei, sed variè efformati. Parthi ex vsu patrio, pileati procedebant. Vnde Parthos *pileatos* dixit Martialis lib. 10. epigr. 22. Et in nummis quos Goltzius exhibet, Romano Imperatori, ob recepta à Parthis signa de Romanis exportata, supplex proponitur Parthia, pileum demissè porrigens. Apud Scythas, soli honorati erant pileati. Videndus Lucianus de Scyth. & Dionys. Traianus, cum de Decebalo. Garamantæ pileo vsi, ex dimidio ouo struthionis in æquas partes diffisso. Ex vno quippè tali ouo duplex pileus efformabatur absque margine, vt Lucianus in Dipsade tradit. Eáque formâ visitur pileus in nummo Gordiani Imperatoris, vt refert Pierius lib. 40. cap. *de pileo*; addens, se in nonnullis statuis ac nummis, obseruasse aliqualem sursum versus tantisper inflexum pilei marginem extremum; alibi verò deprehendisse, pileos alia forma effictos; nunc admodùm patulis marginibus, nunc caua parte pressos, alios planos, plerunque eadem ex parte acuminatos. Pileus seu potiùs petasus Æthyopum, adeò patet, referente Nicolao Godino lib. 1. de rebus Abassino. cap. 12. vt decem hominibus inumbrandis par esse queat. Pileos Sinarum describit Trigaultius lib. 1. de Sinica expedit. cap. 7. & 8. Moscorum nobilium pileos, sic describit Sigismundus Herbestenius. [Vestes habent oblongas, pileos albos apicatos ex lana

coacta,

coacta, qua penulas Barbaricas confectas videmus, ſolidóſque ex officina geſtant.]

Tegmen Capitis quod Turcæ Turbantem vocant, ſatis accedit ad tiaram Perſicum popularem; Græci recentiores vocant φακεώλιον quaſi faſciam complicatam. Gretſerus ad lib. 2. Codini cap. 5. deriuat vocem *Turbant* à Corybantio Græcorum. Huiuſmodi Turbantes, albos geſtant Turcæ. At Tartari, (& ipſi quoque Mahumeto mancipati,) virides habent; hoc Tartarorum Capitis tegmen ſic deſcribit Martinus Martinius in hiſtoria de bello Tartarico. [Biretum Capiti æquale, rotundum gerunt, at humile. Hoc pretioſæ pellis faſcia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem: Ea plerunque Caſtoris vel Zibellinarum eſt. Hæc pellis, aures, frontem, ac tempora, à frigore defendit. Quantum verò Bireti ſupra pellis faſciam eminet, tantundem rubra byſſus vndique ſparſa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrimè tingere norunt. Planè res commoda ſatis, & non inconcinna.] Eſt igitur ruber Tartarorum pileus (nunc ſaltem;) olim viridem fuiſſe produnt; rubrum autem pileum geſtant Perſæ, qui Mahumeti ſub Ali ſunt addicti. Nec mirum colore turbantum diſſidere, qui implacabiliter diſſident occaſione ſuperſtitionis, aliter à Turcis, à Perſis aliter acceptæ, vt fuſiùs tradunt Ioan. de Barros decade 2. Aſiæ lib. 10. cap. 6. Oſorius de rebus Eraman. lib. 10. Sanſouinus de reb. Turcicis, Florim. Remondus de Hæreſeos natalibus lib. 1. cap. 4.

Quod hic ruber pileus tranſierit in notam diſcriminatoriam Sectæ, ac Imperij, perſtringo eius initia per-

paucis. Ales ergo frater patruelis Mahumetis, ac gener, ipſi defuncto ſuccedens, legem ſoceri ſuis interpretationibus adeò interpolauit, vt planè alia videretur. Itaque Homar, affinis Mahometis, pro legis à Mahomete propoſitæ integritate, & recepta interpretatione, acriter aduersùs Alim certauit; vnde ſuperſtitionis in duas ſectas diſciſſio, hodiéque vigens, manauit. Arabibus Homaris Sectatoribus, Perſas Ali addictos, non ſecus ac exleges, & deſertores, ac legis patriæ corruptores auerſantibus; nec Perſis mitiùs agentibus in Arabes Homari addictos. Cùm autem non exiguo tempore pars Homaris præualuiſſet, exortus eſt circa annum Chriſti 1370. qui ſe ex Ali prognatum diceret *Sofi*, & acerrimus vindex ſectæ ab Ali conſtitutæ haberi vellet, & reuera eſſet. Is ergo vt ſuos ab Homaritis diſcriminaret, pro lineo albo turbante quo Homaritæ vtebantur, in memoriam duodecim filiorum Hocemi Alis filij, turbantem inſtituit è cuius medio pileolus acuminatus è lana conſtipata colore rubro confectus & ſenis vtrinque gradibus diſtinctus, accommodatè ad contractionem vel diffuſionem emicaret. Eum pileum, notam ſectæ Perſicæ Ali inhærentis, Iſmaël Sophi potentiſſimus Rex Perſarum, Vſumcaſſanis ex filia nepos, magno ſtudio, & partim blanditiis ac precibus, partim vi & armis, vſurpari à multis populis curauit, magna Turcarum concitatione; qui aduerſarios ob rubros pileolos, exprobraturi defectionem à Mahumete, vocant *Kiſulbaſſi* hoc eſt *Capita rubra.* Sicut à lana qua conſtant pileoli illi, ſunt qui velint Perſarum Regem per excellentiam dictum *Sofi*, quod nomen Arabicè *lanam* ſonat, cum Turbantes Turcici ſint lintei. An

ex

ex veteri vsu Regum Ægytiorum? horum enim iudicio, laneæ vestes profanæ erant, vnde linteis in templis vtebantur, & funebres tunicas quibus in sepulchra religione consecrata inferrentur, habebant linteas. Id quod Orpheo & Pythagoræ addicti, seruabant. Causas scrutantur Plutarchus tract. de Iside & Philostratus libro 8. vitæ Apollonij, Apuleius in Apologia, & qui *linigeros* dictos, *linigeræ* item denominatæ Isidis Sacerdotes, enucleant apud Iuuenalem Satyr. 6. & Martialem lib. 12. epigr. 29. Quod si Tertullianus lib. de coro. mil. cap. 8. linteum quo se Christus ad lauandos Discipulorum pedes præcinxit, vocat *propriam Osiridis vestem*, idcirco ita locutus est, quia iidem erant Isidis ac Osiridis Sacerdotes. Sed de his alibi.

SECTIO IX.

Tegmina Capitis Mundanorum Fastigiorum.

SVSCEPI agendum de tegminibus. Itaque non huc aduocabo coronas, quæ duntaxat Caput cingunt, non etiam obtegunt. Verum est, coronam Imperatoriam esse supernè opertam, & vt Anastasius Bibliothecarius in Leone III. appellat, *epanoclistam*; id quod etiam de Pontificia corona est admittendum. Cœterorum verò Regum ac Principum coronæ radiatæ, supernè patent; vel (vt veriùs dicam,) supernè patebant, non ita pridem; quamuis abusione ab vno temerè cœpta, omnes ferè Regiæ coronæ, aliter nunc habeant. In coronarum ergo tractationem à tam multis conscriptam, non est consi-

lium excurrere, sed in tegminibus principalibus sistam, initio facto à tegminibus Capitis summorum Dynastarum; tum progrediendo ad ea quibus inferiores Magistratus operiebantur.

Imperatores Romani, in bello, & vbi operiri Capita mos erat, Pileis Laconicis contecti Capita, describuntur à Synesio in orat. de regno. De fastu namque & pompa Augustorum sui temporis multa prælocutus, qui Homericam imprecationem, (lapideam scilicet tunicam,) in seipsos trahebant, gemmis vbique & lapillis distincti pauonum instar, interrogat; [Num meliùs nunc vobiscum agitur à quo hæ circa Reges ceremoniæ institui cœperunt, latibulísque vos lacertarum in modum continetis; ægrè, si fortè ad Solis splendorem prodeuntium, ne vos homines esse, homines ipsi deprehendant? An potiùs tunc cum exercitibus præficiebantur homines in propatulo vitam agentes, Sole adusti, reliquóque in victu, sine vllo artificio simplices: non Dithyrambicum ac Tragicum timorem spirantes, sed Laconicis pileis tecti, quos in statuis pueri spectantes derident; quósque senior plebs, felices fuisse non putat, immò verò si vobiscum conferantur, planè infelices.] Nec ita multo post, describens, Carinum Imperatorem in fines Parthorum progressum, aduenientibus Parthorum Legatis, detracto pileo, caluum Caput ostentasse ait, minatum ni satisfacerent iustis Romanorum postulatis, ferro & igni vastandum perbreui omnem hostilem agrum: Territúmque Carini abstinentia & magnis animis Parthorum Regem, qui tiara & Candye ornabatur, cessisse ei, cui ex vilissimis lanis, amictus, pileúsque essent.]

Itaque

Itaque Carini pileus laneus erat.

Imperatores Constantinopolitani, in vsu communi vtebantur pileo, vt videre est apud Codinum de offic. Constantinopol. cap. 6. num. 18. Eum verò pileum, (vt ibidem additur,) in solemnitatibus, mutabant alio tegmine; puta *crinonia*, vel *tetraphyllo*. Crinoniam à specie lilij nomen inuenisse, existimat Gretserus ad eum locum lib. 3. commentar. cap. 1. §. 8. vt & tetraphyllum, censet sic denominatum, à quatuor foliis. Idem Codinus c. 6. n. 36. meminit variorum Imperatorij Capitis tegminum, ac nominatim eius quod dicebatur *Tropæuchia*, à tropæo seu trophæo; & *Iustinianæi*, quod scilicet Iustinianus assumpsit. Certant de eius tegminis forma Alemannius ad arcanam Procopij historiam, & Gretserus tomo 3. de Cruce lib. 1. cap. 10. & ad Codinum in supplemento pagina 304. & 305. Et fortassis immeritò certant, cum Codinus disertè notet, Iustinianum varia habuisse Capitis tegmina propria: & nunc vnum, nunc aliud gestasse, pro arbitrio. Notanda verò sunt Curopalatis verba in opere de Offic. aulæ Constantinopol. *pag. mihi* 100. [Quod nunc appellatur *stemma*, id olim nominatum fuit *diadema*. Id autem erat textile aureum, cum lapillis & margaritis, positum ad Imperatoris frontem, & ponè reuinctum, cerebrum versùs: (quamobrem etiam, dicitur *diadema*:) quod ex eo paulatim mutatum, effectum est quale videtur hodie, & nominatur *stemma*. Quod autem nunc vocatur *diadema*, id olim *militaris zona* dicebatur, honorem indicans: qua olim Tyranni Christianos milites primùm priuabant, tum eos tortoribus dedebant.] Aliqua in his Curopalatæ verbis, rectè

habent, alia deposcunt censuram. Quod enim vocis *diadema* ethymologiam, à circumligatione & nexu repetit, benè habet. Ineptit siquidem Ioannes Andreas, in Clement. *Romani*, de iureiur. deriuans *diadema*, à δύο idest *duo*, & *demo*, quia demit principium & finem, sua rotunditate. Dicitur ergo diadema, ἀπὸ τοῦ διαδεῖν quod est *circumligare* ac *cingere*, vt benè censuit Curopalates. At non benè, *diadema* cum militari zona antiqua permiscet. Neque enim omnes, zonæ militaris iure donati, erant diademati, vt est notissimum: Cum diadema semper fuerit nota supremæ potestatis Regiæ, vnde Tryphon. 1. Machab. 3. dicitur sibi imposuisse Asiæ diadema; Et pro numero Regnorum, multiplicabantur diademata, vt videre est apud Herodianum lib. 6. cum de Artabano. Et lib. 1. Machab. cap. 11. vers. 13. dicitur Ptolemæus imposuisse *duo diademata Capiti suo; Ægypti, & Asiæ*, Erat ergo diadema, manifestum Regni insigne; & idcirco vel in necessitate, imposuisse Capiti diadema, erat crimen læsæ majestatis, & morte luendum; vt contigit illi nautæ, qui desiliens in mare, vt Alexandri diadema in aquas prolapsum educeret, cum illius conseruandi gratia suo Capiti inter natandum illud imposuisset; ita præmio luculento ob receptum diadema donatus est, vt mox sit Capite minutus. Rem describit Arrianus lib. 7. Multa de diademate collegit Alex. Neapol. lib. 1. geni. cap. 28. & Iosephus Stephanus Opusc. de coronat. Rom. Pontificis, ac in cap. 1. libri primi Machab. ad v. 10.

Persarum tiara Regius, longè differebat à tiaris reliquorum. Erat enim rectus, tantisper à fronte remotior,

&

& quâ frons media est, exacutus ac fastigiatus in mucronem, vt ex Aristophanis auibus colligitur Nummi à Goltzio exhibiti, Tiaram Persicum Regium, repræsentant figura erecta, & summa sui parte turrita, cum infulis à posteriori parte pendentibus, & bucculis ad labra vsque ex anteriori parte demissis: Cuiusmodi bucculas, in Magorum quoque Tiaris, describit Strabo lib. 15. Diligenter de hoc Tiara, Paschalius lib. 10. de coro. cap. 2. Erectam tiaræ formam, Regibus Persicis fuisse peculiarem, habetur ex Seneca lib. 6. de benef. cap. 31. & ex Trisapherne apud Xenophontem lib. 2. Cyripæd. huiusmodi rectum tiaram, Zonaras in *Basilio Imperatore*, ait vocari *tupham*, ob typhum quem ingenerat. Et meritò sanè expostulabat Dio Prusæus orat. 14. *in fine*, tanto studio Persarum Regem cauisse ne quis alius rectum tiaram assumeret, illicò interficiendus si assumpsisset: [Vt autem rectum haberet animum, & nemo alius prudentia eum superaret, nunquam illi curæ fuisse.] Regium hunc tiaram, cumulabat diadema; idest fascia fronti applicita, non corona: vt contra vulgarem persuasionem benè confirmat Alexander Neapolitan. lib. 1. Gen. cap. 28. Apud Persas ergo, eam fasciam cumulasse tiaram, liquet ex Xenophonte lib. 8. Cyripæd. vbi Cyrum describit in publicum prodeuntem, Regio apparatu conspicuum; [habentem (inquit,) diadema circa tiaram.] Idipsum tradit Dio Prusæus orat. 14. Et inter alias quidem gentes, diadema cingebat nudum Caput, & pro *insigni Regio* vsurpabatur, vt loquitur Tacitus l. 2. Annal. & Virgilius 11. Æneid. agens de Rege Tyrrheno, ac Silius lib. 16. agens de Syphace; vbi diadema

Africanis

Africanis Regibus fuisse album ostendit, quale etiam fuisse Iulio, habet Sueton. cap. 79. vnde *alba fascia* vocatur à Luciano *in Nauigio*. At apud Persas (de quibus agebam,) diadema ex cæruleo & albo interstinctis constabat, vt habet Curtius lib. 3. quod item volunt, qui illud contexunt ex albo & purpureo. Nam cœruleus color, non rarò *purpureus* dicitur: vt cum mare dicitur *purpureum* idest *cœruleum*. Et viceuersa, pro purpureo cœruleum dicitur 4. Georg. & 10. Æneid. Reginas quoque, vsas tali diademate, monstrat Bayffius lib. de re vestiaria cap. 20. & constat ex Plutarcho *in Lucullo*, cum de Monima. Sic igitur confectum diadema, & multiplicatum pro numero Regnorum, (vt disertè habetur de Ptolemæo 1. Machab. 2.) adponebatur tiaræ apud Persas: de quibus proinde potest valere vtcunque, idest materialiter, & propter appositionem, ac nexum, quod falsò aliqui vniuersaliter dicunt; diadema fuisse pileolum cum fascia. Et in eundem sensum accipio Sidonium, qui carmine 23. sic canit de tiara Persico.

Vt fastu posito tumentis aulæ,
Qui supra Satrapas sedet Tyrannus,
Ructans semideûm propinquitates,
Lunatum tibi flecteret tiaram.

Et carmine 2. ad Anthemium.

Flectit Achæmenius Lunatum Persa tiaram.

Vocat *Lunatum tiaram*, qui reuera Lunatus non erat: ideóque à Bulengero reprehenditur lib. de vestim. Pont. cap. 5. Sed præterquàm quod Sidonius facilè exponi posset de Tiara, in quo efficta acu aut appicta esset imago Lunæ, quam Persarum fuisse symbolum dixit Curtius lib. 4. & fuisse

fuisse omen augendi subinde imperij censet Paschal. l. 9. de coro. cap. 18. Præter eam inquam Lunati tiaræ expositionem, optimè dicitur, tiaram Persicum fuisse Lunatum, ratione diadematis tiaræ appositi, quod erat Lunatum. Erat & aliud Persarum Regibus Capitis tegmen pellitum, vt habetur ex Polluce lib. 7. cap. 13. *Candya* appellabant. Sed hîc cauenda est æquiuocatio. Nam *Candys* alibi, nomen est vestimenti, vt iam ex Dione Chrysostomo retuli, & multis signatis Autorum locis illustrat Brissonius lib. 2. de Regno Pers. Videndus Paschalius lib. 10. de coro. cap. 3.

Cidarim idem fuisse quod diadema, censet Budæus in Pandectas, & Pancirol. lib. 1. variar. cap. 9. At Cidarim, vix nisi nomine à Tiara discrepasse, notat Alexander Neapolit. lib. 1. genial. cap. 28. & patet ex Curtio lib 3. qui tegmen Regum Persarum, appellat *Cidarim*. Agathias item lib. 4. Regium Persarum pileum, promiscuè nunc *tiaram*, nunc *cidarim* nominat, agens de Artaxerxe. Itémque agens de Varanne Persa, cui in vtero adhuc latenti, imposita est Regia cidaris recta, idest tiara Regia. Genus erat pilei, è pilis contexti. Pollux lib. 10. cap. 36. ex Herodoto, *cittarim* vel etiam vnico *t* *citarim* scribit; quod Grammaticale litigiolum non moror, contentus notasse, vsum inualuisse vt *cidaris* dicatur. Mirum videri potest, S. Augustinum q. 123. in Exod. Scripsisse ignorari quid sit *cidaris*; & putare se, non esse Capitis tegmen, vt nonnullos censuisse refert. Benè, quod ipsemet D. Augustinus q. 81. in Leuit: agnoscit cidarim esse Capitis operimentum. Vsi sunt hoc Capitis tegmine, Reges Armeniorum, & Ponti: vt de Mi-

thridate agens tradit Plutarchus *in Pompeio.* Item Reges Ægypti, vt proditum est in Æsopi vita. Nec dissonat Diodorus Siculus lib. 4. asserens Regum Ægyptiorum ac Æthiopicorum tegmen Capitis, fuisse pileum oblongum aspidibus circumuolutum, vt monerentur omnes, Regij Capitis violatione abstinere, ni vellent patere morsibus mortiferis. Non inquam pugnant ista cum cidari Regibus Ægyptiis attributa. Nihil quippè vetat, cidarim, oblongum pileum dicere. Malè tamen aliqui, de huiusmodi cidari seu pileo, accipiunt illud Martialis lib. 1. epigr. 42.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga;
Olidæque vestes murice.

Quamuis enim erant plerique Summatum pilei pelliti, quales hodiè Germanis nonnullis Principibus sunt insignia potestatis, vt latè prosequitur Paschalius lib. 9. de coro. cap. 23. Tamen Martialis eo loco qui proferebatur, non spectabat gestamen Capitis, sed pedum in quo erat Lunula, insigne nobilitatis, iuxta illud Iuuenalis Satyr. 7.

—— Nobilis & generosus,
Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Videsis prouerbium. *Nobilitas in Astragalis*, quod ab Herode Attico in Bradeam leuirum suum, magnificè crepantem generis nobilitatem, iactatum refert Philostratus lib. 2. Sophist. Agit de simili pedis gestamine, idem Martialis lib. 2. cum de nobilitate non nupera & hesterna, sed antiqua supertalari luniformi notata, ait,

Non hesterna sedet Lunata linguula planta.

De

De eodem ergo tegmine agebat priori illo loco; qui proinde malè ab aliquibus, ad Capitis tegmina est detortus. Medorum Regum Capitis tegmen, quod commune esset Iudicibus Persarum, mox ex Codino describam.

Russorum Imperator, vulgò *magnus Dux Moscouiæ*, pileum habet quem in hæc verba describit Sigismundus Baro, in rerum Moscouiticarum commentario. [Pileus ipsorum lingua, *Schapka* dictus, quo Vuolodimerus Monomach vsus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis quasi quibusdam spirulis subinde se vibrantibus mirè concinnatum reliquit.]

Magnatum Summatibus inferiorum, tegmina Capitis, peculiaria alicubi fuere. In Imperio Constantinopolitano, magna hac in parte erat varietas. Andronico cum creatus est Imperator, detractum esse pullum & acutum pileum, quo antea vtebatur, & rubram mitram eius Capiti fuisse impositam, Nicetas autor est libro singulari de Alexij Comnenij Imperio num. 18. Birretum acuminatum, Nicephorus Gregoras lib. 11. *in fine*, proceribus ætate prouectioribus in vsu fuisse, ait, serico tectis pro dignitate cuiusque, adolescentibus Capite nudato agentibus. Andronicum verò Palæologum omnibus concessisse pileos, & variis varios placuisse, his Latinos, aliis Mysios & Triballicos, aliis Syrios & Phœnicios, prout cuique libebat. Ita ille de pileis in vsu communi procerum. Nam tegmina Capitis, quæ erant veluti tesseræ ac notæ dignitatis, non videntur abrogata. Apud Codinum lib. de offic. Eccles. & aulæ Constantinop. multa de huiusmodi tegminibus Capitis inferiorum Magnatum & Magistratuum legere licet, præser-

tim cap. 3. & 4. [Tegumentum Capitis (inquit eo c. 3.) quo Despota vtitur, quod *vmbella* seu *vmbraculum* appellatur, totum ex margaritis constat. Vmbo seu ambitus præfert nomina eius qui gestat illud, auroclauatum, fimbriatum. τὰ σεῖα qualia sunt Imperatorij pilei, exceptis nodo & palmulis.] Hæc illius pilei σεῖα, *apicem* exposuit Iunius. Quid sint, ambigit Gretserus lib. 2. comment. cap. 4. Notat verò paulò pòst Codinus, de eo ipso Despotæ pileo. [Cum Despota adhuc puer est, nullum tegumentum fert in Capite dum in palatio versatur; sed manet aperto Capite. At quando equitat, tunc fert eum quem antea descripsimus pileum. Cum ad ephebi ætatem processit, tunc fert eum quem ante descripsimus pileum, ídque etiam in palatio.] Inferiùs, de pileo generi Imperatoris, sic scribit. [Pilei generorum Imperatoris, si sint Despotæ, aurei & coccinei coloris sunt, & fimbriati, habéntque Cruces ex margaritis, & gyros seu circulos. Pileus Sebastocratoris, aurei & coccinei coloris est, & limbatus. Vmbo eius & τὰ σεῖα qualia Despotæ, *&c.* Cæsaris pileus fimbriatus est, aurei & coccinei coloris, qualis est Sebastocratoris. Vmbo & densitas, qualia eiusdem.] Addit cap. 4. Codinus de tegminibus Capitis aliorum Magnatum. [Pileus magni Domestici, aureo & coccineo colore tinctus est; Clauatus cum vmbone aureo & coccineo, qui & ipse clauatus est. Τὰ σεῖα instar vmbonis Chrysococcinea, &c.] Pileus magni Ducis, colore aureus & coccineus est, clauatus absque vmbone.] Huic pileo similes fuisse pileos Logothetæ & Magni Stratopedarchæ, ait inferiùs. Subdit verò [Magni Primicerij pileus, fimbriatus est, &c. Protosebasti

tosebasti pileus aureo & prasino colore nitet, excepta fimbria quæ purpurea est, *&c.* Logothetæ generalis ærarij, pileus est albus pannus, cum margellis, &c. Protouestiaritæ pileus, clauatus est, *&c.* Primi Secretarij pileus, est blatinus, duplicis coloris purpurei & albi, habens margellica fimbriata, lata non in Crucis formam, sed in orbem circa verticem pilei, ambitúmque trullæ quæ supra habet figuram trifolij, margellis ornatam.] Vocat trullam, partem summam pilei, qua clauditur & quasi concameratur; voce ab ædificiis translata. Demum addit [Præfecti exercitus pileus, clauatus est.] Erant hæc tegmina Capitis Magnatum & aulicorum. De Iudicum verò Pilaticiis, mox dicam:

Inter Persas erat peculiaris tiara Iudicum, de qua Paschalius. A Medis accersit, & *Pilaticia* vocat huiusmodi iudiciaria Capitum tegmina, Codinus; sic scribens c. 6. num. 46. [Cum Persarum gens parua esset; & vitam Pastoritiam ageret; Cyrus, relictis Persarum moribus, vtebatur ritu & consuetudine Medorum, vt potè gentis magnæ & magnificæ. Horum verò Iudices ferebant epilorica seu superulas, & in Capite lineum tegmen, *Phaceolidem* appellatum. Ex quolibet Phaceolio, pendebat à sinistra parte margellium, siue fimbria ex margella, alteram aurem eius qui gestabat obtegens. Quo significabatur, aurem quidem retectam accusatoribus dari; tectam verò aurem, accusatis sed absentibus reseruari. Ex collo Iudicum, pẽdebant in sericis filis margellia, cum fimbria. Longitudo erat spithama minor, latitudo vnius palmæ. Quæ Rex Medorum ferebat, similiter & Iudices. Quemadmodùm igitur olim, exercituum Duces

ferebant torques, qui erant honoris indices, sic & pilaticia honorem Iudicum manifestabant.]

Apud Sinas, peculiaris est Magistratibus omnibus pileus, quem sic describit Nicolaus Trigaultius lib. 1. exped. Sinicæ cap. 6. [Omnes Magistratus, siue Philosophici siue militares, infimi iuxta ac summi, eodem pileo insigniuntur. Is est è velo nigro, & vtrinque duas velut alas habet; ferè supra aures ouatæ figuræ. Eæ ita pileo adhærent, vt tamen facilè excidant. Hoc aiunt modo, se ad modestè rectáque incedendum cogi; & à Capite leuiter inflectendo, prohiberi: quod si fecerint, Magistratuum violant majestatem.]

SECTIO X.

Pileus Doctorum.

PERANTIQVI moris est, vt sit Doctoribus certus habitus, cuius vsu interdicatur iis qui iudicio illorum penes quos est ea potestas, probati non fuerint, ac velut inaugurati. Sic enim Sophistæ olim Athenis, pallium Philosophicum, vnáque Sophistarum dignitatem certis ritibus seruatis assequebantur, vt scribit Olympiodorus apud Photium Cod. 80. Neque sermo duntaxat est de facultate assumendi pallij, quasi ad tyrocinium Scholasticis illico ac aduentabant, facta à Magistris non absque annumeratione pecuniæ, & plerisque ludicris, vt memorat orat. 20. Nazianzenus, liberatum ea pompa Basilium Athenas appulsum describens; sed sermo est de pallio veluti Magistrali, quod concedebatur solis ad

docendum

docendum idoneis, qui ſimpliciter ἐγγεγραμμέ ι appellabantur; eo quod inter ſapientes eſſent allecti, & legitimè inſcripti, vt diligenter ex pleriſque antiquis notauit Creſolius lib. 3. theatri cap. 16. Et perſpicuè habetur ex can. 71. Trullano, vbi memoratur vſus Ethnicorum in veſte certa, candidatis Sapientiæ; & certa item, iam decurſo ſtudiorum curriculo aſſignanda, quod Synodus fieri deinceps vetat (vtique adhibitis ritibus illis, è cœnoſa Ethniciſmi ſcrobe hauſtis, & alicundè lutulentis.) Inter eas autem Magiſterij ac Doctoratus notas, numerabatur corona, quæ ab initiatore myſta imponebatur, vt eſt apud Ariſtophanem in Nubibus, cum deſcribitur Strepſiadis inauguratio per Socratem. Et tunc nomen *Sophiſtæ*, ſiue Doctorum titulum aſſequebantur, vt eſt apud Philoſtratum lib. 2. de vita Sophiſt. Præceſſiſſe porrò huius tituli delationem, ſuffragia iudicum ad id authoritate inſtructorum, docet Lucianus *in Eunucho*, & Eunapius *in Prohæreſio*. Quamuis ergo Synodus Trullana, ob mixturas aliquas impuras, vetuerit peragi quas dicebant *cyliſtras*, & ritus illos Ethnicos qui vſurpabantur in Tyronum initiatione, & iam conſummatorum inauguratione, retineri noluerit à Chriſtianis, tamen eſſe ſuas Doctoribus peculiares notas, non prohibuit. Imo cum id ſpectet ad honorem artes alentem, prohiberi nec decuit, nec debuit. Vt enim benè in hanc rem ratiocinatur Rebuffus tract. de priuil. ſtudio. & Iacobus Middendorpius lib. 1. de Academiis cap. 13. poſt Iuuenalem Satyr. 10. & Bionem in Bucolicis, Iamblichum & alios, virtus inhonorata iaceret, nec eſſet qui vellet labores in literarum adeptione deuorandos exantlare, niſi eſca

præmij

præmij & honoris pelliceretur. Is autem honor, præſertim cernitur in peculiari amictu & peculiaribus externis notis, inter quas eminet pilei conceſſio. *Birretum* vocat Bertachinus, aítque eſſe ſignum victoriæ, & gratiæ, nec non Sacerdotij, & ſuperioritatis; & has omnes ob cauſas meritò concedi Doctoribus cum inaugurantur, addito in vertice hapſo, ſeu flocco, pro Doctorum varietate, coloris diuerſi.

Tangit his paucis Bertachinus, compagem, & colorem ac fines pilei Doctoralis, quæ breuiter percurrenda ſunt, & diſtinctiùs exponenda. Et pileus quidem, alicubi; non eiuſdem eſt coloris, tamen apud noſtrates ſemper eſt niger. Aio alicubi aliter rem ſe habere, quia vt ſcribit Middendorpius lib. 1. de Academiis cap. 13. & Maximilianus Sandæus in Theolog. Iurid. commentat. 50. apud Germanos (inter quos ipſe ſcribebat,) ſolus Doctoralis pileus Theologorum, eſt nigri coloris, ad innuendum eos eſſe mundo mortuos. Eſt quippè nigredo, mortis Symbolum; vt propterea Satyricus, *nigros maritos* dixerit pro *mortuis.* Qui verò apud eam gentem in aliis facultatibus promouentur ad lauream Doctorum, pileos habent alterius coloris quàm nigri. Nempè Iuriſperitorum pileus eſt ruber, eo quod adſint Regibus & Principibus terræ, quorum præcipuum ornamentum, eſt purpura. Medicorum verò & Philoſophorum pileus Doctoralis, eſt violaceus, aut cæruleus, vt moneantur oculos ſuos non declinare in terram. Ex Godelmanno lib. 1. de Magis cap. 1. Dæmon in Marchia, ſpecie Aduocati objectus, pileum cæruleum prætulit. Hæc igitur eſt coloris quoad pileum alicubi multiplicitas, quæ apud

noſtrates

nostrates locum non habet. At floccus, apud nos quoque, pro variis est varius. Eum floccum aliqui superiore seculo, Geneuæ, cum ea vrbs sub auspiciis Spiritus sancti reformati, omnia susdéque euertit, porro hortensi mutauere, quem pileis assuerunt vel adiunxerunt: quod quantùm bilem, Farello meri Dei verbi pincernæ inter primos strenuissimo, exciuerit, docet in Caluini vita Laingæus cap. 7.

Nunc in tactos ex Bertachino pilei Doctorum fines, eiúsque quadratam formam, inquiramus. Victoriæ signum haud iniuria statuitur pileus Doctorum; nec abs re, cum oleastro Olympionicarum confertur ab Adriano Iunio lib. 5. animaduers. cap 2. quia diligens studium quod necesse est in Doctore præcessisse, perinde est ac lucta & agon cum ignorantia & ignauia. Et quemadmodùm Agonistici variè probabantur & examinabantur, priusquàm ad certamen & victoriæ viam admitterentur; ita qui Doctorum lauream captant, variis probationibus & examinibus subiaceant necesse est. Proportio est manifesta. Triplicem enim Athletarum coronam, pro triplici eorum gradu, agnoscit Imperator l. *Athletas ita*, C. de Athletis, vbi Bartolus & DD. passim similiter igitur, inter studiosos sapientiæ; alij depositi Tyrocinij insignibus donati, dicuntur *Baccalaurei*; siue à lauri baccis, vt significetur spem fieri, quod à baccis ad laurum seu plenam lauream denique pertingant; siue à bacillis quorum olim collatione creabantur, vt vult Renatus Barrensis, in Admonitione de Tertulliani dogmatibus. (Quanquam in Italia primum hunc gradum honorum Scholasticorum non requiri ad Do-

ctoratus titulum & decus adiſcendum, notat Quintilia. Mandoſ. ad reg. Cancell. 16. q. 11.) Alij vlteriùs progredientes, denominantur *licentiati*, & *prodoctores*. Tertiò denique alij, ad ipſum prouecti apicem honorum Scholaſticorum, *Doctores* plenè & abſolutè appellantur. Atque ita, hi Athletæ ſapientiæ, ſeruant proportionem cum antiquis athletis; ſicut quoad probationes & examina agoniſticis præmitti ſolita, vt Faber in Agoniſtico lib. 3. cap. 17. aliíque notarunt, ita quoad gradus, & varia externa ſigna tanquam laborum præmia, meritò rependenda iis qui probati ſint laurea digni, atque notaculo quo ab aliis ſecernerétur. Videndus Faber eod. lib. 3. cap. 28. Hæc porrò nota, nullibi ſtatui conuenientiùs ac principaliùs poteſt, quàm in Capite. Inprimis, quia ob neceſſariam, dum hìc viuimus, intellectus ac phantaſiæ in operando connexionem, & phantaſmatum inter intelligendum ſpeculationem; Capitis per ſtudia fatigatio, maior fuit, quàm reliquorum membrorum. Præterquàm quod eminentia Capitis, vt ſupra ſ. 2. diſputatum eſt, notas victoriæ in Capite collocatas, conſpicuas omnibus facit. Quare poſt luctam & certamen, optimè hac quaſi laurea donantur Doctores, imitatione Dei, qui in cœlo ſpeciale decus quod *aureola* Doctorum dicitur, conferet Doctoribus probatis, de quo benè diſſerit Carolus Regius lib. 1. Orator. Chriſt. cap. 22. & Ioannes Bagotius in demonſtrationibus Chriſtianis t. 2. lib. 5. diſp. 7.

Quod gratiæ ſimul ac victoriæ notam, pileum Doctoris ſtatuebat Bertachinus, exiſtimo referendum ad probatos mores, & vitæ Sanctitudinem veri Doctoris.

Supponitur

Supponitur enim non excepturus tot labores, quot exantlare necesse est eum qui dignè ad assecutionem huius decoris pertingit, nisi virtute & gratia præcelleret, qua tot illicibus voluptatum & auocamentis à recto, constanter obstiterit. Erasmus sanè Adag. *ad pileum vocare*, existimat, pileum esse notam virtutis spectatæ, & idcirco conferri Doctoribus. Quo etiam pertinet longa disputatio Lucæ de Penna ad l. *Murileguli* C. de murileg. & gynæciar. monstrantis, pileum Doctoris dici *birretum*, quia supponit duplicem rectitudinem in eo cui confertur. Eam verò duplicem rectitudinem ita explicat idem Doctor, vt omnem planè sanctimoniam comprehendat.

Eodem reuoluitur *Sacerdotium*, cuius, pileum Doctorum, tesseram esse, statuebat Bertachinus: & idem habet Mar. Socinus cap. *Quantò*, de Magistris. Disciplinæ enim, etiam humanæ, sub quodam Sacerdotio exercendæ sunt, & facultates, quibus partis decernitur pileus, veluti quædam numina habentur, vt de Iustitia & Iustitiæ administris pronunciauit Vlpianus, quatenus ex Celso dixit, Iurisperitos, boni & æqui Sacerdotes esse, atque adeò iuris atque Iustitiæ. Quod Hotomanus in Epitome ad titulum 1. digestorum, & in commentario renouato ad Institutiones tit. 1. de Iustitia Dea Ethnicorum dictum contendit. θέμιδα aut θεμίστην vel δίκην dixere Ethnici, vt ex Eustratio obseruat Budæus ad l. 1. tituli primi ff. Institere Hotomani vestigiis, in eo sensu definitioni ab Vlpiano assignatæ admittendo, Donellus Tomo 1. lib. 1. cap. 4. & Henricus Salmuth ad Pancirolum de rebus deperditis, circa prœm. Et quanquam Vlpianus, homo

Gentilissimus & acerba Christiani nominis insectatione infamis, dignus non est pro quo satagamus; tamen longè aliam fuisse eius mentem, cum Iurisperitos dixit esse *Iustitiæ Sacerdotes*, monstratum est lib. 3. de Virtut. num. 39. & ibid. num. 40. Hoc Sacerdotium in sancta tractatione & dictione iuris consistens, est illustratum. Addo nunc, Iulianum Imperatorem in longo fragmento siue orationis, siue epistolæ, eodem modo ac sensu pronunciantem. [Ciuiles magistratus, quodam veluti Sacerdotio fungi, quatenus legum sunt custodes] Indéque infert Iulianus, dici posse, parem honorem ac cultum, Sacerdotibus & Magistratibus tribui oportere. Quod approbasse videtur apud Cassiodorum Rex Theodoricus lib. 6. epist. 3. in calce formulæ Præfecti prætorio, cum dixit. [Quod Sacerdotium est, præfecturæ prætorianæ competenter agere dignitatem.] Affine est; quod doctus Poëta 6. Æneid. & viris doctrina præstantibus, & Sacerdotibus, communes post obitum vittas decernit. Ait enim:

Quique Sacerdotes casti dum vita manebat,
Quique pij Vates & Phœbo digna locuti;
Inuentas aut qui vitam excoluere per artes;
Quique sui memores, alios fecere merendo:
Omnibus his, niueâ cinguntur tempora vittâ.

En capitibus Sacerdotum & Doctorum, vittæ in Elysiorum camporum beatitate, decretæ; perinde ac si vtrique fungantur Sacerdotio; & illi Numinis, hi sapientiæ Antistites statuantur. Plinius sanè lib. 7. cap. 30. Platoni tanquam sapientiæ Sacerdoti & Antistiti, vittatam nauem à Dionysio missam, testatur.

Facit

Facit huc non incongruè, quod Theon Smyrnæus nuperrimè editus cap. 1. Mathematicorum ex Platone *pap.* 18. tradit, de initiatione myſtarum, reſpondente traditioni ſapientiæ philoſophicæ, & initiationi in ea. Præibat enim purgatio. Tum deinde ſequebatur traditio Sacrorum. 3. Concedebatur Sacrorum inſpectio. 4. Interueniebat ſcopus & finis inſpectionis; hoc eſt Capitis religatio, & impoſitio coronæ, inferens poteſtatem tradendi aliis ſacra, Myſtæ collata. Hæc proportione ſeruata, locum habuiſſe in traditione poteſtatis alios imbuendi philoſophica, (qui eſt verè Doctoratus Philoſophicus,) affirmat Theon eo capite 1. quod ex Platonis Libris de Republica & Epinomide conſarcinatum eſſe, obſeruat ibi in Notis Iſmaël Bullialdus *pag.* 215. Ex ſenſu igitur Theonis Platonem exprimentis, corona Philoſophico Doctori imponebatur, tanquam Myſtæ perfectè initiato, poſt examen & probationem, ac veluti expurgationem ab ignorantia. Et ſicut corona illa, à Sacerdotibus ad Magiſtros Philoſophos traducta erat, ita pileus Doctorum qui ei coronæ Magiſtrorum ſuffectus eſt, pro Sacerdotali tegmine haberi debet. Sunt enim etiam Philoſophorum Magiſtri inter Doctores; & eo nomine iam olim vſos eſſe pileo, conſtat ex iis quæ de Philoſophis ſcribit Palladius agens de Serapione Sindonita c.83. Lauſiacæ.

Quod denique adducebatur à Bertachino, de conceſſione pilei Doctoribus facta; eo quod pileus ſit nota ſuperioritatis & poteſtatis, ſupponit antiquum vſum quo pileus ſtatuebatur nota libertatis; quam Philoſophi & Theologi, præeunte Apoſtolo, definiunt poteſtatem

ſuæ voluntatis, & dominium in actum ſuum. Eſſe porrò pileum notam libertatis, vulgatiſſimum eſt, & fusè illuſtratur à Bodino lib. 1. de Repub. cap. 5. & à Pancirolo lib. 2. var. lect. iuris cap. 220. Inde vocare ſeruos ad pileum, idem eſt ac vocare ad libertatem, vt videre eſt apud Senecam epiſt. 47. & Liuium lib. 34. Suetonium *in Tiberio*, paſsímque alios. Et quoties libertatis expreſſio vel profeſſio facienda fuit, adhibitus eſt pileus. Sic Henricus II. Galliæ Rex, ei publico ſcripto quo rationem reddebat initi abs ſe fœderis contra Carolum V. cum Mauritio Saxone aliíſque Lutheranis, præfixit in ſcripti fronte, pileum inter duos pugiones, vt ſcribit Spondanus in Annalibus Gallicanis ad annum 1552. num. 6. Pileus enim Symbolum eſt libertatis, quam Gallicis & Germanicis copiis, Germaniæ quæri, prætexebatur eo bello. Imitatione veterum ſic factum. Nam Brutus tyrannidis excuſſor, in veteribus nummis pileum manu præfert. Et in variis nummis Cæſarum, mulier cum pileo, imago eſt libertatis, vt teſtantur Pancirolus lib. 1. var. lect. iuris cap. 17. & Pierius lib. 40. cap. *de pileo*. Tito Flaminio triumphanti, ciuium Romanorum duo millia affuiſſe pileata, vt profiterentur ſe ab eo accepiſſe libertatem, ſcribit in eius vita Plutarchus. In Neronis obitu, Suetonio atque Victore referentibus, plebs Romana vniuerſa diſcurrit pileata, quaſi tum demum donatam ſe libertate conteſtans. Terentius Culleo, vt Scipionem libertatis ſuæ Autorem profiteretur, triumphanti aſtitit pileatus, iuxta Oroſium lib. 4. cap. 19. Mancipia ipſa, vt ſcribit Seruius ad 8. Æneid. cum libertate donabantur, raſis Capitibus pileum in Feroniæ templo accipiebant,

bant, fuisse pileum album, scribit Diodorus, agens de Prusia Rege; qui vt se Romanorum libertum profiteretur, Legatis eorum, raso Capite & pileatus occurrit. Et rasura quidem Capitis, in serui manumissione, nota erat declinatæ tempestatis seruituti comitantis. Nam qui è naufragio emerserant, radebantur, iuxta illud Iuuenalis.

—— Gaudent ibi vertice raso,
Garrula securi narrare pericula nautæ.

Ad illorum ergo similitudinem, qui seruitutem euaserant, radebantur, ait Nonius in V. *pileus.* Et sic rasis imponebatur pileus, vulgata apud Romanos libertatis tessera. Vnde votum mancipij apud Plautum in Amphitr.

—— Quod ille faciat Iupiter,
Vt ego hodie raso Capite caluus, capiam pileum.

Erat igitur pileus nota & tessera libertatis; nisi quod serui contumaces, vt ex Cælio Sabino prodit Gellius lib. 7. cap. 4. pileati prostabant venales, cum eorum nomine nihil vellet præstare qui vænum illos exponebat, quod malè carpit Straccha parte 2. de Mercat. num. 76. Videndus Iacobus Durantius lib. 1. var. cap. 10. Sed hoc ex adiunctis diiudicabatur. Alibi autem pileus, libertatis iam aditæ nota erat. An quia pileus insigne erat iam olim nobilitatis? Vlysses sanè, cuius cum Aiace de nobilitate contentio apud Nasonem prostat, vt nobilis exprimeretur, pingebatur pileatus. Item Dioscurorum nobilitas pileis est adumbrata. Byzantini exules, (vt ait Pierius lib. 40. cap. *de pileo*,) qui quidem genere nobiles erant, vt nobilitatem suam testarentur, appulsi in

Italiam, pileos gestabant. An insigne libertatis pileus; quia ingenuis, tametsi nudo Capite incedere solerent, ius tamen erat tegendi Capita, quo carebant mancipia? Nam mancipiis quandiu seruitutem seruiebant, Caput necessariò nudum erat, quicquid demum accideret incommodi; non ita iis qui liberi erant. Quæ est germana expeditio, nodi quem in hac re proponit, nec satis extricat Heraldus ad lib.2. Martialis epigr.68.

Ex his satis supérque liquet, pileum fuisse tesseram libertatis, atque adeò etiam potestatis, cum libertas potestate definiatur. Idque fortassis voluit Pipinus concedens decimarum dominium per pileum suum vt tesseram, vt est in Actis S. Momonis, *in fine*. Sunt qui ad Noëmum autorem id referant. Ab eo quippè sub Iani nomine apud Latium regnante, Latinos aiunt donatos pileo post diluuium, in Symbolum libertatis à tot malis, vt scribit Maximil. Sandæus in Theol. Iurid. comment. 50. Mirum igitur non est, donari pileo Doctores, qui exsoluuntur scholastica seruitute; & potestatem accipiunt, siue docendi, siue exercendi certa munera, ad quæ necessaria est eruditio, cuius testimonium publicum accipiunt. Scholastica seruitute exsolutos dixi, quia discipulus alterius fert nomen; nec si sapit, suo ductu, sed Magistri dirigitur; in eius verba iurat, & eius se sententiis addicit: quæ tanta est seruitus, & quidem præstantissimæ ac supremæ in homine facultatis, vt fastidiens eam addictionem quispiam, *Serua pecora* appellarit, qui non ausint ab alienis sensis placitísque discedere. Hanc igitur seruitutem excutiunt, & per Doctoratum quasi manumittuntur, qui à doctrina sufficienter instructi de-

prehenduntur;

prehenduntur; nec vltra indigent ductu Magiſtri, ſed aliis potiùs dirigendis atque informandis idonei declarantur. Ex ea autem ſignificatione pilei, manauit concertatio de qua Menardus diſp. de iure Epiſcop. cap. 5. an excipere benedictionem à Iudice pileato, pugnet cum exemptione, & benedicentis poteſtatem ſupra benedictos aſtruat, quia pileus videtur teſſera poteſtatis. Quanquam quoad Doctores, pileus eius tantùm libertatis & poteſtatis teſſera eſt, de qua dixi, Decoratur pileus apice, ſiue hapſo è ſerico, pro variis facultatibus colore vario; quia apex erat flaminis geſtamen peculiare. Doctores autem quaſi inaugurati in flamines ſapientiæ, quam ſanctè & piè tractare debent, iam præmiſſum eſt. Hæc igitur eſt cauſa, aſſignati Doctoribus pilei in ſua inauguratione, vt notauit Stephanus Paſchaſ. l. 4. obſeruat. Francic. c.7.

Forma pilei Doctoralis, apud varios varia eſt. Rotundum ſuo tempore fuiſſe, notat Petrarcha lib.1. de remediis dialo. 12. non ſignata tamen regione. Apud ſuos Cadomenſes eſſe rotundum, ſcribit Petrus Lenaudiere tract. de priuilegiis Doctorum parte 1. q. 3. referens hanc tradendi pilei formulam. [Accipite birretum rotundum ad modum coronæ, in ſignum ſanctitatis & veritatis ac doctrinæ, vt tales ſitis in mente, quales fueritis in conuerſatione; nec à docendo ceſſaueritis, quia non coronabitur in regno cœlorum, niſi qui legitimè certauerit.] Addit idem Autor, delectæ in pileo rotunditatis rationem; quia corona ſignum eſt perfectionis, cum ſit ſphæricæ figuræ, angulis carentis, in ſignum quod abſint ſordes, quas in angulis non deeſſe, monuit Gloſſa Cle-

ment. I. de vita & honest. Clerico. verb. *tonsuram.* Videtur eandem formam pilei innuere, quod Signorellus de Homodeis Consilio 23. num. 7. tractans, Doctoris & militis, vter vtri præferendus sit, prærogatiuas, vocat pileum Doctoris *diadema*, quod figuræ est semicircularis, & sapit rotunditatem; quæ ex eo maximè capite accommodata videtur huic pileo, quod æternitatis Symbolum sit. At Doctorum fama, æternitati adæquanda est, nec labefactanda cum tempore.

Nihilominus forma quadrata, cuius plerisque locis est pileus Doctorum, non minùs commodas aut minùs fœtas mysteriis rationes suppeditat. Vt propterea, non modò Italis, (teste Pancirolo lib. 1. var. lect. iuris c. 23.) ea figura in hoc pileo iam olim sit probata, tametsi suo tempore in desuetudinem abiisse non neget; sed etiam Sinæ (vt scribit Nicolaus Trigaultius lib. 1. exped. Sinicæ cap. 8.) eam formam in pileis litteratorum adamauerint; cæteris non nisi rotundorum pileorum vsu concesso. Et est sanè forma quadrata, Symbolum immobilitatis & stabilitatis, vt considerat creditus Augustinus q. 52. ex 65. & S. Gregorius hom. 21. in Ezech. At Doctoris qui verè id nomen impleat, doctrina non est facilè mobilis. Omni quippè doctrinæ vento circumferri, in vitio ponitur ab Apostolo. Idque fortassis expressum voluit, qui Mercurium, Disciplinarum cœlestium iuxta Manilium lib. 1. Astronom. ac etiam eloquentiæ & veritatis præsidem, cubicum & quadratum effinxit, vt ex Leonide refertur lib. 1. Anthol. epigrammate ad Deos agrestes: vbi Mercurium vocat τετράγλωχιν. Esto verò, forma illa Mercurij quadrata, aliò iuxta nonnullos pertineat, vt

refert

refert Brodæus ad locum prædictum Anthologiæ: tamen ſenſus quem ei ſubjicimus, non malè quadrat. Eam ergo firmitatem & ſtabilitatem doctrinæ, forma pilei quadrata, meliùs adumbrat quam rotunda: cùm rotunditas ſit Symbolum volubilitatis: vt propterea S. Auguſtinus in Pſal. 83. *Sub initium*, obſeruauerit, pecuniam apud omnes gentes ſignari rotundam, quia facilè voluitur, & ab vno Domino ad alium tranſit. Itaque qui propter probatam doctrinam, ſententiæ præconceptæ optimè inſiſtit, nec facilè dimouetur de ea; (qualem par eſt eſſe qui Doctor publica autoritate renunciatur,) meritò teſſeram doctrinæ accipit, non rotundam, ſed quadratam; quæ innuat, illum adeò firmum & ſtabiliter in doctrina conſtitutum eſſe, vt nullis aduerſis flabris, nullo contrario impetu concutiendus ſit, nedum dimouendus aut euertendus.

Hinc perſpicuè deprehenditur, quanta ſit ſtoliditas eorum, qui pileum Doctoris carò emunt, malè à doctrina, cuius teſſera pileus eſt, conſtituti. Quales innumeros iam ſuo tempore, orbem vacuis nominibus impleſſe, deplorabat Petrarcha l. 1. de remed. cap. 12. & 46. Abuſio eius planè germana, qua plerique titulo tenus habentur Chriſtiani, quià Baptiſmi Sacramento initiati ſunt, & Chriſti charactere inſigniti, tametſi profeſſione & vita, nihil minùs ſint, quàm Chriſtiani, quos cum Simia perſonata, meritò confert Gregorius Nyſſenus l. ad Harmonium de notione Chriſtiani nominis Nec diſſimile eſt, quod de fele in nuptiali conuiuio refert Nazianzenus Orat. de Epiſcopis, & accommodat iis quos Scriptura vocat paſtores & idola. Haud aliter ergo ſe

habent, qui doctrina vacui, & titulo ac gradu quem emercantur indigni, vacuum Doctorum nomen præferunt; vaſa vacua tametſi Signata, vt Dæmoniacam vocem huc transferam, de homine non Chriſtiano, qui externum Chriſtiani ſignum vſurpauerat. Nihil talibus prodeſſe quæ oſtentant diplomata, nec poſſe Doctorum priuilegiis potiri, ex Ancharano, Panormitano, Baldo, ac Felino; confirmat Petrus Lenaudiere tract. de priuilegiis Doctorum p. 1. q. 13. Peccati mortalis tetra labe ſordere eam inſignium Doctoratus poſtulationem vel acceptionem, tradit Gloſſa Clement. *cum ſit*, de Magiſtris V. *honorem*: in quam etiam ſententiam alios adducit & ſequitur Bonus de Curtili Tract. de Nobilitate parte 3. num. 107. Verba quibus Ioannes Ludouicus Viualdus l. de perſecutionibus Eccleſiæ id exponit, adſcriptu digna videntur. Recenſet ille inter Eccleſiæ perſecutiones, decimam, quæ exiſtit ab indigna Doctoris titulorum aſſumptione: & poſt expenſam ac illuſtratam doctrinæ parandæ in futuro Doctore neceſſitatem, concludit §. *porrò quantus* [Patet itaque ex dictis, quod gradus Magiſterij vel Doctoratus, non poteſt rationabiliter appeti, niſi priùs qui talia ambiunt, ſub diſciplina labores & tædia multa ſufferant, & diſcant ab idoneis præceptoribus, quod poſtea alios docere valeant: quia teſte Vegetio in 1. libro de re milit. cap. 1. nemo facere metuit; quod ſe benè didiciſſe confidit. Et per conſequens, patet reſponſio ad quæſtionem; & quod Doctores noſtri non excuſantur à laqueo culpæ mortalis, ſi indignè aſſumuntur ad gradum. Contra quos Gloſſa ſuper Matth. cap 4. ait: Diabolus multos decepit, honore Magiſterij inflatos,

quibus pro mercede ambitionis suæ, si pœnitentiam non egerint, apud Inferos dabitur LVTEOLA, non autem *Aureola*, quia talis conuenit veris Doctoribus in æterna gloria.] Hæc ille; pro signo Luciferianæ superbiæ statuens, appetentiam Doctoratus, in eo qui verè doctus non sit: Qui tamen in particulari, quoad gradum Magistri in Theologia, tot & tanta deposcit, vt desperanda ferè videatur idoneitas ad eum titulum. Nam teneri qui talis esse affectat, & Grammaticam, & Rhetoricam, & Dialecticam, & Arithmeticam, & Musicam, & Geometriam, & Astrologiam, & Naturalem Philosophiam, & Medicinam, & Iura callere, latè contendit. Nescio an auditurus ipsemet; *Tu es Magister in Jsraël, & hæc ignoras.*

Inferre præterea ex dictis de Doctoris pileo licet, quantoperè peccent, qui pro pecunia, Doctoris pileum & titulum, indigno conferunt. Hoc in Medico & Theologo, à peccato mortali non liberat. Caietanus in summa V. *Doctor*, & Fumus *eodem V.* Et ratio est, quia sunt Medici, ille corporum, hic animarum: ac proinde ingenti cum damno Reipublicæ, proponuntur authenticè, tanquam digni quibus fidatur, in curatione ægritudinum, siue corporis, siue animæ. Anceps verò nonnihil est Caietanus, quem Fumus de more assectatur, an idem sit pronunciandum de Doctore iuris ciuilis. Esse tamen admodùm verisimile, peccare item mortaliter, eos qui in iure ciuili promouent apertè indignos vterque agnoscit, & disertè tradit Sà V. *Doctor*; habetúrque etiam ex Quintiliano Mandosio ad 1[illegible]. reg. [illegible]ancellar. q. 13. & 14. Nec ratio est obscura. Proponunt enim vt

dignos qui Clientum causas suscipiant, aut populis iura dicant, eos qui præ imperitia præstare reuera talia non possunt. Vnde fortuna, & non rarò honor, ac vita Clientum, manifesto periculo exponitur, quantum est in ipsis, attestantibus dignum esse ea munera obire, qui reuera non est dignus. Inter ipsos Ciuilis iuris peritos, peccati mortalis damnat conferre indigno gradum Doctoris in iure, Petrus Lenaudiere Tract. de priuil. Doctorum parte 1. q. 14.

Inferri denique ex dictis potest, diiudicatio agitatæ non ita multo ante controuersiæ, sítne pileus Doctoris cucullo Monastico potior.

SECTIO XI.

Integumenta Capitis Sacrorum hominum apud Ethnicos.

FVERE Ethnicis, fuere Hebræis, sunt hodiéque Christianis, sacra quædam Numini addictorum Capitum tegmina, quæ consequenter ad hactenùs recensita, operæ pretium est attingere.

Quoad Ethnicos, Suetonius l. de genere vestimentorum, obseruat, Romanos triplex pileorum genus habuisse, Sacerdotum & Sacrorum hominum proprium; *apicem, tutulum, galerum.* Apicem, quem aliàs *pileum Epiroticum*, siue *Albanum* vocari ferunt, Straboni πίλημα πυργωτὸν, Dionysius Halicarnass. l. 2. agens de Saliis qui sacra in Palatio celebrabant, ita describit. [Gestant etiam Capitibus, quos vocant *apices*, fastigiatos in coni formam

formam pileos; Græci appellant Κυρβασίας.] Non eſt hæc apicis Sacerdotalis deſcriptio ſic accipienda, quaſi ſolus apex eſſet turbinatus & faſtigiatus in coni aut metæ formam; aut quaſi ſolum id genus pilei, nomen *apicis* proprium haberet. Nam etiam pileum lanatum, cui nomen *tutulus*, metæ figura erat. Et in Albogalero, qui Flaminibus Dialibus vſui erat, & ex pelle hoſtiæ albæ Ioui cæſæ conficiebatur, teſte Feſto, ac Gellio lib. 10. cap. 15. Pontificales Codices exſcribente, apex affigebatur virgula oleagina: vt proinde liqueat verum eſſe quod Viues 2. Ciuit. cap. 15. variis teſtimoniis demonſtrat, apicem quandoque, non pileum totum ſonare, ſed pilei faſtigium duntaxat, ac veluti hapſum. Qui igitur *apex* peculiariter dicebatur, indè à cæteris item turbinatis pileis ſecernebatur, quod pileum ſutile eſſet, circa medium virga eminente. Eum pileum Flamines, amentis, *qui offendices* dicuntur, ſub mentum adductis, religabant: cum ne excideret Capite, tum vt ponè pendere pro libito poſſet ac regeri: Cum alij Flamines apicem, duntaxat ſacra obeuntes, geſtarent, Flamen tamen Dialis, eum ſemper gerebat teſte Appiano l. 1. bellor. Ciuil. & Plutarcho in qq. Romanis: quod tamen ex iis quæ Gellius lib. 10. cap. 15. ex Fabio Pictore & libris Pontificalibus excerpſit, limitandum eſt ad Flaminem ſub Diuo exiſtentem. Nam ſub tecto, liberum erat pileum deponere. Imò neceſſarium fuiſſe Flamini morituro illum deponere, ne inſigne Sacerdotij eſſet inter feralia, obſeruat ſuperiùs, Appianus. A pileorum geſtatione, dictos *Flamines*, quaſi *pileamines*, nonnullorum ſententia fuit, cui adſcriptus eſt Pierius l. 40. Alij tamen

magis

magis probant alias notationes, quas Viues loco allegato, & Lilius Gyraldus Syntagm. 17. *pag.* 458. proferunt; & omnes reuoluuntur ad aliquid Capiti impositum. Absurdissimè verò Suidas V. ποντίφιξ, Flamines Romanis dictos censet, quasi *flumines* à cura fluminis, sicut *Pontifices* à *pontis effectione* denominatos, multi sunt arbitrati. Quomodò hic apex ad tutulum se haberet, ac etiam ad galerum, siue albogalerum, à galeæ forma denominatum, & ex pelle hostiæ confectum, iam attigi.

Sed non est omittendum, fuisse qui Romanum tutulum confunderet cum phrygio amictu, cuius est mentio apud Maronem eo versu.

Et Caput ante aras Phrygio velatus amictu.

Gyraldus Syntagm. 17. histor. Deor. hunc Phrygium amictum accipit de tutulo Romano; quem Fulgentius ad Chalcidium, ait fuisse pallium, quo Sacerdotes ad Sacrificium accedentes Caput tectabant. Sed meliùs antiquus interpres Iuuenalis, ad illud Satyræ sextæ —— *Phrygio vestitur bucca tiara*, ostendit *Phrygium* fuisse tiaram seu galeam Sacerdotis, quæ per malas veniens, mento subligabatur. Vnde lux affunditur Valerio Flacco l. 6. dicenti.

Subligat extrema, patrium ceruice tiaram.

Nec non Senecæ, cuius illa sunt in Thyeste Actu 4.

—— Hoc Phrygius loco
Fixus, tiaras Pelopis.

Quod autem Phrygium per malas veniens subligaretur mento, inde factum videtur, vt Andreas Balensis ex Hebræo Christianus, referente Petro Nannio in Notis ad S. Ambrosij expositiones in Exodum, dixerit; inaures

quas

quas Iacob vnâ cum Idolis ſepeliuit & infodit, non fuiſſe vulgares inaures; (quid enim illæ ad cultum idolorum, vt propterea idolis conſepeliri debuerint?) ſed fuiſſe huiuſmodi tegmen Capitis Sacerdotum, in cultu idolorum aures tegens, quales fuere apud Romanos infulæ: Eáque inaurium interpretatione, exemptum ſibi antiquum ſcrupulum profitetur Nannius. Sed non deeſt alia ratio ſcrupulum omnem eximendi, & inaurium cum idolis nexum monſtrandi, etiamſi de inauribus vulgatis ſermo eſſet, vt dicit Theoph. Rayn. lib. de Stigmatiſmo, ſect. 2. c. 7. poſt D. Auguſtinum q. 111. in Geneſ. & Epiſtol. 73.

Apud alios Ethnicos, certa ſignantur ſacrorum hominum tegmina Capitis. Summus Sacerdos Syriæ Deæ, qui ſolus erat purpuratus, aureo tiara vſus proditur à Luciano libello de Syria Dea, cuius hæc ſunt verba. [Sacerdotes ipſis multi eliguntur; quorum alij quidem hoſtias mactant, alij autem libamenta ferunt: rurſus alij flammiferi vocantur, & alij aræ miniſtri. Veſtis autem tota candida eſt, & pileum in Capite geſtant. Summus autem Sacerdos, alius ac nouus vnoquoque anno ſubrogatur; ſolúſque hic purpuream veſtem gerit, & tiara aurea redimitur.] Sacerdotes Ægyptios & Æthiopicos, Diadorus lib. 4. autor eſt fuiſſe pileatos.

Sacerdotes Perſarũ Sacrificantes, Strabo l. 15. ait geſtare ſolitos tiaras πιλωτὰς καθηκύας ἑκατέρωθεν. Vnus interpres vertit *Filtraceas infulas ex vtraque parte dependentes.* Repræſento contextum ex altera interpretatione. [In Cappadocia, (etenim maxima eſt ibi Magorum multitudo, qui *Pyrethi* vocantur, & multa Perſicorum Deorum templa)

non cultro ſed ſtipite quodam mactant, tanquam malleo verberantes. Sunt & pyratheia, ſepta quædam ingentia, in quorum medio ara eſt. In ea Magi, & cinerem multum & ignem peremnem ſeruant, & eò quotidie ingreſſi, imprecationes faciunt, per horam ante ignem virgarum faſciculum tenentes, pileis infulis velati ex vtraque parte dependentibus; adeò vt vittæ, labia contegant ac malas.]

SECTIO XII.

Tegmina Capitis Sacrorum hominum, apud Hebræos.

ALIVD apud Hebræos fuit tegmen ſacrum Pontificij Capitis, aliud Capitis Sacerdotum; tametſi LXX. & S. Hieronymus, communi *cidaris* nomine vtraque illa tegmina deſignant, vt notauit qui de ea voce diligenter diſſerit Ribera in c. 3. Zachariæ à num. 14.

Pileum Sacerdotalem; (quem tamen Pontificibus quoque communem ſtatuit, ſaluis appendicibus de quibus mox, ſoli Pontifici propriis,) S. Hieronymus ita deſcribit in Epiſtola ad Fabiolam de veſtitu Sacerd. [Quartum genus eſt veſtimenti, rotundum pileolum, quale pictum in Vliſſeo conſpicimus, quaſi ſphœra media ſit diuiſa, & pars vna ponatur in Capite, hoc Græci & noſtri, *τίαραν*, nonnulli *galerum* vocant, Hebræi *Miznepſeth*: Non habet acumen in ſummo, non totum vſque ad comam Caput tegit, ſed tertiam partem à fronte inopertam relinquit: atque ita in occipitio vitta conſtrictum eſt, vt non facilè labatur ex Capite. Eſt autem byſſinum, & ſic fabrè

fabrè opertum linteolo, vt nulla acus veſtigia appareant.] Quid illud vt in Vlyſſæo? Eraſmus diuinauit has in re aliquid iure à Mariano rejectum. Vera illius vocis notio eſt, porticus in qua geſta Vlyſſis depicta cernebantur. Vlyſſem autem cum pileo depingi ſolitum, ex Plinio habetur l. 35. c. 10. Nicomachus enim Ariſtodemi filius, Vlyſſem pileo primus operuit. Pileolus itaque qui in Vlyſſeo multiplici Vlyſſis imagine exornato cernebatur, ſimilis ex parte erat pileo Summi Hebræorum Sacerdotis, iuxta Hieronymum. De eodem Hebrei Pontificis pileolo Ioſephus l. 3. antiquit. c. 8. *alias* 11. hæc in eandem ſententiam habet. [Super Caput, geſtat pileum, non faſtigiatum, neque totum Caput comprehendentem, ſed paulo plus quàm medium. Hic vocatur *maſna emphthes.* Eſt autem tali paratu, vt videatur vitta linea ſæpè in orbem replicata & conſuta, quam ſupernè alia tela integit, vſque ad frontem deſcendens, & per ſuperficiem verticis ſuturarum deformitatem occultans. Hic adaptatur accuratè, ne inter ſacrificandum delabantur.] Corruptè codex Ioſephi, non Latinus modò, ſed & Græcus, vocem Hebræam cidaris Sacerdotalis, ait eſſe *Maſna emphthes* cum legendum ſit *Maſnephthes*, vel *Miſnephthes*, vt inueſtigato themate è quo ea vox prodit, rectè aduertit Ribera Zach. 3. n. 14.

Cæterùm vt appareat, quid cidaris Pontificia ſupra Sacerdotalem proximè ex Ioſepho expreſſam haberet, audiendus eſt idem Ioſephus, mox de proprio Summi Sacerdotis ornatu differens, & tegmen Capiti eius impoſitum, deſcribens. Sic porrò habet Ioſephus. [Pileo quali cœteri Sacerdotes, vtebatur: ſuper quem extabat

alius consutilis, ex hyacintho variatus. Hunc aurea corona triplici ordine circundabat, in qua spectabantur calyculi aurei, quales videmus in herba, quæ apud nos vocatur *daccharus*, apud Græcorum herbarios *hyoscyamus*. Quòd si quis, aut visam aliquando non satis animaduertit, aut nomine tenus auditam de facie non nouit, huic etiam describere eam non grauabor. Herba est tres palmos sæpè in altitudinem excedens, napo similem radicem habens: vix enim hac parte, est alia similior; folia verò apio-hæc è ramis emittit calyculum ipsis inhærentem, vestitúrque tunica quadam, quam exuit fructu ad maturitatem tendente. Calyculus autem est, quantus articulus minimi digiti, circumferentiam habens crateri similem. Quod ipsum clariùs faciam propter ignorantes. Ima sui parte circa fundum, dimidiato globo est rotunditate similis, mox in processu, paulatim coarctatur; donec in extremitate rursum dilatatus in labrum exeat, mali punici vmbilico incisuris simile, cui operculum orbiculare inhæret, quasi de industria tornatum, eminentes habens incisuras quas dixi, vt in malo punico, aculeatas, & in acutos mucrones desinentes. Continet autem sub operculo fructum per totum calyculum, herbæ Sideritidis semini similem. Florem verò fert, qui papaueris videri possit. Eiusmodi corona, ab occipitio circum tempora vtraque, procedebat: nam frontem isti calyculi non ambiebant; Sed ceu lorum quoddam latum aureum, quod Sacris characteribus Dei nomen incisum habebat.]

Videtur Iosephus coronulas soli Pontificiæ cidari adscribere, cum hîc eas expresserit, non item describens cidarim

cidarim Sacerdotalem. Lyranus tamen in c. 39. Exodi, in Sacerdotali quoque cidari, agnoſcit coronulas; non quidem aureas, quales erant Pontificiæ, ſed byſſinas. Quod videtur diſertè habere Scriptura Exodi 39. v. 25. vbi ſic mandatur. *Facies & tunicas byſſinas opere textili, Aaroni & filiis eius, & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo.* Quid clarius? Et ex his Sacerdotum coronulis byſſinis, denominari potuere coronati. Qua ratione expedire fortaſſis liceat, nodum quem Proſper. Stellartius in opere de Coronis, habuit pro Gordio, in D. Auguſtini ſerm. 13. de tempo. Ait enim ibi S. Auguſtinus. [Tunc ille Simeon ſenex, famoſus, annoſus, probatus coronatus, tunc cognouit, tunc adorauit, infantem.] Hæret Stellartius, quomodò dictus Simeon, *coronatus.* Hoc puto de multis Simeonis meritis accipiendum conſentaneè ad locum ex vita S. Epiphanij §. de Philoſopho conuerſo. [O qui geſtas coronam, Epiphani.] Ideſt ô vir multorum meritorum: fauet item locus in vita Simeonis Sali 1. Iulij de corona ſolitudinis toleratæ, & de corona animarum Deo oblatarum meritis & labore ſapientis illius fatui. Eſt enim corona Symbolum meritorum; vnde qui inibant coniugium, coronabantur in ſignum ſeruatæ illuc vſque pudicitiæ, & victoriæ de hoſte interno per conſeruatam corporis integritatem. Ideóque cum celebrabantur ſecunda nuptiæ, præter alium apparatum qui deerat, omittebantur quoque coronæ nuptiales, vt S. Chryſoſtomus tradit Tractatu altero ad viduam iuniorem, ſiue libro de non iterando coniugio *pag. mihi* 539. Erat ergo ea corona in primis nuptiis, ſymbolum inſignis virtutis, & præclarorum meritorum,

ob ſeruatam ad eum diem caſtimoniam. Et ſimiliter qui multorum eſſe meritorum ſignificatur, poteſt dici *coronatus.* Qua ratione (vt dixi) Simeonem ſenem, multorum meritorum virum, dictum eſſe ab Auguſtino coronatum, alibi cenſui. Sed fortaſſis poteſt quoque, ex doctrina propoſita, de coronato Sacerdotum Iudaicorum Capite, erui ratio alia eiuſdem denominationis. Non enim eſt improbabile Simeonem fuiſſe Sacerdotem, vt S. Cyrillus Hieroſol. homil. de occurſu Dom. & S. Epiphanius l. de Prophetarum vita, tradiderunt; quamuis Maldonato & Ianſenio ſecus viſum ſit, ob ſilentium Lucæ de ea prærogatiua: quod tamen non eſt adeò firmum argumentum, vt probabilitatem ſententiæ contrariæ prorſus excludat. Inhærens ergo ei ſententiæ D. Auguſtinus, Simeonem inter Sacerdotes habere potuit, atque adeò *coronatum* denominare. Eſt enim ſua Sacerdotio corona, iuxta illud Rabbi Simeonis in Capitulis Patrum. [Tres ſunt coronæ; corona Legis, Sacerdotij, & Regni: corona autem boni nominis, aſcendit ſupra omnes.] Apud ipſos quoque Ethnicos, *coronatum*, idem ſonare quod gerentem Sacerdotium, probat Paſchalius l. 4. de Coro. c. 13. ex eo quod Theopus apud Plutarchum de Socratis Dæmonio, iugulans Cabirichum Sacerdotem Tyrannorum fautorem, dixit; [Iace cum his quibus es adulatus: Neque enim liberis Thebis, tu coronabere:] id eſt *Sacerdotium geres.* Addit enim continenter; [Neque poſthac ſacrifices illis diis, quorum Numina periurio violaſti, dum ſæpè pro hoſtibus vota feciſti.] Tertullianus item l. de Idol. memorat aureas prouincialium Sacerdotum coronas: & Prudentius corona repexum aurea

Sacerdotem deſcribit. Eſt enim regium quid, aut etiam regio principatu multò ſublimius, Sacerdotij maieſtas: vt proinde mirum videri non debeat, auream coronam tametſi regium inſigne, adſcribi Sacerdotibus. Potuit ergo D. Auguſtinus ei inhærens ſententiæ, quæ Simeonem cenſuit Sacerdotem, denominare eum *coronatum*, quia verè apud Hebræos, coronabantur Sacerdotes: ſin minùs omnes corona aurea quæ ſummi Pontificis propria erat, at lanea, vt dictum eſt.

Pontificem autem Hebræorum, ob præcellentiam ſupra Sacerdotes reliquos, aurea corona ſplendere par fuit, vt quanto aurum lanæ præſtat, tanto ipſum cœteris præſtare Sacerdotibus, fieret manifeſtum. Celebrat magnificè eam Pontificiam Hebræorum cidarim, Siracides c. 45. v. 14. quem locum ex Ioſepho proximè adducto, illuſtrat ibi Ianſenius. Vocat Siracides tegmen illud Pontificium, *gloriam honoris*, ideſt claritatem & veluti emphaſim ac præcellentiam honoris, tantæ ſublimitati meritò debiti. Vocat præterea *opus virtutis*, ſiue *fortitudinis*; quia erat opus repræſentans autoritatem & poteſtatem Pontificiam. Addit fuiſſe *deſideria oculorum ornata*, quia micabant in eo opere quæ viſum mirabiliter paſcerent ac oblectarent. *Sic pulchra, ante ipſum*, (Aaronem primum Hebræorum Pontificem,) *non fuerunt talia, vſque ad originem*. Fuerunt tamen poſt ipſum pulchriora, vt mox attingam.

SECTIO

SECTIO XIII.

Quæ Nostrorum Pontificum, Cardinalium, & Episcoporum Capitis tegmina.

PONTIFICIA Hebræorum cidaris proximè tacta, non obscuram præferebat imaginem cidaris Pontificiæ Christianæ, vt dicitur, in præfatione ad opus de attributis Romani Pontificis, cui titulus *Corona aurea super mithram.* Continet enim Pontificium hoc insigne, triplicem coronam, supra simplIcem Episcoporum inferiorum mithram. Inuentum vt plerisque visum, Bonifacij VIII. in quo multa mysteria detegunt Antonius Mazaronius libello de tribus Pontificiis coronis, & Carolus Paschalius l. 9. de Coronis c. 14. & l. 4. c. 21. Fuisse tamen hoc gestamen antiquius quàm ipsi arbitrentur, nec à Bonifacio adinuentum, vel (quod alij sunt arbitrati,) à Paulo II. primùm inductum; sed à Paulo cum exoleuisset, fuisse reuocatum, monuit Iacobus Cardinalis Papiensis l. 2. Commentar. de rebus Pauli II. Sed quando coronas hinc iampridem ablegauimus, non est in ista hærendum, sed obiter duntaxat dicendum, eam nunc, vnico texto, mitram & diadema comprehendere, ad binas Pontificis potestates insinuandas: æquè ac in Pontifica Hebræorum cidari, idem expressum esse, notauit Iosephus 3. antiq. c. 8. & attingit etiam Philo l. 3. de vita Mosis. Siue autem operis maiestatem, siue mysteria eo comprehensa quis attendat, vel perfunctoriè; liquidò deprehendet, tantò magnificentius esse hoc nostri Pontificis

tificis gestamen supra Aaronicum, quanto differentius præ Hebræo Pontifice, nomen hæreditauit.

Sed his in præsentia dimissis, integumentum Pontificij Capitis quasi vsuarium, est *camelaucum*: Ita legendum, non vt apud Suidam *camelauxin*; vel vt apud Bedam l.3. de tabernac. c. 8. *camelaucum*, vel *calamacum*. Nec magis cōmodè Achmet Onirocriticus c. 219. vocat *calymauchium*. Ethymologicon, deriuat eam vocem παρὰ τὸ ἐαύνειν τὸ καῦμα, *quod prohibeat calorem*. A Beda supra, dicitur esse pileus, in modū paruulæ cassidis; extēsus supra summitatē Capitis. Huiusmodi ergo Capitis tegmine, vti solitum Romanū Pontificē, scribit Anastasius *in Constantino Papa*, cuius magnificentissimum ingressum Constantinopolim, describens, ait. [Pontifex & eius primates, cum sellaribus Imperialibus, sellis & frœnis inauratis, simul & mappulis, ingressi sunt Ciuitatem: Apostolicus Pontifex cum camelaugo, vt solitus est Romæ procedere.] Non videtur hoc tegmen Capitis tum Pontifici vsuarium, aliud fuisse quàm pileolus purpureus, quo semper operitur; cuiusmodi Camelauciis vsos item Imperatores, docemur ex Constantino Porphyrogenito in Chorographia. Alterius materiæ erant, quæ eo nomine passim apud Italos donabantur Capitis tegmina, quæ Cedrenus in 1. ita memorat. [Est & aliud genus Sportæ, quæ pilei loco Capiti imponitur; Italis *Camela* dicta, vnde & *Camelaucia*.] De Camelaucio, pluscula Rosueydus in Onomastico V. *Camelauchium*.

Secundùm Pontificem, eminent in Dei Ecclesia Cardinales, vt latè probat Manfredus l. de Cardinalibus c. 6. & Albanus de Cardin. q. 6. Cardinalibus ergo pileus &

galerus ruber, concessus primùm ab Innocentio IV. in Concilio OEcumenico Lugdunensi anno 1244 vel anno 1245. (vt Spondanus in Breuiario statuit.) in peruigilio Natalis Domini, creatis 12. Cardinalibus eo loco dignissimis, inter quos Hugo de S. Caro Ord. Prædicatorum, scriptis gestísque notissimus. Non desunt tamen qui multo antiquiorem pilei rubri vsum fuisse contendant, & initio omnibus Episcopis fuisse communem statuant. Ita Erasmus l. 3. de ratione concionandi; eo referens factum D. Augustini, qui repudiauit pileum *pyrrhum*, idest *rubrum*, dicens talem byrrhum decere Episcopum, at non decere pauperem Augustinum. Ita vir Sanctus serm. 50. de diuers. Verùm neque D. Augustinus repudiauit pileum *pyrrhum*, vt absurdè refertur: neque byrrhus quem ob pretiositatem repudiauit, erat merum Capitis tegmen, cuiusmodi est hodiernus Cardinalium pileus, atque galerus. Æquè extra rem est quod Pancirolus l.1. thesau. var. lect. iuris c. 81. ait *byrrhum* significare pileum quadratũ, quod probat ex Actis S. Cypriani, qui Capite minuendus byrrhum deposuit. Sed quid hoc ad pileum quadratũ, vel etiam ad pileum? Non minùs absurdè vetus Iuuenalis Scholiastes ad illud Satyræ octauæ.

—— Si nocturnus adulter

Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Existimauit his verbis significari, quem Græci *Κόκκον*, Latini *byrrhum* appellant. Absurdè omnino. Nam *coccus*, granum est valdè rubens; vnde vestes *coccineæ*, vel neutro genere *coccina*, apud Martialem l. 2. epigr. 43. aut *coccea*; vt habet lectio emaculata apud Ieremiam, eo versiculo, *qui nutriebantur in cocceis* (vulgo minùs aptè,) *in croceis, amplexati*

plexati sunt stercora. Quid igitur cocco & byrrho? cum coccus grani vel coloris nomen sit, byrrhus verò indumenti, quod poterat non esse pretiosum, quale semper est coccineum? Nam *byrrhum* fuisse quoque pauperibus accommodatum, Augustini proposita verba demonstrant, nec non Acta S. Deicoli c. 4. & habetur etiam ex illo Persij versu Satyra 1.

Scis comitem, byrrhi tetra donare lacerna.

Nec non ex illo Ausonij ad Drepanium.

Nobilis horribili iungatur purpura burræ.

Burrum enim dicebant antiqui, Festo teste, quod postea *ruffum*, vel græca voce *byrrhum* est dictum. Quanquam S. Gregor. l.7. reg. epist. 5. *byrrhum albam*, in baptismo datam agnoscit. Denique in Cod. Theodos. cum habitus cuique pro conditione definitur. lib. 14. l. *sine exceptione* tit. de habitu, in hunc modum legimus. [Seruos omnium, (quorum tamen Dominos sollicitudine constat militiæ non teneri,) aut byrrhis vti permittimus, aut cucullis] Vbi vides, byrrhum aliquem, fuisse vile indumentum, & seruis accommodatum. Esto possint item dari byrrhi pretiosi, quales à se ablegabat D. Augustinus, & à Monachis Isidorus in regula c. 14. nec non Cassianus l. 1. c. 7. E contrario, Episcopis in vsu fuisse byrrhos, legimus: vt S. Athanasio ex Palladio in Laus. c. 51. S. Nonno ex Actis Pelagiæ pœnitentis c. 11. S. Brictio ex Gregorio Turonensi l. 2. histor. Franc. c. 1. & ex Honorio serm. de S. Brictio. Item S. Cypriani acta ferunt, cum plectendus esset, exuisse *byrrhum*; inde Dalmaticam, & sic in linea expectasse spiculatorem. Alibi dicitur exuisse se *lacernum byrrhum.* Vbi iunguntur *byrrhus*

& *lacerna*, quæ Seuerus 1. Dial. c. 14. discriminat, byrrhum rigentem statuens, lacernam verò fluentem. Erat ergo byrrhus in vsu Episcoporum; proindéque potuit esse pretiosus: vnde in Concilio Gangrensi c. 12. compescuntur sub anathemate, Monachi qui palliis vtentes, damnabant vtentes byrrhis cum reuerentia. Quod Cujacius ad lib. 11. Cod. tit. 8. de vestib. holos. *byrrhos* fuisse sericas vestes censuit, quas Græci Βήρους appellabant, vt aiunt Zonaras, & Theodoretus ab eo adducti, non placet: Cum byrrhum fuisse genus vestis quod seruile esse poterat, nec pretiosum necessariò erat, sit demonstratum. Plura de byrrho Laurentius Landmeter l. 1. de vet. Cler. Mon. parte 1. c. 12. Salmasius ad Vopisci Carinum, Rosuedius in Onomast. V. *byrrhus*. Molanus l. 3. de Canonic. c. 8. Lælius Bisciola tom. 2. subsec. lib. 16. cap. 8. & Pennotus l. 1. histor. Canon. regul. c. 22. qui concludit, *byrrhum* fuisse cappam cum caputio, cuiuscunque demum esset coloris. *Palliolum* vocat Gregorius Turonensis agens de S. Brictio, qui in suo byrrho prunas collocauit ad innocentiæ suæ assertionem; vt suspicio esse possit, byrrhum fuisse pallium multo breuius, quale super albam tunicam gestant Episcopi. Qualecunque verò indumentum fuerit; (venit enim nomine vestis, & eius definitionem admittit, ex Martiano Capella de nupt. Philol. l. 4.) longè aliud fuit à pileo rubro, nec fuit solis Episcopis peculiare Capitis tegmen, vt blaterabat Erasmus.

Pileum itaque & galerum rubrum, qui ex Innocentij IV. decreto quod referebam, Cardinalibus in vsu est, nunquam fuisse proprium Episcoporum, ratum esto.

Quanquam aliquos Antistites extra Cardinales, post Innocentium IV. id genus tegminis sibi arrogasse, intelligitur ex Pauli II. decreto, & pœnis in delinquentes statutis, vt Platina qui aderat, scribit in Paulo II. Vsus tamen legitimus, Cardinalium duntaxat semper fuit: quos Martinus Polonus qui Innocentij æuum attigit, testatur purpureo illo Colore donatos, vt meminissent, si res ferret, occumbendum sibi esse pro Ecclesia, & ceruices gladio messori subiiciendas. Acris enim hyems à Federici II. Imperatoris malignitate, Ecclesiam infestabat, nec deerat Martyrij occasio. Eodémque reuoluitur, quod ait Ludou. Viualdus in Opere Regali, Tract. de 12. persecutionibus, in suasione ad Carolum de Carreto creatum Cardinalem. [Pileus (inquit,) rubeus datur Cardinalibus, quia igne amoris & charitatis, pro Ecclesia Christi ardere debent, & ex Charitate omnia facere, vt mente ac spiritu, etiam Martyrio non deficiant.] Idem fortitudinis & charitatis siue incentiuum siue monimentum, ex attributo Cardinalibus purpureo Colore, proponit S. Antoninus 3. p. summæ maioris titulo 21. cap. 1. §. 2. & Ciaconius in Innocentio IV. Et eodem recidunt quæ in hanc rem profert Petrus de Alliaco l. de potest. Eccles. par. 1. c. 3. Possumus etiam meditari cum Facundo Hermianensi l. 12. c. 4. Zenonem Imperatorem admonente, purpuræ colorem, significare flammam curarum, quibus perpetuò circundari debent Cardinales. [Si hoc ipsum (aiebat Zenoni Facundus,) quod tibi omnia licent, caminum esse tuæ probationis intelligeres, etiam ipsius purpuræ qua vestiris, specie, idest colo-

re, ſemper admonitus, velut in medio flammæ te crederes conſtitutum.]

Germaniſſima tamen ratio purpuræ Cardinalibus attributæ, petenda videtur, ex ſignificatione participij, aut potiùs viciniæ, poteſtatis Cardinalium ad ſummam & Regiam Pontificis in Eccleſia poteſtatem. Fuit enim purpura iam olim, Regium indumentum: vt idcirco Conſtantinus Magnus, vſum purpuræ Pontifici Romano in ſignum Regiæ poteſtatis attribuiſſe legatur, & eo priuilegio caruiſſe Patriarcham Conſtantinopolitanum teſtetur Balſamon in prima Meleta: [quia (inquit) non coronatur loco Regni: & idcirco neque cocco tinctis calceis ſe ſpectandum præbet, neque alio priuilegio veteris Romæ vtitur.] Apud Nicetam Choniatem l. 1. hiſtor. Alexandr. datis purpureis calceis deſignatus eſt Imperator, ſimiliter apud Nicephorum Gregoram l. 4. Irene filia Alexij, quia deſtinata hæres Imperij, iubetur rubras inducere. Literæ rubro ſigillo & ſerico munitæ & conchæ ſanguine pictæ, propriæ erant Imperatoris. Videſis Nicetam Choniatem l. 1. de geſtis Manuelis *ferè initio*, & Georgium Logothetam in Chronico Conſtantinopol. Ipſi Domeſtici Imperatoris vt ſpectare ad eius familiam agnoſcerentur, Clauo purpureo veſtem inoculabant, vt affirmat S. Dorotheus doctr. 1. Vt ergo innueretur coniunctio Cardinalium cum Romano Pontifice, tanquam Eccleſiæ Principum cum Rege, donati ſunt purpura. Et videre eſt apud Georgium Logothetam in Chronico Conſtantinopol. *pag. mihi* 399. Pelagium Romani Pontificis Legatum, (vtique Cardinalem,) ante

Inno

Innocentium IV. habuisse talaria purpurea, & vestem, ac sagum, ac etiam frœnum purpurei coloris; in signum participatæ Regiæ in Ecclesia potestatis summi Pontificis. Eodem ergo spectat pileus, & galerus purpureus Cardinalium ab Innocentio IV. attributus. Nam vestem purpuream, communem omnibus Cardinalibus, fecit post Innocentium IV. Bonifacius VIII. vt in eius vita asserit Ciaconius, & Hieronymus Albanus de Cardinal. q. 8. quanquam plures tribuant Paulo II. à quo id statutum dicunt anno 1464. Sabellicus Ennea 9. l. 6. Platina, & Volaterranus. Quanquam Azor Tomo 2. l. 4. c 3. q 18. coccineum duntaxat pannum ad ephippiarium instragulum à Paulo Cardinalibus concessum, tradit.

Et congruit sanè Cardinalibus vestis eo colore, tum ob coniunctionem cum Summo Pontifice nunc tactam, tum etiam quia eorum est Duces agere in præliis Domini. At præliantibus & maximè Ducibus, apposita est vestis rubra & purpurea, ídque est quod Plinius lib. 22. cap. 2. coccum ait Imperatoriis dicatum paludamentis. Et ita olim tulit vsus, quod de Laconibus agens sic tradit Ælianus l. 6. var. histor. c. item 6. [Purpuram in præliis induere, necessitas fuit. Color ipse habet nescio quid augusti. Deinde fluorem sanguinis è vulneribus occulit. Denique cum purpuræ aspectus acrior sit & terribilior, hostem percellere potest.] Sic rectè, eum locum ab alio Interprete luxatum, exprimere par est. Carthaginensibus pugnantibus idem color placuit, ex Silio cuius illa sunt l. 3.

—— Rubræ velamine vestis,
Ars erat in pugna fusum occuluisse cruorem.

His

His rector fulgens ostro super altior omnes
Germanus nitet Annibalis.

Iberes purpureis vestibus in pugna amictos more patrio, fuisse hostibus terribiles, prodit Polybius lib. 3. Potuit ergo hanc quoque ob causam, præter aliam iam propositam, attribui Cardinalibus purpura, tanquam Ducibus in bellis Domini; aut Triariis in præliis Ecclesiæ, contra Satanam & Dei hostes.

Si quis malit ad dignitatem in Ecclesia veluti Senatoriam, vsum purpuræ Cardinalibus attributæ referre, non refragabor. Senatorum quippè Ecclesiæ munus, dignitate Cardinalitia conferri, Palæotus in Opere de sacris consultationibus, & alij tractantes de Cardinalibus, agnoscunt. At purpura Senatoribus in vsu erat. Idque est quod Plinius l. 9. c. 36. ait, purpuram distinguere ab Equite Curiam. Nec illud ab hoc loco alienum, quod Plinius ibidem ait, purpuram Diis placandis aduocari, omnémque vestem illuminare; nimirum quia prætexebatur. Addit Hieronymus Catena, dissertatione de concedendo Cardinalibus è Religione assumptis, pileo rubro; qui inter Philosophos sapientiæ laude fuere celeberrimi, purpura esse amictos, Empedoclem, Hippiam, Gorgiam, Porphyrium, & alios: quod vnde habuerit, mitto quærere. Hæc omnia ad purpuram Cardinalibus attributam, non difficile possunt accommodari; & nominatim ad pileum purpureum, cuius vsus ad Gregorium vsque XIV. negatus Cardinalibus è Monachismo assumptis ad istos quoque ab eo Pontifice extensus est anno 1591. Nono Iunij.

In pileo Crux supernè efformatur, æquè ac in pileo Clericorum.

Clericorum. Vnde etiam monentur Cardinales, tesseram hanc Regiæ suæ dignitatis, non minùs Crucem & Martyrium præferre, quàm coronam Regiam, cui nomen *Martyrij*, in scriptura inditum, notauit Procopius in l 4. Reg. ad c. 11. Sanè S. Carolum Borromæum, quo flagrabat Crucis amore, nunquam purpureum pileum suum Cruciatum, deponere solitum, & in ipsa etiam ægritudine extremos trahentem spiritus, eo amiciri voluisse, produnt eius Acta pleniora. De hoc pileo, librum edidisse fertur Scapius, hactenùs mihi non visum.

Vnum singulare pilei huius priuilegium proferunt aliqui, vt si alicui reo dum ad supplicium deducitur, super caput ab obuio Cardinali imponatur, liber dimitti debeat, effugiátque supplicium. Non secus ac olim, vestales, referente Plutarcho in Numa, si casu incidissent in reum morti addictum, exoluebant illum & subducebant cruciatibus. Tradunt quod dixi de Cardinalibus, Bald. in l. addictos C. de appellat. & ibidem Abbas & Salyc. & Paulus de Castro. Cepola cautela 2. Barbat. Tract. de præstant. Cardin. q. 9. Iason §. *pœnales*. Instit. de action. Hippol. de Marsil. singul. 273. Martinus Laudensis Tract. 1. de Cardinal. q. 6. & tract. 2. q. 47. Felin. ad c. *quærenti* de Offic. deleg. Tiraquellus de pœnis causa 55. Marquardus de Susanis tract. de cœlibatu Sacerdotum non abrogando cap. 9. num. 26. Hieron. Albanus de Cardinal. q. 42. qui vnum adducit in contrarium Antonium Corsetum in suis singularibus vers. *Cardinalis*, & singula eius argumenta dissoluit. Fatetur tamen Albanus, excipi crimina quædam, vt læsæ majestatis, & falsi;

Idem de crimine falsi, notant plerique adducti à Cenedo p. 2. collectan. ad Decretales, Collect. 26. & 115. num. 4. ac 139. num. 10.

Cœterum quod de pileo rubro dictum est, æquè aptari potest ad rubrum galerum, quo item vtuntur Cardinales. Et simili galero rubro ob similem finem donatum piissimum Regem Scotorum Vuillelmum ab Innocentio III. insupérque ense, scribit Hector Boëthus.

Episcopis peculiare Capitis tegmen est, viridis galerus, & mitra. Vtuntur quidem mitra alij quoque; sed vel prout Episcopi, vel ex priuilegio: quod in Abbatibus improbabat Petrus Bles. Epist. 90. & S. Bernardus ad finem Epist. 42. Viridi autem galero, vtuntur soli Episcopi, ita vt in Clero Christiano, hæc sit nota gradus in religione sublimioris, sicut Petrus Bellonus l. 3. obseru. cap. 24. notauit, apud Turcas, viridem tiaram, esse majoris religionis insigne, nec caligarum aut vestium viridium vsum vlli concedi, præterquàm iis inter ipsos nobilioribus, qui ad Mahumetem genus suum referre possint. Nolo ego ex adeò cœnosa scrobe haurire vsum Christianum, hac in parte vigentem. Sed malim dicere, viridem colorem admonere vigentis studij, quod viuidum sit, nec marcescat. Sicut plantæ quamdiu virent, vigent; nec vel à colore sub nube torrente tabescunt, vel ab vligine nimia putrescunt. Quid si etiam viror, qui in herbis nota est propagationis, iuxta illud Genes. 1. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen.* Commoneant qui eius coloris galerum præferunt, non esse illis otiandum; sed eorum esse, propagare sobolem sanctam Deo, in agro Ecclesiæ? Viderint verò quibus

venustas

venustas muneris Episcopalis arridet, ne significatum sit illis hunc esse virorem mox exsiccandum. Sicut corporea pulchritudo mox marcens, caducitate fœni virentis mox exsiccati, adumbratur in Scripturis, vt perpulchrè prosequitur S. Ambros. 3. hexaëm. c.7.

Mitra Episcopalis bicornis, & patulo curuamine supernè hians, respondet pileo cornuto priscorum Sacerdotum Ethnicorum, quem in Nabide Ammonis Sacerdote, sic describit Silius l.15.

Ardebat gemma garamantide, cærula vestis:
Vt cum sparsa micant stellarum lumina cœlo,
Et gemmis galeam clypeúmque accenderat auro:
Caßide cornigera dependens infula, sacros
Præ se terrores Diuúmque ferebat honorem.

Cornuta item erat Bachi mitra, vt meminit Lucianus in Bacch. indéque Bacchus Κεράσφορος siue *corniger*, est denominatus. Non nemo mitram vocat *infulam*. Imo Hugo Victorinus l. 1. de Sacram. c. 55. mitram, tiaram, infulam, pileum, pro eodem accipit. In rigore tamen, aliud fuit *infula*, aliud *mitra*. Infula enim erat fascia lanea, partem Capitis capillo tectam ad bina tempora aperiens, vtrinque astricta ac dependente vitta; vt propterea vittæ & infulæ sæpè confundantur; in quam rem disserit copiosè & eruditè Bernartius ad l. 5. Thebaidos Statij ad V. 678. ac proinde idipsum erat *infula* in Pontifice, quod *diadema* in Rege: Videsis Paschalium l. 4.c.22. At mitra aliter se habet, vt notum est. Non rarò mitra, *phrygium* dicitur. Vt cum S. Cælestinus I. dicitur misisse S. Cyrillo *phrygium*. Baronius quidem anno 430. id accipit de pallio, indice plenissimæ potestatis. Nicepho-

rus autem l. 14. c. 34. id accipit de mitra. Nam eodem modo accipitur phrygium in Edicto Constantini, quod agnoscit ea in parte Leo IX. Epist. ad Michaelem & Leonem cap 13. Item S. Isidorus l. 19. Orig. c. 31. *phrygium* interpretatur, pileum Caput protegentem. Optimè Suggerius Abbas in vita Ludouici Crassi. [Circundantes Capiti eius phrygium, ornamentum Imperiale instar galeæ circulo aureo concinnatum, imponunt] Et optimè quoque ex ipsis Græcis hanc Phrygij notionem illustrat Eugubinus sub finem libri primi contra Vallam *pag. mihi* 263. Phrygium ergo à Cœlestino transmissum Cyrillo, est mithra phrygio opere constans; quali fortassis post Constantini donationem vtebatur Romanus Pontifex. Quod enim in eo donationis Constantini edicto, Balsamon, *lorum* cuius ibi quoque fit mentio, accipit pro mitra, rectè reiicitur à Gretsero ad Codinum l. 1. c. 16. n. 12. Disertè enim in edicto illo, *lorum* secernitur à *Phrygio*, quod mitram sonare non est dubium. Nouum porrò videri non debet; quod mitram à Cœlestino transmissam dicamus ad S. Cyrillum, cum constet Gregorium VII. transmisisse B. Anselmo Lucensi [mitram Capitis sui, tanquam potestatem suam ligandi & soluendi,] vt refert Baronius anno 1085. Similitérque Innoc. II. ablatam de Capite suo mitram, Capiti S. Malachiæ imposuit, indicem plenitudinis potestatis. Sic igitur sentio de phrygio ad S. Cyrillum transmisso, à Cœlestino Papa, quo postea vsos S. Cyrilli successores, prodit Nicephorus. Ex quo vides, vsum mitræ esse in Ecclesia perantiquum, quamuis recentius sit, vt auro, & attextis gemmis exornetur : quod non ante

annos

annos ſexcentos accidiſſe, ſcribit Onuphrius in calce libri de vocibus Eccleſiaſticis obſcurioribus. Et ſanè mitra S. Sylueſtri, Auenione Romam tranſmiſſa, linea erat & alba, eámque procedentem geſtaſſe Eugenium IV. ſcribit in eius Actis Platina. Et veriſimile eſt, fuiſſe mitram, qua ante phrygium à Conſtantino acceptum, vtebatur S. Sylueſter; vel certè fuiſſe mitram minùs ſolemnem, & quaſi vſuariam. Qui autem ſcripſit, vſum mitræ ante annos ſexcentos fuiſſe Eccleſiæ incompertum, vel ex hoc exemplo ſatis reuincitur. De ſignificatione geminorum cornuum mitræ Epiſcopalis, varij varia ſtatuunt. Petrus Gregorius l. 15. Syntagm. cap. 12. exiſtimat inſinuari binis illis cornibus, neceſſariam Epiſcopo cognitionem vtriuſque Teſtamenti. Paſchalius l. 4. de Coro. cap. 21. putat ſignificari geminas dotes præcipuas, Epiſcopo conſentaneas; ſcientiam videlicet, & ſanctitatem. Quo eodem iure dicere licet, ſignificari charitatem in Deum & in proximum, Epiſcopi propriam quarto modo. Vel certè ſignificari ſui & aliorum curam. Eo quippè Bleſenſis ſerm. 40. refert binos cereos ardentes, quos ait adhiberi, cum Pontifex Romanus, aliquem inaugurat. Quodcunque horum eligatur, perinde eſt ad rem noſtram.

SECTIO XIV.
Pileus Sacerdotum & Clericorum.

RELIQVO Clero communis eſt pileus, quem etiam Epiſcopi extra ſolemnitates vſurpant. Alicubi tamen non Clerus vniuerſus; ſed ſoli Sacerdotes, aut qui in Clero eminent iam inſigniti ſacro ordine, pileo vtuntur. Ita ſeruatur in Eccleſia Metropolitana Lugdunenſi, in qua nulli infra Sacerdotes, ſiue in choro, ſiue extra chorum, conceditur vſus pilei, præterquàm iis è prima nobilitate Canonicis, (*Comites* paſſim audiunt, titulo ei gradui conſertò,) qui iam ſubdiaconatu ſint initiati. Cæteri omnes, ac ipſi etiam Comites nondum ſacro ordine inſigniti, nudis Capitibus in choro adſunt, & domum nudis regrediuntur Capitibus, vt me vir Doctus Comitis primarij frater Ioannes à S. Albino admonuit. Affine eſt, quod item apud Gotthos ſoli Sacerdotes, omnibus laicis excluſis, ſunt pileati. Audi enim Iornandem l. de rebus Gotthicis num.35 [Dicerus Gotthus è Gotthorum gente, elegit nobiliſſimos & prudentiores viros, quos Theologiam edoctos, fecit Sacerdotes, nomen illis *pileatorum* contradens: (vt reor,) quia opertis Capitibus tiaris, quos *pileos* alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam verò gentem, *Capillatam* dicere iuſſit; quod nomen, Gotthi pro magno ſuſcipientes, adhuc hodie luis cantionibus reminiſcuntur.] Viderit Curioſus Lector cui ſano D. Auguſtini Codice frui contigerit, num tale quippiam de Africanis ab eo inſinuetur, Tract. 7. in Ioan. cum de ſeductione Chriſtianorum, per adhibitum

bitum

bitum dolosè nomen Christi. Nam noster quidem Codex fœdè corruptus est, nec bonus sensus elici potest ex illis verbis. [Noui aliquo tempore, illius pileati Sacerdotem, solere dicere; & ipse pileatus, Christianus est.]

Forma pilei Clericalis, inter Christianos non est vbiuis eadem. De extremis orbe toto Moschis, ita Sigismundus Baro Commentario de rebus Moscouiticis. [Sacerdotes vestitum propè laicorum habent, extra biretum paruum & rotundum, quo rasuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres superimponentes: aut pileo oblongo ex castorum pilis, colore grisco vtuntur] vsus huiusmodi oblongorum pileorum, frequens est Clericis in oris Septentrionalibus. Alicubi forma pilei Clericalis est rotunda, vt videre est apud Barbosam allegat. 9. Passim alibi vsurpatur forma quadrata, quam pilei formam ad Clericos Christianos deriuatam esse à Regibus Persarum, Armeniorum, ac Medorum, affirmat Pancirolus l. 1. var. lect. iuris c. 21. Persas quoque & Lydos Dynastas, pileo quadrato vsos, ait Caracciolus ad regulam Theatinor. parte 2. cap. 2. §. *pileus* adducto Dionysio Halicarnasseo l. 3. Sed Dionysius non agit de tegmine Capitis, sed de veste quam Lydis & Persis fuisse quadratam, (cuiusmodi apud nos est Diaconorum,) obseruat Hadrianus Iunius l. 1. animaduers. c. 13. Verba Dionysij rem clarè conficiunt. Describens enim reditum Legatorum Ethruriæ, ad Tarquinium, ait eos attulisse. [Principatus insignia, quibus suos Reges ornare consueuerant; coronam Regiam, & sellam eburneam, sceptrúmque in summitate habens aquilam, & purpuream tunicam auro distinctam, purpureúmque amiculum varium,

rium, qualia Lydorum atque Persarum Reges gestarunt: nisi quod non quadrata, vt illa, sed figura erat semicirculi. Hoc vestimenti genus, Romani *togam*, Græci τήβεννον appellant.] Nihil vt vides, apud Dionysium est, pro pileo quadrato ad Lydos vel Persas referendo. Allegantur verò in eandem sententiam à Panciroio c. illo 21. Plutarchus in Artaxerxe, & in Antonio, Arrianus l. 6. gestor. Alex. Curtius l. 3. Athenæus l. 12. c. 3. & Alexander Neapol. l. 1. c. 28. Sed quod hi autores de veste quadrangula dixerunt, cur ad pilei formam quadratam sit relatum, non aduerto: Et fortassis, ab hoc Autore in errorem impactus est, prior quem adducebam. Neque tamen inficior; formam quadratam in pileo Clericali esse perantiquam. Argumentum ducit Caracciolus ad regulam Theatinor. parte 2. c 2. §. *pileus*, ex effigie Tertulliani quæ eum pileo quadrato opertum exhibet, cui triplex pilula seu globulus, fortè ad Trinitatis adumbrationem inseritur. Idem ferè pileus cernitur Romæ, in perantiqua pictura S. Syluestri, astante Sacerdote pileato. Item quod Pierius l. 40. c. de pileo ait, sua ætate renouatum esse pridem antiquatum Romanorum morem, pileos è frustis consutis concinnandi Sacerdotibus, si de Romanis Christianis, & quadratorum pileorum apud eos pro Clericis vsu intelligatur, bellè fauet antiquæ formæ huiusmodi Clericalium pileorum: quicquid sit an vsus ille sub ætatem Pierij, (hoc est ante seculum) exoleuisset: quod ægrè admiserim; & fortassis à Pierio refertur non ad formam, sed ad materiam nostratium pileorum, ex pannis consutis concinnatorum.

Cur quadrata sit pilei forma, variæ causæ excogitari possunt.

possunt. Plerique ad Crucis expressionem in pileo referunt: atque ita in Crucis formam Clericalem pileum efformatum volunt. Qua ratione non aliqui duntaxat Cleri i essent Cruciferi, sed omnes: contra quàm apud Græcos, aliqui tantùm à Cruce in pileis efformata dicebantur *Cruciferi Cardinales*, vt notat Spondanus anno 1438. num. 12. Facit verò ea Crucis expressio in pileo, ne vnquã excidat Christi in quatuor orbis plagas Dominatus per Crucem comparatus, vt philosophatur S. Prosper in Opere de promiss. p. 2. cap. 10. exponens virgam nucinam Aaronis, & monstrans nucem continere septum medianum in formam Crucis quod Christi crucifixi dominatum in quatuor orbis plagas bellè repræsentet. Videntur sic accepisse quadratam huius pilei formam, vt sit formæ Crucis expressio, Homobonus 1. p. tract. 3. q. 7. (referens tamen quatuor pilei angulos ad quatuor ligna è quibus Crucem compactam ferunt,) & Caracciolus ad regul. Theat. p. 2. c. 2. §. *pileus:* inde admonens, & manè cum sumitur pileus, & vesperi cum deponitur, figendum esse pileo osculum. Pierius ad quatuor mundi cardines, quadrangulam pilei formam refert, vt mox subiungam.

Quid si dicamus insuper, eandem esse huius formæ quadratæ rationem, quæ quondam quadrati, quod viris aut ex muneris quod obibant debito, aut virtutis eximiæ decore perfectis, quondam supra verticem collocabatur? Hoc verò fuisse superstitum indicium, dixit Ioannes Diaconus l. 4. vitæ S. Gregorij c. 34. ita vt ex vsu pictorum illius temporis, homo cui ea tabula appingebatur; significaretur adhuc viuere, & superstes po-

fuisse v. g. alterius monimentum. Quod Alemannus dissert. de parietinis Lateran. cap. 7. Sexcentis priscarum imaginum testimoniis confirmari posse scribit; etiamsi perrarò vita quoque functis adhibitum id genus ornamenti esse contigerit more erga viuentes seruato, ad defunctum quempiam, extenso, per oscitantiam vel imperitiam apponentium id genus ornamenti. Cum autem idem cap. 9. ex innumeris antiquis imaginibus confirmet, iis tantùm qui cum dignitate ac imperio essent, puta Pontificibus Maximis, Episcopis, nonnunquam Monachorum Præsulibus, Imperatoribus, ac Regibus qui cum potestate populis præsunt, adhibitam esse huiusmodi tabulam, quid vetat arbitrari, hanc fuisse veluti mortis aliquando consecuturæ monelam, quæ postea, vt fert abusio in plerisque ad pompam ex necessario vsu translatis, degenerauerit in vmbellam solis Principibus adhiberi solitam? Mortis monelam dico, idest operculum loculi condentis cadauer, qua planè ratione efformatur illud quadratum: (sic dicatur à quatuor angulis, tametsi reuera erat altera parte longius, non exquisitè quadratum.) Sicut ergo triumphatori ponè assidebat, qui mortis & caducitatis fortunæ submoneret, ne efferretur; ita viro Principi, aut sub potestate constituto, dum viueret, & tumoris periculum ex potestate ingrueret, videri potest esse adhibitum illud quadratum, operculi mortuarij formam referens, quod mortis commoneret. Vndè non malè à Ioanne Diacono dictum est *indicium superstitis*, quia Defuncto superuacua foret ea monitio. Non video cur hæc coniectura debeat vana videri. Neque tamen obluctabor pertinaciter, si cui hæc sit tan-

quam

quam nota præcellentiæ, eodem modo quo nunc vmbella quadrata, considentibus viris Principibus superponitur. Qui fortassis vsus, mutato situ collocationis tabulæ, ex isto de quo ago manauit, & ad ipsam quoque Diuinam Majestatem inter nos exhibendam est traductus. Videmus enim super diuinam Eucharistiam cum circungestatur, deferri vmbellam, quæ vulgo dicitur *baldachinum*. Super eam item in altari asseruatam; & subinde super altaria absque asseruata inibi Eucharistia, attolli huiusmodi vmbellam, & operimentum quadratum. Cuius rei luculentum exemplum recitatur in Actis S. Theoctistæ Lesbiæ, cum agitur de altari in templo B. Mariæ in Insula Paro. Ex quibus colligitur, illud quod dicebam, quadratum, significasse videri viros illos esse tetragonos, qua ratione Methodius l. de virginit. actione vitæ & consilio χέρσι τε νόῳ τε τετραγώνους *quadratos* dixit, viros perfectæ virtutis. Nec aliter Christianum perfectum, *quadratum* esse oportere, S. Gregorius tradit homil. 21. in Ezech. Et affinia habent Origenes ligna arcæ quadrata ad Christianos sapientes accommodans hom. 2. in Genes. & qui eum expressit S. Ambrosius l. de Noë & Arca c. 6. nec non Nyssenus l. de vita Mosis. In pictura certè Lateranensi, Constantini Magni, quatuor virtutum distinctè exhibitarum tetractis, Capiti eius imminens, expressa est, iussu Leonis tertij. Eodem igitur, symbolicè (si lubet) referatur quadratum viris præcellentibus appictum, & consimilis sit quadratæ pilei formæ causa.

Quærit porrò loco supra allegato Pierius, quorsum in quadrata huius pilei forma, desideretur ferè semper quarta costa. Neminem quippè fugit, huiusmodi pileum è

quatuor costis assurgere, quibus Crux integra, extans efformaretur, nisi quarta introrsum mersa lateret. Rationem ducit idem Autor, ex significatione quatuor mundi Cardinum per costas illas: vnde quarta in plicam desidit, quasi describens polum quem sub pedibus styx atra videt, manésque profundi. Vt ergo significetur, nos semper cœli memores esse oportere, eius figura quadam Caput contegimus. Quamuis autem supponamus cum aliis, quadrangularem formam pilei, Crucem exhibere, dici potest, Crucem non extare supra totum pileum, nisi imperfectam, vt significetur, nostrum esse adimplere quæ desunt passionum Christi, vt Paulus dixit. Esse inquam Clericorum, subiungere mortificationem suam, perpessionibus Christi. Physica verò ratio sic efformandi pileum, vt vna costa subsidat, est, vt structura pilei sit firmior, nec costæ omnes concidant introrsum, & grauent Caput.

Alio Schemate mystico, pileum quadratum quo in sacris duntaxat vtuntur, expressere nuper Sinæ Neophyti; vt lego in annuis literis Sinensibus anni 1621. *pag.* 236. In quam rem est recolendum quod supra attigi, apud Seres, siue Sinas, nefas, & saltem apprime inurbanum esse, Capite vnquam esse nudo. Is enim est habitus eorum qui ad patibulum rapiuntur. Itaque Sinæ Christiani, tunc tantùm Capita aperiunt, cum de peccatis confitentur. Tunc enim vt se criminosos ac reos profiteantur, nudant Capita. Cum ergo esset apud eos probrosum, quod Sacerdos sacrificans, esset aperto Capite, institere apud Paulum V. vt pateretur eos seruire consuetudini, nec Sacrificium dehonestari vellet nudatione Capitis, Sacer-

dotis

dotis ſacrificantis. Annuit Pontifex, dummodò tegmen Capitis, ſuper Sacrum duntaxat & rem Diuinam, vſui eſſet; & à profano diſcreparet. Quare Neophyti, nouum genus pilei ingenioſè ſunt architectati, quod eſſet in ſuperiori parte perfectè quadratum, & à vertice vſque ad medium vniuſcuiuſque è quatuor eius angulis, pendente filo pretioſo tripartito ornatum: ita vt in toto tegmine, appareant duodecim partes, ad inuicem ſeiunctæ. Ad quamlibet partem, extat porta acu facta, Phrygio opere. Sic exhibere voluerunt Hieruſalem ſanctam in quadrato poſitam, & duodecim portis inſignem.

Clauſulam apponam, ſi obiter retulero potiùs quàm diſcuſſero ſolemne dubium de laicis ad ſacra miniſteria non deſtinatis, & vt eſt per ſe euidens à literarum profeſſione alienis, qui in quibuſdam Clericorum Regularium cœtibus, ſicut communi toga vtuntur, ita & pileo. An is vſus ad abuſionem pertineat, iure ambigi poteſt, non modò quia à principio non fuit ſic; ſed etiam quia geſtatio inſignium probatæ doctrinæ, vel ſacri ordinis, aut deſtinationis ad illum, non debet falſitate & reali mendacio laborare. Adhæc, origo huius vſus, fuiſſe videtur, ſuperbia laicorum affectantium ſupra gradum ſuum eminere, ſaltem externa ſpecie; Et acceſſit mollities eorum qui huiuſmodi laicorum obſequia propenſiora captabant. Tandem in talium inſignium doctrinæ vel ordinis, geſtatione, per laicos, non deeſt periculum implanationis ſimplicium. Nihil enim procliuius eſt, quàm vt alij laici cernentes perſonam pileo Sacerdotali decoratam, adeant ad eam tanquam ad alterius condi-

tionis perſonam, conſilia petituri, vel etiam exquiſituri ſuam cum Deo conciliationem per Sacramenta, ad quæ conferenda inidonei ſunt Religioſi laici. Et vtinam nunquam euenerit, aut nunquam euenturum iure timeri poſſit, ne per immanitatem ſacrilegij nunquam ſatis deteſtandam, pullus onagri in ſuperbiam erectus, refugiens agnoſci quod eſt, tentet ementiri quod non poteſt. Indignitas eſt, falcem ſeueritatis Apoſtolicæ meritò interpellans.

Non videntur laici Templariorum, dediſſe occaſionem talia timendi; & tamen cum inter eos aliqui, veſtem albam militum propriam aſſumpſiſſent, ſic in eos decretum eſt in regula Templariis à S. Bernardo conſcripta cap. 21. [Hoc quod erat in domo Dei, ac ſuorum militum templi, ſine diſcretione ac conſilio communis Capituli, obnixè contradicimus, & funditus; quaſi quoddam vitium peculiare, amputare præcipimus. Habebant enim olim famuli & armigeri alba veſtimenta, vnde veniebant damna importabilia. Surrexerunt namque in vltramontanis partibus quidam Pſeudofratres & coniugati, & alij, dicentes ſe eſſe de Templo, cum ſint de mundo. Hi nempe tantas contumelias, tótque damna militari ordini acquiſierunt, & clientes remanentes, plurima ſcandala oriri inde ſuperbiendo fecerunt. Habebant igitur aſſiduè nigra. Sed ſi talia non poſſunt inuenire, habeant qualia inueniri poſſunt in illa prouincia, in qua degunt, aut quod vilius vnius coloris comparari poteſt, videlicet burella. Nulli ergo conceſſum eſt, candidas chlamydes deferre, aut alba pallia habere, niſi nominatis militibus Chriſti.] En quanto ſtudio Templarij, ini-

tio

tio probatissimi Religiosi suos laicos arcuerint ab vsurpatione vestis propriè militum Templi absolutè dictorum. Affine est, quod Claudius de la Sangle, Magnus Magister Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani in suo Ordine cauit quoad Donatos, (vt ipse loquitur,) siue Confratres, vetans ne Crucem albam quadrimembrem deferrent, qua equites absolutè dicti vtuntur; sed non nisi trimembrem præferrent dempto stipite superiori, vt habetur in statutis Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani tit. 2. cap. 31.

SECTIO XV.

De Camelaucho & Cucullo Monastico.

IAM supra sect. 12. attigi, quid sit *Camelauchum*, vel *Camelauchium* : (vtrumque enim legitur in Glossariis.) Paruam Cassidem quæ supra Capitis summitatem extendatur referre, dixit Beda l. 3. de tabernac. c. 8. Extendi verò etiam aliquando supra faciem, ita vt operta huiusmodi Camelauco subduceretur prospectui aliorum, & in eum finem vsurpatum esse à Monialibus, legimus in vita Mariæ, Neptis Abrahæ, quæ est inter opera S. Ephrem. Ibi c. 5. sic habetur. [Camelauchium quoque longum Capiti suo, vt facies eius velaretur, imposuit.] Et cap. 9. [Auferens quoque Camelauchium, à Capite suo.] Sicut ergo cucullis vsas quoque Moniales, mox dicemus, ita vsæ etiam sunt oblongis hisce Capitis integumentis, quæ subducerent eas conspectui externorum. Antiquos item Canonicos almutia in eundem finem

finem adhibuisse quæ nunc Canonici seculares brachio immittunt, monstrat Molanus l. 3. de Canon. c. 5.

Commune permultis Monasticis cœtibus Capitis tegmen, est cucullus; & quam *cucullam* à *cucullo* secernit Autor Vitæ S. Deicoli c. 2. tamen *Cucullam* æquè dicere liceat, cum S. Hieronymo in Hilarione, de quo ait: [Omnes diuitias suas ei derelinquens, Euangelium scilicet, & tunicam saccineam, cucullam, & palliolum.] Mox etiam addit, iussisse S. Hilarionem, se sepeliri sicut vestitus erat, in tunica cilicina, & cucullâ. Item S. Paulinus carm. 13. ad Cytherium de homine Dei Martinianum naufraugum excipiente;

Donúmque tunicæ qua Sodalem ornauerat,
Geminat cucullæ munere.

Ennodius item l. 9. Epist. 17. cucullæ ad se transmissæ tanquam religionem profitenti, meminit. Idem haberi in Manuscript. Cassiani libris, ait Ciaconius in Onom. *Cuculla* ergo vel *cucullus*, plerisque vt dicebam, Monasticis cœtibus est attributus. Cucullum S. Simeonis Stylitæ, missum ab ipso ad Leonem Imperatorem, Sergius Monachus dedit S. Danieli Stylitæ. Apud Abassinos, ex solius cuculli gestatione internoscuntur Monachi, cœteroqui profanissimi ex Godino l. 1. c. 34. Apud S. Sidonium l. 7. epist. 16. quæ est ad Chariobaudum Abbatem, mentio est transmissi ad eum villosi cuculli nocturnalis, quo membra confecta ieiuniis, inter orandum cubandúmque dignanter tegeretur. Hinc vides, vocem *cuculli* non semper sonare solum Capitis tegmen, sed vestem multo diffusiorem. De qua cuculli notione apud posteriores Monachos, plenè autor disquisitionum Monasti-

carum

carum lib. 5. tract. 3. disquis. 1.

Propriè, cucullus est regmen Capitis infantilis. Itaque vt Religiosi docerentur simplicitatem & mores quasi modò genitorum infantium, inductum est in vsum Monachorum, gestare cucullum. Audi Cassianum l. de habitu Monachi cap. 4. [Sunt quædam in ipso Ægyptiorum habitu, non tantum ad curam corporis, quantum ad morum formulam congruentia, quo simplicitatis & innocentiæ obseruantia, etiam in ipsa vestitus qualitate, teneatur. Cucullis námque perparuis vsque ad ceruicis, humerorúmque demissis confinia, quibus tantùm Capita contegant, indesinenter diebus vtuntur ac noctibus: scilicet vt innocentiam & simplicitatem paruulorum iugiter custodire, etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur. Qui reuersi ad infantiam Christi, cunctis horis cum affectu ac virtute decantant; *Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Sicut ablactatus est super matre mea.*] Eadem Nicephorus l. 9. c. 14. infrà adducendus. Hanc rationem attributi Monachis cuculli, S. Dorotheus doctr. 1. num. 17. iungit cum alia, ex beneficiis cuculli in pusionem deprompta. Sic igitur habet. [Gestamus & cucullum, quod Symbolum quidem est innocẽtis animi, puri, & verè humiliati. Pueri enim infantuli & innocentes, cucullum gestare solent, non viri perfecti. Nos autẽ præterea illum gestamus, vt malitia simus paruuli, vti ait Apostolus; *Nolite pueri esse mente, & sensu; malitiâ estote paruuli.* Quid verò est, paruulum esse malitia? Paruulus absque malitia est. Etiam si contem-

natur, non iraſcitur. Si honore afficitur, non in vanam gloriam effertur; ſi rebus ſuis ſpolietur, non dolet, neque affligitur. Paruulus enim eſt malitia. Non vlciſcitur iniuriam, non gloriam affectat inanem. Eſt etiam cucullus, diuinæ gratiæ Symbolum. Quoniam quemadmodùm cucullus tegit ac fouet pueruli Caput, ita & Dei gratia mentem noſtram tuetur & fouet; vt maiorum noſtrorum monimenta teſtantur. Eſt igitur cucullus, ſignum gratiæ Saluatoris noſtri Dei, mentem noſtram tuentis, ac protegentis, nec non ſimplicitatem noſtram & innocentiam, quæ in Chriſto eſt, circumfouentis, propter eos qui nos quotidiè vulnerare ac deuorare conantur.]

Potuit præterea in cucullo Monachis aſſignando, haberi ratio vilitatis huiuſmodi operimenti. Erat enim cucullus tegmen Capitis ſimul & humerorum, aut etiam reliqui corporis, ad genua vſque protenſum, quo ſerui vtebantur, & viles perſonæ: Cuiuſmodi etiam hodie ſunt penulæ cucullatæ mulionum & ruſticorum, præſertim paſtorum, ad arcendos imbres & frigus repellendum excogitatæ. Sic apud Columellam l. 1. c. 8. & l. 2. c. 1. legimus, vſum veterum tuliſſe, vt familiam haberent munitam Sagis cucullatis, aduersùs imbres & algores. Vnde Martialis l. 10 epigr. 76. expoſtulans de fortunæ iniquitate, *pullum cucullum* pro ſeruili habitu poſuit, dicens,

Pullo Mæuius alget in cucullo;
Cocco Mulio fulget Incitati.

Mæuius ſiquidem, vir bonus, & Poëta lingua vtraque diſertus, cucullo mulionico præ egeſtate vtebatur; cum è contrario mulio, curator equi cui nomen erat *Incitato*,

ſplendidiſſimè

Splendidiſſimè veſtiebatur. Nam talis nominis equo, priùs Caius Caligula, præter cætera inſani affectus argumenta, & deſtinatum conſulatum, familiam illuſtrem, ac ſplendidam ſupellectilem aſſignarat vt Suetonius cap. 55. memorat. Et ad eum equum & equiſonem, alludere videtur ſub Domitiano, Mulionem vel agaſonem aliquem ſplendidè habente, Martialis. Vel certè deſignat aurigam nomine *Incitatum*; vt ſignificatur l. 11. epigr. 1. Expoſtulans, quod is coccineis veſtibus, admodùm pretioſis, vteretur; non cucullo, (ſiue vt Lampridius in Heliogabalo appellat *cucullione*) qui fuiſſet mulioni conuenientior, & humilitatem perſonæ ac conditionem ſeruilem redolens. Et idcirco Tacitus l. 13. Annal. Neronem veſte ſeruili ad diſſimulandam perſonam ſuam, amictum deſcribens, exhibet illum, noctu præcurrentem lupanaria, atro pallio, cum cucullione adopertum. Quod aliter dixit Iuuenalis Sat. 8. Neronem ſugillans ſub Damaſippi nomine.

—— Quo ſi nocturnus adulter,
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Incommodè igitur Suetonius in Nerone c. 26. Has ipſas nocturnas Neronis diſcurſationes deſcribens, pileo & galero contectum proponit. Sed confirmat quod dixi, Capitolinus in Vero. Nam de ſimilibus eius diſcurſationibus ait. [In tantum, vitiorum Caianorum, & Neroniarum fuiſſe æmulum, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto Capite, cucullione vulgari viatorio.] Id quod æquè de ſpurciſſimo Elagabalo, aut vt vulgus vocat Heliogabalo, notat Lampridius, dicens ſic diſcurſaſſe tectum cucullione mulionico, ne agnoſce-

retur. Quem porrò *cucullum Santonicum* vocabat Iuuenalis *bardocucullum* à Martiale dictum lego l. 14. epigr. 117. alias 128. quod ſic habet.

Gallia Santonico veſtit te bardocucullo,
Cercopithecorum pœnula nuper erat.

Libro 1. Epigr. 46. aliàs 54. vocat *lingonicum*, à regione æquè Gallicana, Lingonum. Componens enim verſus ſuos cum verſibus Fidentini, ait non minùs internoſcenda eſſe ſua Carmina à Fidentino ſublecta, ab iis quæ ipſemet confeciſſet, & ſuis admiſcuiſſet, quàm internoſcitur craſſus & barbarus Lingonum bardocucullus, Tyriantinæ purpuræ admiſtus. Is eſt ſenſus illorum verſuum.

Sic interpoſitus villo contaminat vncto
Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Iuuenalis Satyra 7. *Cadurcum* dixit, vtique ab alia Galliæ Regione in qua etiam in vſu erat. Eſt ergo *bardocucullus*, idem quod *cucullus*, craſſus, & rupicibus ac petronibus, (qui ferè ſunt craſſi ingenio & bardi,) accommodatus. Vnde à Martiali, opponitur *vrbicis* ideſt Romanis purpuris, perelegantibus ac pretioſis. Cæterum bardocucullus, non ſicut cucullus tegebat Caput duntaxat, ſed penulæ attexebatur, vlteriùs tegenti corpus: iuxta illud de hoc ipſo indumento apud eundem l. 1. epigr. 93.

Cerea ſi pendet lumbis & trita lacerna;
Dimidiáque nates, Gallica palla tegit.

Quæ eſt bardocuculli Gallicani periphraſis. Fuit qui ad epigramma 117. libri 14. iam allegatum, ſcriberet, bardocucullum eſſe pallium viaticum, attexto cucullo: à *βάρδος* quod Gallorum lingua *viam* ſonat apud Heſychium,

chyum, inemendatum. Nam ſana lectio βάρδοι ἀοιδοὶ παρὰ γαλάταις. Hoc eſt *Bardi vates apud Gallos*, de quibus ex vetere Gloſſario Heraldus ad lib. 4. Martialis epigr. 4. & memorantur etiam à Lucano l. 1. illis carminibus.

Vos quoque qui fortes animas, bellóque peremptas,
Laudibus in longum vates dimittitis æuum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

Alij à Bardaicis ſiue Bardæis militibus, quibus ea craſſa cum penula ſuo cucullione vſui erat, deriuant hanc vocem: vt propterea *bardaicus cucullus*, aliquando dicta legatur, vt apud Capitolinum *in Pertinace.* Vt vt ſit, conſtat ex dictis, bardocucullum & cucullum, fuiſſe humile & craſſum veſtis genus, accommodatum vilibus perſonis, ac ſeruis priuatorum vilioribus, vt Lipſius animaduertit l. 1. elect. c. 25. Videndus item Petrus Faber 2. ſemeſtr. cap. 20.

Ob hanc igitur cauſam, haud abs re, cucullus Religioſis Monachis Attributus eſt, vt ſignificaretur humilitas ſtatus eorum, & conditio ſeruilis. Non dico Religioſum, reſpectu ſuperioris, quem ſuper Caput ſuum habet impoſitum, annumerandum eſſe ſeruis: quod rectè diffitentur Suares Tract. 7. de Relig. lib. 6. cap. 2. num. 18. & Baſilius Poncius quodlib. 3. Scholaſt. c. 5. & qui contrarium exiſtimantes, Dominatum exercent in ſacris cœtibus, Tyranni audiunt, Iudice Ioanne Sarisberienſi in Polycr. l. 8. c. 37. Hoc igitur non aſſero. Sed tantùm contendo, Religioſos, reſpectu Dei, ſeruire glorioſam ſeruitutem, & humilem ſubiectionem profiteri: ac idcirco, meritò præferre ſeruilem habitum. Et quia nemo

V 3 poteſt

poteſt duobus Dominis ſeruire, ac qui ſe Deo in ſeruum addicit; mundum & quæ mundi ſunt, calcare & deſpuere tenetur, propterea S. Germanus in rerum Eccleſiaſtic. Theoria, declarans myſteria habitus Monaſtici, ait cucullum ſignificare, impleri à Monacho quod dixit Apoſtolus, *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.*

Tantùm de fine attributi Monachis cuculli. Materia, tametſi vbique vilis, tamen variis locis ac temporibus varia fuit. Lineam inſinuant illa S. Hieronymi ad Heliod. [Caput opertum linteo, galeam non recuſat.] Icones Monachorum Monaſterij Sula Conſtantinopoli, talia linea amicula, capitibus præferunt. Clarè idem habet Nicephorus l. 9. c. 14. agens de Tabenneſiotis. Iiſdem tamen, laneum cucullum aſſignat Sozomenus l. 3. c. 13. vbi præfatus, monachos Tabenneſiotas ſub S. Pachomio aliud indumentorum genus aſſumpſiſſe, quàm quo vterentur reliqui Ægyptij Monachi, nempe quoad totam complexionem indumentorum, numerat cucullum inter eorum veſtes. [Caput (inquit,) integumento quod cucullum appellare ſolent, operiebant; quo oſtenderent, ſe vitam perinde ſimplicem ac Synceram degere, atque pueros lacte nutritos, quorum Caput quod in membris obtinet principatum, eiuſmodi tiaris obuoluitur, vti tum tegatur ab æſtu & frigore, tum vndique foueatur.] Et mox. [Si quis cum ipſis habitare cuperet; vt primò omnium, ad triennium grauioribus laboribus exercceretur; & ita eorum conuictus particeps fieret, *mandauit:* Et vt veſtiretur pellibus, & Caput tiaris laneis tegeret: Has autem tiaras, tanquam punctis purpureis notari iuſſit.] Cuiuſmodi eſſent hæ purpureæ notæ, ſic exponit

nit Palladius c. 38. Lausi agens de Pachomio Monachos suos informante. [Fecit eis cucullas molles, tanquam pueris, in quibus etiam iussit imponi figuram Crucis purpureæ.] Quas *laneas tiaras* dixerat Sozomenus, Palladius *molles* nominat, quales esse puerorum solẽt; hoc est *laneas.* Ex qua etiam materia, Sidonius, Chariabaudo Abbati cucullũ, his verbis transmittit l. 7. Epist. 16 [Per libertos tuos, nocturnalẽ cucullum, quo membra confecta ieiuniis inter orandum cubandúmque dignanter tegeres, transmisi. Quanquam non oportunè, species villosa, mittatur hyeme finita.] *Speciem villosam*, atque adeò non lineam, sed laneam, cucullo hyemali conficiendo adhibuerat Sidonius. Sicut etiam S. Benedictus c. 55. reg. *alias* 62. indicit, [cucullam in hyeme villosam, in æstate puram, aut vetustam.] S. Danielis Stylitæ cucullum, ex pelle fuisse confectum, narrant eius Acta. Vix autem arbitror, hunc fuisse illum S. Simeonis Stylitæ cucullum, quem ab eo transmissum ad Leonem Imperatorem Sergius illius Discipulus non valens ad Leonem penetrare, tradidit S. Danieli, cui fuit pretiosissimus. Ac proinde vix eo vsus passim esset S. Daniel. Non plura de cuculli materia.

Formam cuculli antiqui, petere licet ex illis Nicephori verbis l. 9. c. 14. [Capitis verò tegmen acuminatum, vt simplices sint, & iniurias non vindicent, puréque & innocenter viuant, lactentium puerorum instar, quorum Capita eiusmodi lineis mitris operiri solent, quæ partem, rationis principatum imperiúmque obtinentem tegunt atque fouent.] Expende voces illas *mitra*, & *tegmen acuminatum* Euagrius 1. histor c. 13. *tiaram* vocat. Ex quo patet, fuisse Κονοειδῆ. Et verò cucullus, propriè dicitur de papyraceis illis inuolucris forma pyramidali qui-

bus pigmentarij & propolæ aromatum, obuoluunt suas merces, iuxta illud Martialis ad suum libellum lib. 3. epigr. 2.

Festina, tibi vindicem parare:
Ne nigram citò raptus in culinam,
Cordyllas madido tegas papyro;
Vel thuris, piperisue sis cucullus.

Vbi Raderus, cum Scaligero ad Catullum, Scombrorum laxas tunicas è chartis subsannantem, *cucullum* dici notat, chartam sic inuolutam vt conum inuersum exprimat. Talis ergo erat forma cuculli. Eius longitudinem iam exhibui ex Cassiano, qui cum ait, ad ceruicis tantùm & humerorum confinia, fuisse demissum. Posterioribus tamen plerisque Monachis, fuit protensior. In sancti namque Benedicti Anianensis vita, sic lego. [Monachos in habitu dissimiles, fecerat multorum consuetudo. Siquidem nonnullis vsque ad talos cucullæ pendebant. Quamobrem Vir Dei, vniformem cunctis tenendum Monachis instituit modum; vt non ampliùs à duobus cubitis excederet mensura vel vsque ad genua pertingere posset.] Ea mensura duorum cubitorum in cucullo, probata est in Additione 1. ad Capitularia Regum Franco. cap. 21. Antiquum cucullum profanum, apud Gallos, dimidias tegentem nates, iam supra ex Martiale retuli.

De protensione ac forma cuculli Franciscanorum, acris & longa iampridem est contentio. Verùm est, initio S. Franciscum aliquando incessisse ritu Pastorali, aperto Capite, capillis promissis, & diffluentibus; Et verum item est, Minoritas eodem Pastorali modo incessisse vsque ad S. Bonauenturam, qui Narbone in Comitus Generalibus

neralibus anno 1260. caputium tunicæ adiecit, vt habet Volaterr. l. 21. Anthropol. & Galesinius in vita S. Bonau. cap. 9. Ita igitur ferè vestiebantur Minores, initio, ex vsu S. Francisci: tamen & ipse S. Franciscus, & planè primi Fratres, vsurparunt aliquando cucullum; de quo (vt dicebam,) est contentio: quibusdam affirmantibus formam cuculli à Sancto Francisco vsurpati, fuisse pyramidalem. Ita latè Zacharias Bouerius Tract. de habitu Minorum, qui adiunctus est Tomo 1. Annalium Cappucinorum. In quam rem profert multas antiquas picturas, & imagines musiuo opere expressas; in Basilica Lateranensi, & S. Mariæ maioris, & alibi. Profert præterea, oculatos testes ipsiusmet vestis S. Francisci, qui pyramidale ei vesti fuisse Caputium testentur. Quæ narratio non est obnoxia cauillo, quo aliqui eum cucullum longiorem, referunt ad laxatam per Fratrem Eliam, superstite S. Francisco disciplinam, & immutatum præscriptum à viro Sancto habitum; vt ex Mariano habet Vuadinghus anno 1208. n. 6. Et præmiserat num. 5. visum abs se Assisij, in æde Clarissarum, & alium esse in monte Aluerniæ, ac etiam Florentiæ, ipsiusmet S. Francisci habitum, cuius caputium esset quadrata propè forma, tantisper acuminatum. In qua etiam sententia de vera forma Caputij Franciscani, est Frater Arturus à Monasterio, Autor Martyrologij Franciscani ad 3. Augusti. tractans à §. 10. de caputio pyramidali assumpto à B. Matthæo Bascio. Fortassis non improbabiliter quis dixerit, S. Franciscum, bardocucullum pastoritium & rusticanum, ad sui contemptionem vsurpasse, cui esset Capitis tegmen acuminatum; eóque vestis genere ab initio Conuersionis assumpto, semper

deinceps vſum eſſe: ſed interdum pro offerentium liberalitate, magis vel minùs acuminatum & oblongum caputium habuiſſe: vnde ea varietas extare potuit, quæ in antiquis picturis, ipsíſque etiam Sancti viri veſtimentis, ad hæc vſque tempora aſſeruatis, notatur. Sanè F. Bonauentura Columbi, in Apologia Seraphica c. 10. ex antiquis picturis, & veſtibus huc vſque aſſeruatis, contendit, verum S. Franciſci caputium, ex quo is Religionem ſuam fundauit, fuiſſe rotundum, quale nunc habent conuentuales. Quod non videtur poſſe aliter extricari, quàm eo modo quem attigi.

Non videtur quoque poſſe aliter expediri, quod apud Cardinalem Vitriacum habetur in hiſtoria cap 32. Is in perilluſtri elogio quod contexit Ordini Minorum, hæc de illis verba habet. [Non vtuntur pellibus, neque lineis; ſed tantummodo tunicis laneis capputiatis, non cappis, vel palliis, vel cucullis.] Et poterat hic autor certa ſcribere, cum teſtetur ſe vidiſſe S Franciſcum; cum Ordine iam conſtituto, Ægyptum petiit, Euangelij diſſeminandi gratia. Quomodò ergo de S. Franciſci cucullo litigatur, cum oculatus hic teſtis, neget, ſuo tempore Minores, atque adeò ipſum S. Franciſcum, habuiſſe cucullum? Senſus Vitriaci eſt, non habuiſſe Minores cucullum; per ſe, (vt ſic dicam,) cohærentem, & à veſte exemptilem, cuiuſmodi eſt cucullus Monaſticus in pleriſque cœtibus, & in pleriſque familiis S. Franciſci. Habuiſſe tamen cucullum aſſutum togæ, quem vocat *caputium*. Id quippè apertè admittit Vitriacus, eo ipſo quod admittit, tunicas Minorum ſui temporis fuiſſe caputiatas. Contrarium latè contendit F. Bonauentura Co-

lumbi in Apologia Seraphica, contra aſſerentes S. Franciſcum fuiſſe aliquando Auguſtinianum, cap. 9. affirmans, omnia quæ proferuntur pro cucullo aſſuto togæ, ſpectare ad primum ſtatum S. Franciſci cùm vixit more Eremitarum ſecularium. Ex quo autem Ordinem ſuum inſtituit, habuiſſe caputium à toga ſeiunctum, quod probat ex verbis regulæ Seraphicæ, & ex nonnullis locis Chronicorum, ac ex antiquis ſtatuis. Verùm pleræque antiquæ ſtatuæ & picturæ, apertè exhibent S. Franciſcum, vel primos illos Minoritas, cum cucullis aſſutis, vt videre eſt in ea imagine S. Franciſci, quam Ioachimus Abbas ſpiritu prophetico confici curauit, ſeruatúrque Venetiis, in templo S. Marci. Idem cernitur Aſſiſij, in imagine Fr. Eliæ ad pedes Crucifixi. Et de pleriſque ipſius S. Franciſci antiquis iconibus, idipſum admittit idem F. Columbi. Teſtimonium quoque probatum ex Cardinale Vitriaco qui S. Franciſcum in Ægypto ſatis diu poſt conſtitutum Ordinem vidit, ſuffragatur cucullo conſuto: vt proinde S. Franciſcus, etiam iam Religioſus, videri poſſit in hoc fuiſſe varius: Vel aliquos Minoritas quos eæ imagines exhibeant, vel qui eas ad ſuum ſenſum aut guſtum effici curauerint iam ab initio à cœteris in hoc puncto diſcrepaſſe. Sicut negari non poteſt, deflexiſſe aliquanto poſt à priſca forma habitus Minorum, & ipſius S. Franciſci; Minores illos quos Aluarus Pelagius, & ipſe Minorita ac ſummi Pontificis Ioannis 22. Pœnitentiarius l.2. de planctu Eccleſ. cap.76. refert & expoſtulat, capitia habuiſſe vſque ad nates protenſa; & in ea viſos exiſtimatione eſſe, vt qui longiùs & diffuſiùs caputiatus eſſet, Sanctior & religioſior haberetur, perſuaſione ſanè vana &

insulsa. An verò omnes quoque Religiosæ propagines Ordinis S. Francisci, quæ nunc in Christi vinea fœliciter sobolescunt, desciuerint à vera forma cuculli & habitus S. Francisci, quod affirmat F. Arturus supra n. 17. pronuncient alij.

Satis de Religiosorum cucullo, & de Caputio quod reuoluitur in cucullum assutum togæ, vel vnius cum ea texturæ. Nunc addendum est; Moniales quoque, iam olim, ob easdem causas quibus Religiosi, vsas esse cucullis. Ita enim habetur ex S. Athanasio libro de Virginitate, & ex Palladio in Lausiac. cap. 41. cum agit de Anonyma Virgine, quam S. Pitirum diuino monitu sibi prælatam agnouit. Etiam inter Moschos, Moniales cucullam induunt, vt scribit Sigismundus. Neque id absolutè carpit S. Hieronymus Epistola 22. *sub medium*, damnans in quibusdam Sanctimonialibus fabricam cucullorum; ídque annumerans iis quæ mox vocat argumenta Diaboli; ineptiis inquam variarum muliercularum speciem pietatis habentium, virtutem autem eius abnegantium. Hieronymi verba sunt, ad Eustochium. [Sed ne hoc ipsum tibi iactantiam generet, quod sæculi iactantiam contempsisti: ne cogitatio tacita subrepat, vt quia in auratis vestibus placere desisti, placere coneris in sordidis: & si quando in conuentum fratrum veneris, vel sororum, humilis sedeas, scabello te causeris indignam: vocem ex industria, quasi confectam ieiuniis, non tenues: & deficientis imitata gressum, humeris ne innitaris alterius. Sunt quippè nonnullæ, exterminantes facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes: quæ statim, vt aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, & operta

facie,

facie, vix vnum oculum liberant ad videndum. Vestis pulla, cingulum sacrum, & sordidis manibus, pedibúsque, venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His quotidiè psalmus ille canitur; *Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium.* Aliæ virili habitu, veste mutata, erubescunt esse quod natæ sunt, crinem amputant, & impudenter erigunt facies Eunuchinas. Sunt quæ ciliciis vestiuntur, & cucullis fabrefactis, vt ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.] En quo loco habere videatur S.Hieronymus Sanctimonialium cucullos; vt illis vtentes, iungat illis aliis adeò turpiter impingentibus. Sed dicendum est, S. Hieronymum ibi, carpere duntaxat ostentationem fictæ Sanctimoniæ, & hypocrisim, ex qua nonnullæ Sanctimoniales, vel certè Agapetæ, eo tempore non ex communi alicuius cœnobij lege, sed ex priuato studio vanitatis & singularitatis, assumebant cucullos. Qua ratione alia nonnulla, cùm in viris, tum in fœminis, reprehendit ibi S. Hieronymus, quæ piè obiri posse, non est dubium, vt nudipedem in patientia frigoris esse, hircinam barbam atque promissam præferre, & nigro amiciri pallio; catenis ad carnis macerationem assumptis grauari, crinem amputare virgines sacras, & nonnulla alia. Hæc tametsi per se pura & sancta, idcirco tamen ibi à S. Hieronymo sugillantur, quia ex vanitate fiebant, atque adeò fauillacea Pentapoleos poma referebant, quæ oculis tenus poma, cinerescebant contacta, Tertulliano teste c.40. Apolog. Cæteroqui pleraque ex eis, purè & religiosè obita, alibi effusè celebrantur ab ipsomet S.Hieronymo.

SECTIO XVI.

De Galero Pontificia benedictione Sacro.

HIc, nudum ſectionis numerum conſignaſſe contentus, tranſilio. Nam de huiuſmodi ſacro galero quæ hîc breuiùs aliàs ac preſſiùs dixeram, ſeponere viſum eſt, eo quod iuſta tractatione poſtea ſim executus illuſtrationem ſacri illius ritus, eo opere cui titulus eſt, *Splendorum naſcentis Chriſti, emblematica inſignia; Galerus Sole ac columba intextis, cum appoſito gladio, Pontificia benedictione conſecratus, in nocte Natalis Domini.* Ne ergo in Tractatione de Sacris tegminibus Capitis, hunc galerum præteriiſſe videremur, retinere nudum numerum capitum placuit, Tractatione in illud alterum opus dimiſſa.

SECTIO XVII.

De Sudario Capita Mortuorum operiente.

PErcurrimus tegmina Capitis quorumcunque mortalium ſuperſtitum. Nunc priuſquàm excedamus, attingenda ſunt tegmina capitis mortuorum. Eſt enim eorum mentio Ioan. 11. & 20. Cum enim narratur reſurrectio Lazari è ſepulchro prodeuntis, dicitur fuiſſe ligatus manus & pedes inſtitis, & faciem eius ſudario fuiſſe ligatam. Item cum narratur Apoſtolorum aduentus ad monumentum Christi, nominatim annotatur, ſudarium quod fuerat ſuper tumulati Caput, repertum eſſe non cum

cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Quo vtroque loco, linteum operimentum Capitis hominis demortui, appellatur *Sudarium.* Itaque frustra Sopranis tractatu de re vestiaria Iudæorum disp. 2. cap. 1. §. 3. expostulat, Sudarium, Capitis tegminibus esse annumeratum à Sanctio in cap. 19. Actor. num. 5. Id enim ille de mortuorum Capitibus, verè pronunciauit.

Non assero omne Sudarium, fuisse ad vsum mortuorum. Cum enim vox ipsa *Sudarij*, vsum eius ad tergendum sudorem aliósque superfluos humores naribus, oculis, ore effluentes præferat, nec is vsus in Defunctis habeat locum; liquet, vocem *Sudarij* latiùs patere, quàm vt ad mortuos restringi possit. Sícque videmus Actor. 19 memorari Pauli viuentis sudaria ab eius corpore delata, quibus mira edebantur. Et idcirco S. Proclus orat. 19. (quæ est Pauli encomium,) ait Pauli Epistolas fuisse *salutis retia*; linguam, *Crucifixi tubam*; plagas, *vniuersi orbis medelam*; Sudaria, *falces morborum.* Nec dissimiliter S. Nilus in Ascetico, præfert Regum diadematis hæc sudaria, quod diademata nunquam expulerint mortem, sicut fecerunt sudaria Apostolorum. Præterea Lucæ 19. Seruus piger & incurius, refert Domino suo mnam, quam ait se habuisse in Sudario repositam. Suetonius in Nerone, ait eum plerumque, ligato circa collum Sudario prodiisse. Iuxta Nonnum in paraphrasi Capitis vndecimi ac vigesimi Ioannis, vox *Sudarij*, est Syrorũ popularis ad significandum cingulum Capitis, Ζωστῆρα κεφαλῆς. Et à Theophilacto Actor. 19. inde secernitur sudarium à Semicinctio, quod sudarium Capiti imponatur; Semicinctium

verò

verò manu teneatur ab iis qui *oraria* gestare non possunt: sicut sunt qui Cõsulares gestant stolas, siue *Gubia*. Vbi vox Græca ὠράρια sonat sudarium à semicinctio distinctũ. Et semicinctium tamen & sudarium, Suidas φακεόλιον esse dicit. Italicè *facciolleto*. Verisimilius tamen est, semicinctium idipsum fuisse quod Plautus *cincticulum* seu *cinctulum* appellat, vulgò *gremiale* aut *ventrale*, vel *Epigonatium*; cuius ad fasciæ modum præcincti, & per limbum manu prehensi, atque sursum absque solutione elati, vsus operariis plerunque sit, ad humores detergendos. Diligenter de his Grammaticis minutalibus Lorinus, & alij Interpretes Actor. 19. v. 12. & Vincentius Ricardus ad orat. 19. S Procli, ac Iacobus Chiffletius de Linteis Christi sepulchralibus cap. 5. obseruans Catullum *Setaba Sudaria* celebrasse, à Setabi oppido Hispaniæ; cui olim in Europa, lini palma dabatur. In Sacris, *manipulum* pro *Sudario* accipi multorum testimoniis firmat Steph. Durantus l. 2. de ritib. c. 9. num. 16.

Non pertinent porrò ad præsens institutum, pleraque sacra Sudaria quæ memorantur in hac significatione; pro linteolo nimirum faciei extergendæ accommodato; *Strophiolum* passim appellant. Arnobius l. 2. à muci detersione vocat *mucinium*; vnde Gallica vox *mouchoir*; sicut Italica *Fazzoleto*, à faciei detersione. Eiusmodi est Sudarium Edessenum, quod Abagaro Toparchæ à Christo ipso submissum, impressa suæ faciei effigie, produnt Damascenus 4. fid. cap. 17. & Euagrius l. 4. c. 27. Estque etiam eiusdem Sudarij mentio in secunda Nicæna Synodo actione 5. Plura de eo inter tractandum anomalias sacrarum imaginum, cùm de imaginibus non manufactis. Affine est, Sudarium

darium Veronicæ, Romæ, in sancti Petri Ecclesia asseruatum. Piam hanc Matronam, Christo in Caluariam tendenti, & vndecunque sudore diffluenti, lineum Capitis sui peplum, ad extergendam faciem porrexisse, & in eo imaginem faciei Dominicæ fuisse exquisitè expressam, scribit Adricomius in descriptione vrbis Ierusalem num. 44. & omninò multi quos notauit Malonius ad cap. 1. Palæoti de S. Sindone num. 12. Scripsit tamen S. Birgitta l. 4. cap. 81 ex Christi ipsius reuelatione, hunc sudorem exisse de Christi facie, *propter qualitatem rogantis Christum, ad consolationem futurorum:* quasi Veronica, ad solamen posterorum, sudarium porrexerit ea mente, vt Christus effigiem suam imprimeret illi linteo, etiamsi non egeret extersione, neque sudor extergendus ex diuina eius facie effluerer. Quod ægrè admittendum video, etiamsi ex abundanti, ea posterorum consolatio, proposita Christo videri possit.

Negabam hæc sudaria ad præsens negotium spectare: tum quia non fuere mortuorum, tum quia non fuere tegmina Capitis simpliciter dicti, sed duntaxat faciei, quam operiebant, admota ad extergendum sudorem vel lauationem adhibitam. Et idem dico de Sudario quo obtectum Neronem prodiisse Roma, quatuor duntaxat comitantibus, scribit Suetonius, quod nuperus Scriptor de sudario mortuali accipit: quasi Nero habens se pro conclamato, tegmen mortuarium assumpserit. Qua ratione dicendum esset, eum reliquam quoque vestium quibus defunctorum corpora amiciebantur, varietatem assumpsisse, quod liquet esse commentitium. Prodiit ergo cum sudario, non vt mortuus, sed vt lateret, & fuga

non præpediretur. Atque ita illud ſudarium, eſt extraneum ab hac diſputatione. Idem dico de Sudario, quo dato S.Saluinus incendium Ambianenſe reſtinxit. Iacebat in lecto vir ſanctus febribus æſtuans, & injectis per Satanam flammis vrbs penè tota conflagrabat. Accurrentibus autem ciuibus & aduersùs tantam calamitatem præſidium expoſcentibus, tribuit vir ſanctus ſudarium ſuum, iubens ignibus obiici: ad cuius obiectum, illico flamma reſedit. Neque de hoc ſudario, (quippè minimè mortuali) agimus.

Nobis hìc, vox *Sudarij*, vſurpatur prout in re funebri habuit locum, vt notatum eſt ex Ioannis 11. ac 20. Ex eo autem c. 20. manifeſtum eſt, Sudarium, à ſindone corpus totum contegente aut obuoluente, eſſe ſecernendum. Nam ſeorſim Linteamina exhibita ſunt, & ſeorſim Sudarium quod fuerat ſuper Caput. Mira de iſto refert Beda l. de locis Sanctis cap. 5. ex relatione Arnulfi Epiſcopi. Inuentum enim ætate Bedæ, & iuſſu Regis Saracemorum igne probatum, manſit illæſum; & eum cui hæreditate obtigerat, ditauit affatim. E contrario autem qui eius poſſeſſionem præ aliis bonis neglexerat, ad extremam eſt redactus inopiam. Hoc Sudarium, quod ſuper Chriſti in ſepulchro iacentis Caput eſt poſitum, M. Attilius Serranus in Syllabo reliquiarum quem adiunxit tractatui de 7. vrbis Eccleſiis, ait aſſeruari in Baſilica Lateranenſi. Verùm cum Beda loco allegato, addat, hoc Sudarium habuiſſe longitudinis pedes octo, veriſimile admodùm eſt, viſum nonnullis hoc Capitis Chriſti inuolucrum illud ipſum eſſe, quod Veſontione apud Sequanos magna cum veneratione aſſeruatur. Eſt enim

cius

eius longitudo octo pedum. Taurinense autem, Sudarium (quod Alfonsus Palæotus c. 1. de Sacra Sindone vult esse hoc Sudarium Capitis Christi in sepulchro iacentis,) est longum pedes duodecim. Ac proinde Sudarium Taurinense, aliud est à Sudario quod fuerat super Caput Domini; cuius longitudo à Beda assignata, quadrat exquisitè in Sudarium Vesontionense, vt Chiffletius supra c. 8. pleniùs confirmat: Sumens tamen Sudarium Capitis pro linteo alteram tantùm cadaueris partem à Capite ad pedes vsque contegente, & superinducto toti antico corpori, sed tæniis ad collum religato. Quod autem institis supra hoc Sudarium circumuolutis à collo ad imas vsque calces, sola huius Sudarij pars faciem operiens & Caput obtegens extaret, dici potuit Sudarium obuoluens Caput, & Sudarium faciei resupinæ iacentis Christi. Circa quem tamen nihil in hac re factum est singulare, cum Ioannes cap. 19. disertè notarit, Sanctos pollinctores accepisse corpus Christi è Cruce depositum, & ligasse illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Itaque communi more quo cæteris apud Iudæos, inuolutum est sanctum Christi corpus demortuum, quamuis in sindonis munditia, & Sudarij pretiositate, potuerit esse differentia, sicut erat magna differentia in quantitate & pretio aromatum, pro varietate personarum, condiendis corporibus adhibitorum.

Hoc Sudarium faciem ligans & super demortui Caput positum, non est cogitandum eiusdem fuisse formæ cuius velum illud breue, quod ex more morientium (vt loquitur S. Gregorius homil. 37. in Euang.) S. Cassius Nainiensis dedit assistentibus, vt sibi contra faciem tenderetur.

Quali etiam velo, Monachus Engolismensis describens funus Caroli Magni, ait faciem eius opertam fuisse sub Diademate. Et Græci vt est in Euchologio, Sacerdotis mortui faciem, velant breuiori illo velamine quo panem & vinum, ad futurum sacrificium contegi ex vsu erat. Erit qui eodem referat, operimentum madefactum expassum ab Hazaële super faciem Benadad Regis Syriæ, de quo 4. Reg. 8. v. 15. Quanquam id operimentum, & vt vulgatus vertit *stragulum*, i. villosum pannum, superstiti iniectum est, non demortuo. Quod autem faciei mortuorum superiiciebatur, panniculus erat ad faciem duntaxat operiendam, ne vel tetro obiectu, vel incondito motu, spectantes offenderet, ad quod sat erat æquans faciem latitudo. At Sudarium obuoluens Defunctorum Capita, erat multo amplius atque prolixius, iisque affine oblongis linteis quibus pœnitentium sodalium, cum apud nos linteati incedunt, operiri Capita vndecunque, & adpectus vsque protendi, ex vsu est: nisi quod in istis, Sudarium huiuscemodi sacco lineo reliquum corpus operienti assuitur, quod in Hebraico mortuorum Sudario non habebat locum; vnde Sudarium quod Christi demortui sacrum Caput obuoluerat, à reliquis linteaminibus separatim inuolutum, ab Apostolis est repertum. Et de huiusmodi Sudario accipiendum esset, (si veritate niteretur,) quod Gregorius Papa apud Bedam in Opere retractationum in Acta Apostolorum, ad cap. 19. interrogatus à quodam Britanno, quid esset semicinctium; dixit, fuisse Sudariũ genus tegminis quo Caput ab Hebræis operiebatur, quod restringendum est ad Capita mortuorũ. Nam viuorum Capitibus, tegmen illud non adhibebatur.

Fuit

Fuit Gregorius ille tunc Archidiaconus; postea superstite Beda, Romanus Pontifex, Gregorius II. potius quam Gregor. III. ad cuius initium pertigisse Bedam centenario maiorem, existimat Card. Baronius anno 732. Dixi ergo, responsum Gregorij postea Papæ, circa semicinctij notionem à Sudario non discrepantem, si placeat eam admittere, accipiendam esse de Sudario, quale proposui: quamuis reuera non putem admittendam talem semicinctij notionem; cum semicinctium esset viuentium operimentum, nec cingeret vndecunque Caput, vt ipse vocis cortex præfert: Sudarium autem Capiti tegendo in mortuis addictum, obuolueret illud omni ex parte.

SECTIO XVIII.
De Tegmine Capitis Sanctorum.

NON agitur de operimento quo Sancti in cœlo Capita contegent. Nam in cœlo, beatos, neque Sol per diem vret, neque luna per noctem. Itaque non egebunt vmbella, aut tutela Capitis. Quinimo sub pennis illucentis sibi Solis iustitiæ, erit sanitas, vt Malachias affirmauit. Multo sanè liquidiùs esse debet, quod Sancti sint futuri in cœlis nudo Capite, cum cœtero corpore futuri sint nudi, vt rectè statuit Lessius l. 3. de summo bono n. 63 & Antonius Ludouicus l. de pudore *sub finem*. Nam si Adam & Eua, in statu innocentiæ nudi erant, & non erubescebant, quanto magis non erubescent beati in statu gloriæ, etiamsi inuestes planè sint, ac nudi prorsus? In ipsis Angelis quos corporea specie exhibemus, Scripturæ

& Patres,analogiam aliquam veſtimentorum noſtratium agnoſcunt, & vt illis appingantur permittunt: videmus tamen, ſemper pingi ac deſcribi intectos Capite, nec vel S. Dionyſium, vel Tractatores Symbolicæ Theologiæ, inter alia corporea Symbola quæ Angelis appingunt, recenſere vnquam pileos, aut galeros, vel ſimile quodpiam Capitis tegmen. Itaque non eſt (vt dixi,) hoc loco quæſtio de cæleſti tegmine Capitis Sanctorum. Nec eſt item quæſtio, de tegmine Capitis, quod Sancti dum hìc ſupereſſent, adhibuerunt. Vſi enim ſunt integumentis Capitis, receptis in oris quas incolebant. Et ſi alicubi non erat vſus tegendi Capita, nudis erant Capitibus, quod de Chriſto Domino pro more Iudæorum inter quos viuebat, receptum paſſim videtur.

Quod ergo hìc exponendum ſuſcepimus, ſpectat ad tegmina quæ paſſim videmus apponi Capitibus Sanctorum in picturis ac ſtatuis. Paſſim quippè exhibentur Capitibus vmbella radiante opertis, & veluti ſcuto fulgente contectis. Eſſéque hoc tegmen Sanctis peculiare, vſus docet. Nam quod Alemanius in diſſertatione de Lateranenſibus parietinis cap. 9. negat eam eſſe ſanctitatis notam, difficilè ſuadetur. Et quod vnum opponit, de imaginibus Conſtantini & Salomonis; quorum neuter eſt probatæ in Romana Eccleſia ſanctitatis; facilè enodatur. Nam Conſtantinum, Græci paſſim, & Latinorum plerique, habent pro Sancto. Salomonem quoque, S. Ambroſius diſertè *Sanctum* nominat, cui omnino multi, eius pœnitentiam habentes ratam, ſunt aſtipulati. Itaque ex ea ſententia, potuit orbiculatum diadema, appingi Romæ Conſtantino, iis locis quos notauit autor Operis

ris

ris de Sanctitate Illyriana; cum de Constantini rebus disserit. Et ex eodem sensu, Romæ in Sacello S. Syluestri, ad ædem SS. quatuor Coronatorum, potuit Salomon eo orbiculato diademate insignis exhiberi, tanquam Sanctus, in eorum qui sic exhibebant sententia.

De hoc ergo Capitis Sanctorum tectorio, Iosephus Scaliger in Catalecta Virgilij *pag. mihi* 475. approbante Henrico Salmuthio in Notis ad Panciroli vetera deperdita cap. *de fibula*, existimauit, aliud non esse, quàm πηνίσκον, siue vmbellam lunatam, Capitibus statuarum impositam apud Ethnicos, ne auium stercoribus inquinarentur. Quod damnum sibi ab albis coruorum stercoribus, imprecabatur Horatianus Priappus. Adducit in eam rem Scaliger, locum Aristophanis *in Auibus*, vbi Scholiastes, ita expressit hanc vocem; tametsi quod notauit Henricus Stephanus in Thesauro V. πηνίσκος, apud Aristotelem, Polybium, Hesychium, & alios, vox illa non sonet quod ex Aristophane præmisimus. Hunc vsum breui vmbella contegendi statuarum Capita; à statuis extantibus, ad imagines, pictorum errore, & Catholicorum (scilicet,) ruditate, transisse, pronunciant prædicti Sectarij, Sugillantes Ecclesiam, quæ tanquam honoris causa, approbet vel sinat apponi super Sanctorum Capita, quod à Gentilibus inductum primò est, ad auertendam idolorum suorum inquinationem, per auium stercora.

Negari non potest, quin aliquando Patres, Ethnicis exprobrauerint eam simulachrorum fœdationem per auium stercora. Lactantius 2. instit. cap. 4. aues, quas

Ethnici

Ethnici terrore falcis, alteriúsve Priapo adiuncti abigi existimarent, simulachro illi fabrefacto, ac cæteris, insidere, & ibi nidificare, sordésque egerere, subsannans dixit. Arnobius item lib. 6 [Non videtis sub istorum simulachrorum casis, stelliones, sorices, mures, blattásque lucifugas, nidamenta ponere, atque habitare? Spurcitias huc omnes, atque alia vsibus accommodata conducere, semirosi duritias panis, ossa in spem tracta, pannos, lanuginem, chartulas, nidulorum in mollitie sollicitè miserorum fomenta pullorum? Non in ore aliquando simulachri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses, quibus volatus innectere stridularum possint, impudentiúmque muscarum? Non hirundines denique intra ipsos ædium circumuolantes tholos, iaculariter stercoris plenas, & modò ipsos vultus, modò numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliásque omnes partes in quascunque se detulerit deonerati proluuies podicis? Erubescite ergo vel serò, atque ab animantibus mutis, vias rationis accipite, doceántque vos eadem nihil numinis inesse simulachris, in quæ, obscœna ducere neque metuunt, neque vitant; leges suas sequentia & distincta veritate naturæ.] Eò igitur spectasse vult Scaliger, operculum illud Capitum statuis appositum, vt arceretur inquinatio ab auibus: & inde manasse ad Christianos abusionem similis tegminis, Capitibus Sanctorum, non expressis tantùm, sed etiam pictis apponendi.

Hoc stercoreum spurciloquium, procul amandandum est. Neque enim vel Ethnici tegmen statuis imposuere ad abigenda ab auibus conspurcamenta; vel vllus

Catholicorum

Catholicorum cogitauit vnquam, de hac Capitis Sanctorum tutela ad arcendas sordes ab auibus præteruolantibus, aut insidentibus. De Ethnicis res est perspicua, quia si id intendissent; oportuisset eos non summo duntaxat vertici tegmen adhibere arcens auicularum fœculentias, sed etiam toti faciei, ac reliquo corpori inducere aliquid aptum tegendo simulachro, quod vndecumque conspurcari contingebat, vt modò ex Arnobio audiuimus. Deinde vt notauit S. Isidorus l. 19. Orig. c. 31. Ethnici, circellum illum dixere *nimbum*. Id quod etiam habet Seruius ad illud tertij Æneidos,

Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Idem habet ad librum 2. eiusdem operis, vbi de Pallade Tritonia, quæ summas arces iam insederat nimbo effulgens, & Gorgone sæua. Spectabant ergo in eo circello adhibendo Ethnici, expressionem nimbi effulgentis, vt ætherium & cœleste quippiam insinuarent; non autem vt spurcitias à simulachris prohiberent. Quomodò verò vmbella superponi potuit aut debuit, ad auertendas sordes à Capite statuæ, in illo Idolo quod S. Augustinus tract. 7. in Euang. Ioannis, ait fuisse pileatum? Idolum quippè fuisse constat, quia habebat Sacerdotem; & ita rectè agnoscunt ad eum locum Louanienses: qui quod *paleatum* putant legendum, idest è paleis contectum, vel paleis opertum, non consonat cum vetustis Codicibus: vt nec lectio ingesta ab aliquibus, qui volunt legi, *palatum* idest *cœlum*, ex vsu quorundam Latinorum de quo D. Augustinus 7. Ciuit. c. 8. ita vt sensus sit, Sacerdotem *Palati*, idest Dei cœlestis Afrorum, seducere simplices; fingendo, benè Deo suo cum Christo conuenire. Qua

ratione, idolum de quo D. Augustinus agebat, non fuisset pileatum. Sed vt dixi, ea lectio dissonat omnibus antiquis Codicibus, qui constanter legunt *pileatus*, vel per librarij errorem *pilleatus*. Capiti itaque Idoli pileati, non timebatur conspurcatio per aues; ac proinde non eguisset ad eum finem vmbella Scaligeri, sed aliquis alius erat vsus operculi statuis Numinum apud Ethnicos appositi. Liquida verò præsertim est inanitas Scaligeriani commenti, in imaginibus non extantibus siue eminentibus, cuiusmodi sunt imagines pictæ, quibus ridiculè apponeretur huiusmodi aliquod Capitis tegmen. Accedit quod in templis ritè obseratis, non plus timendum fuisset Capitibus idolorum, à stercoribus auium, quàm nunc timeamus operculis Capitis nostrarum statuarum Sacrarum; quæ opercula, quis vnquam questus est conspurcari ab auibus?

Quod ergo notauit Lazius l. 9. commentar. Reipub. Rom. c. 19. apponebant Ethnici statuarum Capitibus circulum, specie dimidiæ sphæræ, tanquam coronam. Sic enim in hanc rem philosophatur, describens varias formas statuarum, [Cum ahenea Sphæra statuæ; vt hodie simulachra Sanctorum exprimuntur; supra quorum Capita circulus semisphæram referens nectebatur, quod & ipsum erat coronationis statuarum genus, à Christianis postmodùm receptum, & simulachris quæ Martyribus & Sanctis Dei, ob merita in religionem ponebantur, impositum. Meminit Marcellinus lib. 17. de obelisco è Thebis Romam perlato à Constantino, sic locutus. [Per arduum inane protentus, diúque pensilis, hominibus millibus multis tanquam molendarias rotantibus

tibus metas, cauea locatur in media; eíque Sphœra superponitur ahenea, aureis laminis nitens; qua confestim vi ignis Diuini contacta, ideóque sublata facis imitamentum in figura æreum itidem in auro imbracteatum, veluti abundanti flamma canentis.] Idem lib. 25. *sub finem* [Antiochiam venimus, vbi per continuos dies veluti offenso Numine, multa visebantur & dira, quorum euentus fore luctificos, gnari rerum prodigialium præcinebant. Nam & Maximiani statua Cæsaris locata in vestibulo Regiæ amisit repente sphæram æneam, formatam in speciem Solis, quam gestabat.] Ad huiusmodi coronas, siue Solares quibus maiores nostri Sanctos Dei expresserunt, alludit etiam Velleius Paterculus, his verbis de Octauio Cæsare scribens. [Cui aduentanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia. Et cum intraret vrbem, Solis orbísque super Caput eius curuatus æqualiter circundatúsque in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri Capiti imponens, conspectus est.] Et sic patet causa, (concludit Lazius,) quamobrem in hodiernum diem Sanctorum imagines cum tali semicirculo & pinguntur & sculpuntur.]

Prædictum ergo morem Ethnicorum, piè æmulatam esse Ecclesiam, Sanctorum Capitibus radios aut coronas superponentem, censet Lazius. Neque enim refugit Ecclesia, sicubi deprehendit inter sordes Ethnicismi, aliquid honestum & vtile, exprimere illud imitatione, vel potiùs ab iniquis possessoribus repetere ea quibus illi abutebantur; & in vsum pium conuertere; quod multis exemplis illustrat Baronius ad annum Christi 44. *sub finem*, & Martinus à Roa l. de die Natali c. 1.

Teguntur itaque Sanctorum Capita tectorio referente coronam gloriæ qua potiuntur. Si enim reducibus è nauigatione, imponebatur *corona salutis*, de qua Paschalius lib. 2. de coro. cap. 9. *sub finem*; quanto iustiùs coronantur Sancti, tot perfuncti periculis in huius vitæ mari? Planè hæc est *corona felicitatis*, de qua idem lib. 7. cap. 7. & *corona gloriæ* ac *diadema speciei* apud Isaiam: nec non Corona Cruci olim circumpingi solita, ex S. Paulino epist. 12. ad quem locum multa & benè Rosuedius. Significabat autem ea Crucem cingens corona, posteriores glorias ad quas per Crucem pertingitur. Et quia vmbella Capitis Sanctorum, cœlestem Coronam significat, idcirco ea Corona passim appingitur radiata, vt insinuetur gloriæ splendor quo Sancti potiuntur ex Dei visione,& peruentione ad optatam requiem, post labores. Sicut enim plerisque Sanctorum, iam ex hac vita, dum in tantis tenebris reptarent, facies radiauit, perspicuo argumento splendoris interni, vt variis exemplis declarat Bosius lib. 15. de signis cap. 5. éstque manifestum de Moyse, cuius facies cornuta, idest radians visa est, ex consortio & familiaritate cum Deo: Ita iisdem Sanctis in plena iam luce constitutis, meritò appingitur ea gloriæ emphasis, quæ Capitibus coronatis & radiatis continetur. Et verò fuisse Deitatis tesseram quandam, radiare tempora, & coronam habere radiatam, de Ethnicorum etiam sententia, tradit Dausqueius ad l. 3. Silij Italici ad illum versum;

Syderei iuxta radiabant tempora nati.

Vbi obseruat, Domitianum affectatorem Deitatis, Capite radiato, (quod Deorum insigne erat,) pingi ac effingi

effingi amasse, vt ex antiquis nummis docet. Eiusdem vanitatis, Persarum Reges insimulat Petrus Chrysologus serm. 20. tractans dictum Apostoli Rom. 12. *Nolite configurari huic seculo.* Ait enim, vetari præter cœtera ab Apostolo, [ne simus vt Persarum Reges, qui subiecta nunc pedibus suis sphæra, vt polum se calcare per vices mentiantur, nunc radiato Capite ne sint homines, Solis resident in figura; nunc impositis sibi cornibus, quasi viros se esse doleant effœminantur in Lunam; nunc varias velut Syderum sumunt formas, vt hominis perdant figuram; & nihil supernæ claritatis acquirant.] Vallaris item corona, erat radiata, vt ex Liuio l. 10. & 30. habetur. Quare corona radiata perbellè quadrat in Sanctos, vallum mortalitatis, magno impetu ac violentia transgressos.

Cæterùm minùs aptè Troilus Maluetius l. de S S. Canonizatione dub. 1. num. 19. & 20. distinguit inter *radios* & *coronam*: siue (vt vocat) *diadema*: affirmans, radios appingi beatis, iis scilicet quorum æterna felicitas nondum est Ecclesiastica vindicatione planè comperta: Coronam verò tribui Sanctis, idest iis qui donati sunt canonismo. Quam minùs congruam beatorum & Sanctorum distinctionem, nullo vsu probatam, cumulat idem autor grammaticali ineptitudine, qua eam Sanctorum Coronam, *diadema* dici supponens, addit, nomen esse ductum à *dia*, quod est *duo*, & *demo*: quia caret perfecta rotunditate, ob dimidietatem circuli adeptam. Has notationis insulsæ gerras, Grammaticis conuerrendas & euentilandas permitto.

Maluere alij, vmbellam Capitibus Sanctorum super-

positam, interpretari scutum, seu clypeum. Quo pertinere potest, quod Paulinus describens extrema S. Ambrosij tempora, cum dictante S. Antistite, Paulinus ipse exciperet, vltimam ideóque incompletam lucubrationem eius in psalmum 43. [Subitò in modum scuti breuis, ignis Caput eius cooperuit; atque paulatim per os ipsius, tanquam in domum habitator ingressus est, & facta est facies eius velut nix: postea verò reuersus est vultus ad speciem suam.] Symbola hæc erant Sanctimoniæ B. Ambrosij & afflatus Spiritus Sancti. Dimissis verò cæteris, insistamus scuto, quod Capiti hominis Dei visum est incubare. Neque abs re, Sanctorum Capitibus impositus clypeus dicitur; [quia Sancti Dei, protectione Diuina fruuntur: vnde cantant gratulabundi, *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.*] Verba sunt Gulielmi Durandi de hac Sanctorum vmbella disserentis, l. 1. ration. cap. 3. num. 20. Idémque habet S. Thomas; nisi quod scutum denique reducit ad coronam, distinguítque de scuto. Tractans enim illud Psalmi quinti, *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*, cum præmisisset, bonam Dei voluntatem esse velut scutum contra omnia mala, addit: [Vel est hîc, vt scutum protegens, in patria verò vt scutum coronans. Consuetudo namque fuit Romanis antiquitus, vti scutis rotundis; & in illis habebant spem victoriæ; & quando triumphabant illomet scuto vtebantur vt corona. Et inde Sancti pinguntur cum scuto rotundo in Capite, quia de hostibus adepti triumphum, scutum rotundum, ad instar Romanorum, gerunt in Capite pro corona. Dicit ergo; *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*; quasi dicat, pro scuto

ſcuto coronationis noſtræ, habemus bonam voluntatem tuam, quæ nos hìc defendit & ibi coronat.] Subſcribit ad eundem Pſalmi 5. verſiculum Ayguanus, & Molanus l. 4. de imag. c. 26.

Scriptor per omnia eruditus, Laurentius Pignorius in tabulæ Iſiacæ expoſitione, (*pag. mihi* 23.) hodiernum diadematis nomen, penes ſolum Deum & Sanctos locum habere demonſtrans; quorſum beatis cæleſtibus appingatur, rationem reddit, ex vſu antiquo orbem Capiti circumſcribendi, venerationis ac maieſtatis indicem. Obſeruaſſe namque ſe ait, Imperatoribus quos ſupra mortalitem elatos ſtatuebant, Prouinciis item ac vrbibus primariis, & Deorum animalibus circumpoſitum huiuſmodi orbem. Domitiani radiatum Caput, Plinius in Traiani Panegyrico ſubſannat. Erat autem id Statij pro Domitiano votum. Sic enim accipit Bernartius illud ex 1. Thebaidos.

Ipſe tuis altè radiantem crinibus arcum,
Imprimat.

Adulatur enim Papinius Domitiano, cui ex inſano veterum vſu, Principum ſtatuis apponendi quæ ſunt ſigna Deorum propria, arcum radiantem, ideſt coronam radiantem, apprecatur, qualis Auguſto appoſita eſt, vt nummi plerique docent. Suetonius item in Auguſto his verbis ſuffragatur. [Sequenti nocte, ſtatim videre viſus eſt filium, mortali ſpecie ampliorem, cum fulmine ac ſceptro, exuuiíſque Iouis Opt. Maximi, ac radiata corona.] Antonini & Conſtantij numiſmata quæ exhibet

bet Pignorius, tali circulo circundata Capita præferunt. Iustiniani & Theodoræ Augustæ imagines, Rauennæ in æde S. Vitalis, hodiéque musiuo opere residuæ, eodem circulo ambiuntur Capita. In notitia vtriusque Imperij, & in tabula itineraria per M. Velserum edita, visuntur Prouinciarum & vrbium imagines, sic diadematæ. Eadémque specie exhibetur pauo, quem Æternitas manu gestat, in antiquo nummo Faustinæ Augustæ. Ægyptij eum orbem summo Capiti simulachrorum suorum circundabant. Ab illis id mutuatos Romanos & habita decoris ratione variasse, quod Capiti cui Diuinum quid inesse putabant, eo situ corona aptaretur conjectat Pignorius; addens eum ornatum insequentium Principum moderatione, tacitóque omnium consensu, Deo & sanctis eius in totum cessisse, retento antiquo *diadematis* nomine. Absunt ista à stercoreis Scaligeri Sectarij, de Sanctorum vmbella cogitationibus, quàm longissimè.

INDEX

INDEX AVTORVM,

Qui in hoc opere laudantur vel emendantur.

INDEX AVTORVM.

Columella

INDEX AVTORVM.

Lactantius

189

INDEX AVTORVM.

192

INDEX AVTORVM.

FINIS.